

לקוטי תורה • שיר השירים • מאמר 32

ששים המה מלכות ושמונים פילגשים כו'

שישים מלכות ושמונים פילגשים

מכיוון שאין כל ערוך בין ה' לבין העולמות, אורו המקיף יכול להגיע אליהם רק בדרך של "דילוג", ולא באמצעות השתלשלות של סיבה ומסובב. לימוד התורה הוא אותו דילוג: דברי התורה שיהודי אומר הם דיבורו של ה' עצמו, ומייחדים את הקדוש ברוך הוא עם שכינתו. משום כך ניתנה התורה בעשרת הדיברות בלשון "לאמר": לאחר מסירות הנפש של קריאת שמע, לימודו של כל אדם מחדש מדי יום את קול סיני.

מוקדש לכבוד

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל

אבי הרבי, רבי לוי יצחק

LikuteiTorah.com

הפרשה החסידית

/likuteitorah.com/he/likutei-torah/shir-hashirim/32

הנקודה

מכיוון שאין כל ערוך בין ה' לבין העולמות, אורו המקיף יכול להגיע אליהם רק בדרך של "דילוג", ולא באמצעות השתלשלות של סיבה ומסובב. לימוד התורה הוא אותו דילוג: דברי התורה שיהודי אומר הם דיבורו של ה' עצמו, ומייחדים את הקדוש ברוך הוא עם שכינתו. משום כך ניתנה התורה בעשרת הדיברות בלשון "לאמר": לאחר מסירות הנפש של קריאת שמע, לימודו של כל אדם מחדש מדי יום את קול סיני.

כל קטע: לשון המאמר, אחר כך התרגום, ואחר כך ביאור קצר תחת קו זהב. המספרים הקטנים בלשון המאמר מפנים להערות שבסוף.

המאמר בקצרה

המאמר מציב שתי שאלות: מדוע מכנים חז"ל את המשניות "מלכות" ואת הברייתות "פילגשים", ומה פירוש "לאמר" בעשרת הדיברות, שכל ישראל שמעו מפי ה' עצמו. התשובה מבוססת על הפסוק "קול דודי הנה זה בא, מדלג": קול סיני נשמע מחדש בכל פעם שאדם לומד תורה. תחילה מראה אדמו"ר הזקן שהבריאה אינה השתלשלות של סיבה ומסובב, כפי שסברו הפילוסופים, שכן במקרה כזה העולמות היו אינסופיים והיו מחוללים שינוי בה'; הרי אין "ערוך" ביניהם. ה' הוא "קדוש" ומובדל, סובב כל עלמין, והוא מחיה את העולמות רק באמצעות מלכותו, השכינה; משום כך גדולתו ושפלותו הן עניין אחד. ייחוד הקדוש ברוך הוא ושכינתו, כלומר גילוי סובב למטה, נעשה באמצעות לימוד התורה, מפני שדברי התורה שבפי האדם הם דיבורו של ה' עצמו, והם פועלים כגזרת המלך. המשנה מגלה בגלוי את אור אין סוף, הברייתא מגלה אותו בהסתר, וטעמיה הנסתרים של הגמרא הם "עלמות", המתגלות באמצעות לימוד מעמיק. כל זה מתקיים בשלמות רק לאחר מסירות הנפש של קריאת שמע, "אחת היא יונתי"; אז התורה נאמרת מחדש מדי יום.

מבנה

- 1 שתי שאלות והקול הנשמע גם עכשיו**
2-11
מדוע המשניות הן "מלכות" והברייתות "פילגשים", ומה פירוש "לאמר" כאשר כל ישראל שמעו ישירות מפי ה'? לשון ההווה בפסוק "הנה זה בא" מלמדת שקול סיני נשמע בכל פעם שאדם לומד.
- 2 אין ערוך: הבריאה אינה סיבה ומסובב**
8-31
הפילוסופים מכירים בה', אך מתארים את הבריאה כסיבה ומסובב, שבה המסובב תואם את סיבתו וגם מחולל בה שינוי. דברי דוד המלך "אין ערוך אליך" שוללים זאת: הבריאה אינה משנה את ה', ועולמות מוגבלים אינם יכולים להשתלשל מן האין־סוף בדרך של סיבה ומסובב, אלא רק באמצעות דילוג וצמצומים רבים מספור.
- 3 הקדוש ברוך הוא**
15-91
"קדוש" פירושו מובדל: סובב כל עלמין, השפעה נסתרת מן העולמות, ולכן הנבראים חשים את עצמם נפרדים. העולמות חיים רק באמצעות מלכות ה', בדומה למלכותו של מלך או לכתר שאינו נוגע בעצמותו; מלכות היא שמו, שבאמצעותו הוא מתברך ונמשך לתוך העולמות.
- 4 גדולה ושפלות במקום אחד**
22-161
ה' רצה בדירה בתחתונים, והיא אפשרית מפני שלפני סובב, העליונים והתחתונים שווים. השגחתו על הפרטים הגשמיים הקטנים ביותר מבטאת גם את שפלותו וגם את גדולתו; בלעם, שהחזיק בתפיסה של סיבה ומסובב, סבר שהדבר אינו לפי כבודו. בדומה למעגל חיצוני המקיף גם מלמטה, מי שנעלה מעל הכול משפיל את עצמו כדי לראות.

השכינה היא מלכות, ממלא כל עלמין; ייחודם הוא גילוי סובב בתוכה, והוא הדירה למטה. הדבר נעשה באמצעות לימוד התורה, שכן ה' לומד כנגד הלומד ומדבר דרך פיו ("בכל מקום אשר אזכיר את שמיי"). פסיקותיו בדיני היתר ואיסור, חסד וגבורה המונהגים על פי חכמה, מעלות את הניצוצות שנפלו או דוחות אותם, כגזרת מלך.

הברייתא מפרטת את המשנה עבור תלמידים פחותים, ומלמדת "מחוץ לגוף", כך שהאור נותר מוסתר בתוכה, כפי שפילגש פוגשים בצנעה. הלכות הגמרא הן "עלמות", מפני שטעמיהן העמוקים ביותר, כמו בדיון בבגד לילה ובציצית, נותרים נסתרים; לימוד מעמיק שמברר את ההלכה מגלה את הנסתר, וכל זה נעשה באמצעות דילוג.

הגילוי בשלמותו בא רק לאחר "אחת היא יונת": התבוננות בפסוקי דומרה ובקריאת שמע עד שאחדות ה' חודרת לפנימיות האדם, אהבה "בכל נפשך", האפשרית מפני ששורש הנשמה נעלה כל כך, ו"בכל מאודך", המתממש כנתינת צדקה. אז "הדברים האלה" של התורה ממשיכים את סובב, כפי שבספירת הכוהן הגדול מונים אחת למעלה ושבע למטה, והם מתחדשים מדי יום.

"לאמר" פירושו שעשרת הדיברות נאמרים מחדש בכל דור, כאשר ה' מדבר באמצעות כל לומד, וה"אני" של סובב נעשה "אלוקיך". ישראל נעשים "תמתי" של ה', ה"תאומה" שלו, ומשלימים את ייחודו; והחושך נהפך לאור.

ייחוד הקדוש ברוך הוא ושכינתו יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה גילוי של האור המקיף (סובב) בתוך האור השורה בעולמות (ממלא), שנעשה באמצעות לימוד התורה; זו הדירה בתחתונים.

הדילוג דילוג — מדלג על ההרים

מכיוון שאין ערוך בין ה' לבין העולמות, אורו מגיע אליהם לא בירידה הדרגתית, אלא בדילוג, כמו בפסוק "מדלג על ההרים".

מלכות, פילגשים ועלמות מלכות, פילגשים ועלמות המשנה, שבה אור אין סוף מאיר בגלוי ובאופן תמידי; הברייתות, שבהן הוא מאיר בצנעה ובהסתר; והלכות הגמרא, שטעמיהן העמוקים ביותר נותרים נסתרים.

בירור ההלכה (ליבון הלכתא) ליבון הלכתא

לימוד מעמיק המיישב סתירות וחושף טעמים נסתרים; הוא מגלה את שהיה נסתר וממשיך את הלבון העליון.

אחת היא יונת (אחת) אחת היא יונת

הנשמה ככלי לקבלת אחדותו של ה', המושגת באמצעות התבוננות בתפילה ומסירות נפש; היא צריכה להקדים את לימוד התורה כדי שהגילוי יופיע בשלמות.

אין ערוך אין ערוך

אין כל יחס של מידתיות בין ה' לבין העולמות, אפילו לא היחס החלקי שבין סיבה למסובב; לכן העולמות אינם מחוללים בו שום שינוי.

סיבה ומסובב עילה ועלול

השתלשלות שבה כל מדרגה באה מקודמתה, תואמת לה וגם מחוללת בה שינוי, כפי שהשכל מוליד רגש. המאמר מראה שהבריאה אינה מסוג זה.

האור המקיף את כל העולמות (סובב כל עלמין) סובב כל עלמין — קדוש ומובדל

אין זה אור השוכן מעל העולמות, אלא כוחו של ה' הפועל בהם ובה בעת נותר נסתר ונעלה מהם, "קדוש ומובדל". מבחינתו העליונים והתחתונים שווים.

מלכות, שם ושכינה מלכות, שם, שכינה

מלכות ה', שבאמצעותה העולמות מקבלים חיות, בדומה למלכותו של מלך שאינה נוגעת בעצמותו. היא שמו, המגלה אותו, והשכינה השורה למטה כממלא כל עלמין.

קטע 1 • 11-2

שתי שאלות והקול הנשמע גם עכשיו

1 ששים המה מלכות^{1,2,3} ושמונים פילגשים כו'. וארז"ל [ואמרו רבותינו זכרונם לברכה] ס' מלכות⁴ אלו ס' מסכתות ושמונים פילגשים אלו הבריות.

"שישים הן המלכות ושמונים הפילגשים" וכו'. וחז"ל אמרו: "שישים מלכות" — אלו שישים המסכתות; "שמונים פילגשים" — אלו הבריות.

המאמר פותח בפסוק משיר השירים ו, ח, המדבר על שישים מלכות, שמונים פילגשים ועלמות אין מספר. חז"ל פירשו שהן כנגד חלקים בתורה שבעל פה: שישים המלכות הן שישים מסכתות המשנה, ושמונים הפילגשים הן הבריות — לימודי התנאים שלא נכללו במשנה.

ועלמות קאי על הלכות (היינו מימרות האמוראים. ולשון מדרש⁵ שיר השירים רבה ועלמות אין מספר אין קץ⁶ לתוספת). וצ"ל למה נק' המשניות בשם מלכות ובריות פילגשים כו'.

ו"עלמות" מכוון להלכות (כלומר, למאמרי האמוראים; ולשון מדרש שיר השירים רבה היא: "ועלמות אין מספר" — אין קץ לתוספות). וצריך להבין מדוע המשניות נקראות "מלכות" והבריות "פילגשים" וכו'.

"עלמות" הן ההלכות, שאדמו"ר הזקן מזהה עם מאמרי האמוראים, חכמי הגמרא; בסוגריים הוא מציין שמדרש שיר השירים רבה מנסח זאת אחרת: "אין קץ לתוספות". מכאן עולה השאלה הראשונה של המאמר: מדוע המשניות נקראות "מלכות" והבריות "פילגשים"?

גם להבין מ"ש בתחלת עשרת הדברות וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמר דמאחר שעשרת הדברות שמעו כל ישראל מפי הקב"ה אי"כ איך שייך תיבת לאמר.^{7,8}

צריך גם להבין את הכתוב בתחילת עשרת הדיברות: "וידבר אלקים את כל הדברים האלה לאמר". הרי כל ישראל שמעו את עשרת הדיברות מפי הקדוש ברוך הוא, ואם כן, כיצד שייך כאן הביטוי "לאמר"?

השאלה השנייה היא על פתיחת עשרת הדיברות: "וידבר אלקים את כל הדברים האלה לאמר". בדרך כלל משמעות "לאמר" היא לומר את הדברים לאחרים, אך כל ישראל שמעו את עשרת הדיברות מפי ה' עצמו, ולכן לא נותר למי להעביר אותם.

דבשלמא בשאר מצותיה של תורה⁹ שישראל שמעו מפי משה. ומשה הוא ששמע מפי הקב"ה שייך לשון לאמר היינו שהקב"ה אמר למשה לחזור הוא ולאמרו לישראל

מובן הדבר בשאר מצוות התורה, שישראל שמעו מפי משה, ומשה הוא ששמע מפי הקדוש ברוך הוא; לכן מתאים הביטוי "לאמר" — כלומר, הקדוש ברוך הוא אמר למשה לחזור על הדברים ולומר אותם לישראל.

בשאר המצוות הביטוי מובן: ה' מסר אותן למשה, ו"לאמר" פירושו שמשח יחזור עליהן ויאמר אותן לעם.

אבל בעשרת הדברות שכל ישראל שמעו מפי הקב"ה אין לומר כן (וכה"ג [וכהאי גוונא] איתא במשנה פ"ה דסוטה דף כ"ז ע"ב על לאמר שבאז ישיר משה¹⁰ ובניי [ובני ישראל] את השירה הזאת לאמר שאין תלמוד לומר לאמר¹¹):

אבל בעשרת הדיברות, שכל ישראל שמעו מפי הקדוש ברוך הוא, אי אפשר לומר כך. (בדומה לזה נאמר במשנה, בפרק ה' של Sotah, דף 27b, על המילה "לאמר" בפסוק "אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לאמר": שאין תלמוד לומר "לאמר").

במעמד הר סיני לא היה מתווך, ולכן ההסבר הזה אינו מתאים כאן. בסוגריים מובאת הקבלה מן המשנה ב-Sotah (27b): גם בפסוק "אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת..." לאמר" המילה "לאמר" נראית מיותרת, והמשנה לומדת ממנה שישראל ענו לשירה אחרי משה, פסוק אחר פסוק.

2 והנה צריך להקדים פי' הפסוק¹² קול דודי הנה זה בא¹³ מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות. קול דודי קאי על מתן תורה¹⁴ כי במ"ת [במתן תורה] כתיב וכל העם רואים את הקולות.¹⁵

כעת יש להקדים את פירוש הפסוק: "קול דודי, הנה זה בא, מדלג על ההרים, מקפץ על הגבעות". "קול דודי" מתייחס למתן תורה, שעל מתן תורה נאמר: "וכל העם רואים את הקולות".

לפני שהוא משיב, המאמר מציג את הפסוק "קול דודי, הנה זה בא, מדלג על ההרים" (שיר השירים ב, ח). ה"קולי" הוא קולו של מעמד סיני, שבו "כל העם רואים את הקולות" (שמות כ, טו).

ומה שנאמר הנה זה בא שהוא לשון הוה ולא אמר לשון עבר הוא לפי כי באמת קול זה

הביטוי "הנה זה בא" נאמר בלשון הוה, ולא בלשון עבר. הסיבה לכך היא שקול זה, באמת,

בפסוק נאמר "הנה זה בא", בלשון הוה, ולא "הנה זה בא" בלשון עבר. אדמו"ר הזקן מדייק בלשון הזמן.

הנה זה בא גם עכשיו בכל עת ובכל זמן שאדם יושב ועוסק בתורה אזי בא ונמשך אותו הקול עצמו שהיה בעת מ"ת [מתן תורה] וכמשי"ת [וכמו שיתבאר] לקמן אי"ה [אם ירצה השם].

"הנה זה בא" גם עכשיו: בכל עת ובכל זמן שאדם יושב ועוסק בתורה, אותו קול עצמו שהיה בשעת מתן תורה בא ונמשך למטה, כפי שיוסבר בהמשך, בעזרת ה'.

קולו של מעמד סיני אינו רק אירוע מן העבר: בכל פעם שאדם יושב ולומד תורה, אותו קול עצמו בא ונמשך למטה. בהמשך המאמר יוסבר כיצד הדבר מתרחש, ומה מוסיף הביטוי "מדלג על ההרים".

קטע 2 • 31-8

אין ערוך: הבריאה אינה סיבה ומסובב

3 ולהבין כל זה וגם ענין מדלג על ההרים. צריך להבין תחלה ענין ההשתלשלות¹⁶ דהנה כתיב בכל חכמי הגוים ובכל מלכותם מאין כמוך.^{17, 18}

כדי להבין את כל זה, וגם את משמעות "מדלג על ההרים", עלינו להבין תחילה את ענין ההשתלשלות. שהרי נאמר: "בכל חכמי הגוים ובכל מלכותם אין כמוך".

כדי להסביר את הפסוק, ובייחוד את הביטוי "מדלג על ההרים", המאמר פותח בהסבר ההשתלשלות — הסדר שבו העולמות יורדים מה'. הוא מביא תחילה את הפסוק בירמיהו י, ז: "בכל חכמי הגוים ובכל מלכותם אין כמוך".

אמנם דוד המלך ע"ה [עליו השלום] אמר רבות עשית אתה¹⁹ ה' אלהי נפלאותיך ומחשבותיך אלינו אין ערוך אליך כו'.

אולם דוד המלך עליו השלום אמר: "רבות עשית אתה ה' אלוקי; נפלאותיך ומחשבותיך אלינו — אין ערוך אליך" וכו'.

דוד המלך אומר דבר נוסף: "נפלאותיך ומחשבותיך אלינו — אין ערוך אליך" (תהילים מ, ו). המאמר יראה שהביטוי "אין ערוך" מרחיק לכת יותר מן הביטוי "אין כמוך".

והענין דהנה באמת גם חכמי אומות מודים באלקותו ית' וזהו בכל חכמי הגוים כו' מאין מכוך.

ההסבר הוא שבאמת גם חכמי אומות העולם מודים באלקותו יתברך, וזהו שנאמר: "בכל חכמי הגוים" וכו', "אין כמוך".

הפסוק בירמיהו מלמד שגם חכמי אומות העולם מכירים באלקות ה'. גם הם אומרים שאין כמוהו.

ופי' בזהר (משפטים צ"ו א') דהכוונה שגם הם יודעים שאין כמוך כו'. רק שאומרים שהבריאה היא בדרך השתלשלות עילה ועלול.

ובזהר (משפטים צו ע"א) מוסבר שהכוונה היא שגם הם יודעים שאין כמוך וכו', אלא שהם אומרים שהבריאה נעשתה בדרך של השתלשלות, עילה ועלול.

בהסתמך על הזהר (משפטים צו ע"א), מסביר אדמו"ר הזקן היכן הם טועים: לדעתם, הבריאה נוצרה בשרשרת של עילה ועלול, כשכל דרגה יוצרת את הדרגה הבאה.

וידוע כי לכל עילה יש ערך ויחוס עם העלול איזה ערך שהוא עכ"פ [על כל פנים] עד"מ באדם יש שכל ומדות ומחשבה ודבור וכל א' נהווה מחבירו.

וידוע שלכל עילה יש ערך וזיקה אל העלול שלה, במידה מסוימת, תהיה אשר תהיה. למשל, באדם יש שכל, מדות, מחשבה ודיבור, וכל אחד מהם נוצר מחברו.

בין עילה לעלול יש תמיד מידה כלשהי של יחס והשוואה. הנפש האנושית ממחישה זאת: השכל, הרגשות, המחשבה והדיבור נוצרים כל אחד מן הדרגה שקדמה לו.

דהיינו מההתבוננות בשכלו נולדה המדה לעשות חסד וכה"ג [וכהאי גוונא]. הנה הגם שאין המדה ממהות השכל. מ"מ יש שייכות זה לזה שכפי ערך השכל איך ומה הוא כך היא המדה בהתגלות לעושת חסד.²⁰ כלומר, מההתבוננות בשכל נולדת המדה לעשות חסד וכדומה. אמנם המדה אינה ממהות השכל, אך יש ביניהם קשר: בהתאם לאיכותו ולמידתו של השכל, כך תהיה גם המדה שמתגלית לעשות חסד.

רגש, כגון הדחף לעשות חסד, נולד מתוך התבוננות. אף שהרגש שונה מן השכל, הוא תואם לו: בהתאם להבנה, כך יהיה גם הרגש שהיא מולידה.

4 ולכן הקטן מתאווה לדברים קטנים לפי עניות דעתו והגדול ששכלו גדול מואס בהן וכמ"ש לפי שכלו יהולל איש.²¹

לכן ילד משתוקק לדברים קטנים, בהתאם לדלות שכלו, ואילו מבוגר, ששכלו גדול, בז להם; וכמו שכתוב: "לפי שכלו יהולל איש".

מכיוון שהרגש נמשך אחר השכל, ילד שהבנתו מצומצמת רוצה דברים קטנים, ואילו אדם מבוגר, שהבנתו רחבה יותר, רואה בהם דבר חסר ערך. הפסוק במשלי י"ב, ח', "לפי שכלו יהולל איש", מלמד שערכו של האדם נמדד לפי שכלו.

הרי המדה אהוי"ר [אהבה ויראה] וכיוצא היא לפי השכל גם השכל מתלבש אח"כ בהמדה איך לעשות החסד כו'.

נמצא שהמידה — אהבה ויראה וכיוצא בהן — היא בהתאם לשכל. גם השכל מתלבש אחר כך במידה ומכוון כיצד לעשות את החסד וכדומה.

לכן האהבה, היראה ושאר הרגשות מתאימים למידת השכל. היחס פועל גם בכיוון ההפוך: השכל נכנס אחר כך אל תוך הרגש ומכוון כיצד יש לעשות את החסד.

5 וזהו בחי' עילה ועלול שהעלול יש לו ערך ויחוס להעילה. וכמ"כ [וכמו כן] המדה לגבי המחשבה שמתלבשת בהמחשבה והמחשבה בדבור וכל א' נתהווה זה מזה בהשתלשלות

וזוהי בחינת עילה ועלול: לעלול יש ערך ויחוס לעילה. כך גם המדה ביחס למחשבה — היא מתלבשת במחשבה, והמחשבה בדיבור, וכל אחד מתהווה מן הקודם לו בהשתלשלות.

זהו עניינה של עילה ועלול: העלול קשור לעילתו ויש ביניהם יחס וערך. כך גם בכל השלבים שבהמשך: המדה נכנסת למחשבה, והמחשבה לדיבור, וכל אחד מתהווה מן הקודם לו.

ולכן פועל כל אחי' [אחד] שינויים בחבירו שיש שינוי בהעילה ע"י שמתלבש בהעלול ואינו כמו שהיה במהותו קודם לזה.

לכן כל אחד מהם מחולל שינוי בחברו: העילה משתנה כשהיא מתלבשת בעלול, ואינה כפי שהייתה במהותה קודם לכן.

מכיוון שהעילה נכנסת לעלול, גם העילה עצמה משתנה. לאחר שהיא מתלבשת בעלול, אין היא כפי שהייתה בפני עצמה.

כמו כשמתבונן בשכלו באיזו אהבה הרי בהכרח השכל מלובש בזה ואינו יכול להתבונן אז במושכלות לפי של שכלו ממולא מענין המדה.

למשל, כשאדם מתבונן בשכלו באהבה כלשהי, השכל בהכרח מתלבש בה, ובאותה שעה אינו יכול להתבונן במושכלות, משום ששכלו מלא בעניין המדה.

לדוגמה, כאשר אדם מפנה את מחשבתו לאהבה מסוימת, שכלו נתון לאותה מדה. כל עוד כך הדבר, הוא אינו יכול לעסוק במושכלות מופשטות.

נמצא יש שינוי בהשכל למה שהיה תחלה בפ"ע [בפני עצמו] בציור המושלות ובין למה שנמשך אח"כ בהלול שהוא בענין האהבה כו'. וכך הוא בכל בחי' עילה ועלול.

נמצא שהשכל משתנה: תחילה הוא בפני עצמו, כשהוא מצייר מושכלות, ולאחר מכן הוא נמשך אל העלול, אל ענין האהבה, וכן הלאה. וכך הוא בכל בחינת עילה ועלול.

אם כן, השכל עצמו משתנה — ממצבו הקודם, שבו הוא מצייר מושכלות לעצמן, למצב שבו הוא נמשך אל האהבה. כך פועלת כל עילה ועלול: העלול משפיע על עילתו.

6 והנה מאחר שהעולמות והנבראים נתהוו מחשבתו ית' היה יכול לעלות על הדעת ח"ו [חס ושלום] שגם הם נבראו ע"י השתלשלות עילה ועלול.

והנה, מאחר שהעולמות והנבראים התהוו ממחשבתו יתברך, היה אפשר להעלות על הדעת, חס ושלום, שגם הם נבראו באמצעות השתלשלות של עילה ועלול,

מאחר שהעולמות התהוו מ"מחשבתו" של ה', אפשר היה לסבור שגם כאן מדובר בשרשרת של עילה ועלול, בדומה לשכלו של אדם שמוליד את מדותיו.

וכדעת חכמי האומות הקדמונים. ע"ז אמר דוד המלך עליו השלום רבות עשית²² כו' אין ערוך אליך. כי כל העולמות אין פועלים שום שינוי בו ית'.

כדעתם של חכמי האומות הקדמונים. על כך אמר דוד המלך עליו השלום: "רבות עשית" וכו', "אין ערוך אליך". שהרי העולמות כולם אינם פועלים בו יתברך שום שינוי.

כך סברו הפילוסופים הקדמונים שבין אומות העולם. דברי דוד המלך "אין ערוך אליך" דוחים תפיסה זו, שהרי העולמות אינם מחוללים שום שינוי בה', דבר שאי אפשר לומר על עילה ועלול.

7 וכמאמר אתה הוא עד שלא נברא העולם²³ ואתה הוא משנברא. כו' ר"ל [רוצה לומר] בשוה בלי שינוי כמ"ש אני הוי' לא שנית²⁴.

וכמו שנאמר: "אתה הוא עד שלא נברא העולם, ואתה הוא משנברא" וכו'. כלומר, בשווה, ללא שינוי, כפי שנאמר: "אני הוי' לא שנית".

בתפילת שחרית אומרים: "אתה הוא עד שלא נברא העולם, ואתה הוא משנברא": ה' זהה לחלוטין לפני הבריאה ולאחריה. הפסוק במלאכי ג, ו, "אני הוי' לא שנית", אומר אותו דבר.

והיינו משום שהעולמות אין ערוך²⁵ כלל להבורא ית' וא פילו לגבי החיות הנמשך להן ממחשבתו ית' והתהוותם ע"י בחי' [בחינת] דילוג וצמצום ולא בבחי' עילה ועלול ח"ו [חס ושלום] וכמשי"ת [וכמו שיתבאר] אי"ה [אם ירצה השם].

וזהו משום שהעולמות אינם בערך כלל לבורא ית', ואף לא לחיות הנמשכת אליהם ממחשבתו ית'; והתהוותם היא באמצעות דילוג וצמצום, ולא בדרך של עילה ועלול, חס ושלום, כפי שיתבאר, אם ירצה ה'.

העולמות אינם בערך כלל לבורא, ואף לא לחיות הנמשכת אליהם ממחשבתו. הם התהוו באמצעות דילוג וצמצום, המסתיר את האור, ולא בדרך של עילה ועלול, כפי שיסביר המאמר.

8 ולכן כלא ממש חשבים קמ"י [קמיה] ית' וכמו קודם שנברא העולם ממש וזהו נפלאותיך ומחשבותיך אלינו. פ"י שע"י מחשבתו ית' נעשה התהוות והשתלשלות העולמות.

ולכן הם נחשבים ממש כאין לפניו ית', בדיוק כפי שהיו לפני בריאת העולם. וזהו פירוש "נפלאותיך ומחשבותיך אלינו": באמצעות מחשבתו ית' נוצרו העולמות והשתלשלו.

מאחר שאין כל יחס בין העולמות לבין ה', הם נחשבים כאין לפניו, בדיוק כפי שהיו לפני הבריאה. כעת מפרש אדמו"ר הזקן את "נפלאותיך ומחשבותיך אלינו" כתיאור של הבריאה: העולמות נוצרו והשתלשלו בסדרם באמצעות "מחשבתו" של ה'.

וז"ש [וזהו שכתוב] רבות עשית אתה ה' אלהי נפלאותיך ומחשבותיך אלינו ר"ל [רוצה לומר] שריבוי העולמות והברואים כולם נתהוו ע"י מחשבתו ית'.

וזהו פירוש הכתוב: "רבות עשית אתה ה' אלקי, נפלאותיך ומחשבותיך אלינו"; כלומר, ריבוי העולמות והנבראים כולם נוצרו באמצעות מחשבתו ית'.

תחילת הפסוק, "רבות עשית", מתייחסת לריבוי העולמות והנבראים. כולם נוצרו באמצעות אותה מחשבה אלוקית.

אך אעפ"כ [אף על פי כן] אין ארוך אליך ממש היינו שהתהוות העולמות ממחשבתו ית' אינו בבחי' עילה ועלול רק שהם אין ערוך ממש לגבי מחשבתו ית' המהווה ומחיה אותן מאין ליש.

אך למרות זאת, "אין ערוך אליך" ממש. כלומר, התהוות העולמות ממחשבתו ית' אינה בדרך של עילה ועלול, אלא אין להם ערך כלל ביחס למחשבתו ית', המהווה אותם ומחיה אותם מאין ליש.

אך הפסוק ממשיך ואומר: "אין ערוך אליך". העולמות נובעים ממחשבתו, אך לא כפי שהמסובב נובע מסיבתו: המחשבה הזאת מהווה אותם מאין ומחיה אותם, ובה בעת אין להם כל יחס אליה.

אגידה ואדברה עצמו מספר²⁶ פי כי מאחר שהוא ית' אין סוף א"כ אם הי' [היה] התהוות העולמות ממחשבתו ית' ע"י השתלשלות עילה ועלול²⁷ לא היה כלל העולמות בבחי' גבול ותכלית

"אגידה ואדברה עצמו מספר". פירוש הדברים: מאחר שהוא ית' אין-סופי, אילו התהוו העולמות ממחשבתו ית' בדרך של השתלשלות עילה ועלול, לא היו העולמות מוגבלים ובעלי תכלית כלל,

הפסוק מסתיים במילים "אגידה ואדברה עצמו מספר". אדמו"ר הזקן מסביר שאילו היו העולמות מתהווים מן האיין-סוף בדרך של השתלשלות עילה ועלול, לא היו יכולים להיות מוגבלים.

כמו שהן עתה אלא הי' [היה] הכל א"ס ובלי גבול וזהו עצמו מספר דהיינו שהיו בבחי' בלי גבול וזהו נפלאותיך ומחשבותיך אלינו אין ערוך אליך אגידה ואדברה.

כפי שהם כיום, אלא הכול היה אין-סופי ובלי גבול. וזהו "עצמו מספר", כלומר, מצב של בלי גבול. וזהו פירוש "נפלאותיך ומחשבותיך אלינו, אין ערוך אליך, אגידה ואדברה".

מסובב המתפתח שלב אחר שלב מסיבה אין-סופית היה גם הוא אין-סופי, ולכן העולמות היו "עצמו מספר" — בלי גבול. העובדה שהם מוגבלים מלמדת שהבריאה לא התרחשה בדרך של עילה ועלול.

שהמשכה ממחשבתו ית' אלינו הוא ע"ד שאין ערוך ממש ולא בבחי' עילה ועלול ח"ו [חס ושלום] (או י"ל [יש לומר] הפי' כי הנה נפלאותיך ומחשבותיך אלינו אין ערוך היינו בחי' סוכ"ע וכדלקמן בפי' קדוש ומובדל

כלומר, המשכה ממחשבתו ית' אלינו היא באופן שאין ערוך ממש, ולא בדרך של עילה ועלול, חס ושלום. (או אפשר לפרש ש"נפלאותיך ומחשבותיך אלינו אין ערוך" היא בחינת סוכב כל עלמין, כפי שיתבאר בהמשך בפירוש "קדוש ומובדל";

אם כן, המשכה ממחשבתו של ה' אלינו היא בבחינת "אין ערוך", ולא בדרך של עילה ועלול. בסוגריים מובא פירוש נוסף: "אין ערוך" מתייחס לסוכב כל עלמין, כפי שיסביר המאמר בקרוב בביאור הביטוי "קדוש ומובדל".

אך להיות נמשך הארה בתוך העולמות ע"ז אמר אגידה ואדברה עצמו מספר הצמצומים רבוא רכבות מדרגות עד אין מספר כו' עד שנמשך הארה להתלבש בהעולמות ועמ"ש בפי' פסוק זה בד"ה כי ביום הזה יכפר בפי' אחרי ובד"ה ויהי מקץ כו'):

אך כדי שתימשך הארה בתוך העולמות, על כך נאמר "אגידה ואדברה עצמו מספר": הצמצומים, רכבות רכבות של מדרגות שאין להן מספר, וכך הלאה, עד שנמשכת הארה להתלבש בעולמות. ועיין במה שנכתב בפירוש פסוק זה בדיבור המתחיל "כי ביום הזה יכפר" בפרשת אחרי, ובדיבור המתחיל "ויהי מקץ" וכו').

לפי הפירוש השני, "עצמו מספר" מתאר את האופן שבו הארה נכנסת לעולמות: באמצעות צמצומים איך-סופיים, מדרגה אחר מדרגה. אדמו"ר הזקן מונה לביאורו המפורט יותר של הפסוק במאמר "כי ביום הזה יכפר" שבפרשת אחרי, ובמאמר "ויהי מקץ".

קטע 3 • 91-15

הקדוש ברוך הוא

9 ב והנה לכן קראו חז"ל [חכמינו זכרונם לברכה] הבורא ית' בשם הקב"ה²⁸ היינו שהוא קדוש ומובדל מכל

העולמות ואין העולם ומלואו פועלים בו שום שינוי והיינו משום שאין להם כלל ערך ויחוס אליו ית'.

2. משום כך כינו חז"ל את הבורא יתברך בשם "הקדוש ברוך הוא": כלומר, הוא קדוש ומובדל מכל העולמות, והעולם וכל אשר בו אינם פועלים בו שום שינוי; זאת משום שאין להם כל ערך או יחס אליו יתברך.

כאן מתחיל סעיף ב. הכינוי הרגיל של חז"ל לה', "הקדוש ברוך הוא", מבטא את מה שהתבאר זה עתה: "קדוש" פירושו מובדל, והי' מובדל מכל העולמות. העולמות אינם משפיעים עליו כלל, מפני שאין להם כל יחס אליו.

10 וזהו ענין שנק' סובב כולא עלמין וידוע דאין הפי' סובב ומקיף מלמעלה דהא את השמים ואת הארץ אני מלא²⁹ כתיב.

וזהו פירוש הביטוי "סובב כל עלמין" — האור המקיף את כל העולמות. ידוע שאין הכוונה שהוא מקיף וסובב אותם מלמעלה, שהרי נאמר: "את השמים ואת הארץ אני מלא".

ההיבט הנעלה הזה נקרא "סובב כל עלמין" — האור המקיף את כל העולמות. אין הכוונה שהאור מקיף את העולמות מלמעלה, כמו כיפה, שהרי ה' אומר: "את השמים ואת הארץ אני מלא" (ירמיהו כג, כד).

רק הענין שאין ההשפעה ממנו באה בבחי' גילוי בעולמות כמו בחי' עילה ועלול הנ"ל כי בהשתלשלות עילה ועלול הנה העלול יודע ומשיג איזה השגה בעילתו ובטל אצלו ע"י השגה זו³⁰ אלא הכוונה היא שההשפעה ממנו אינה באה לעולמות בדרך של גילוי, כפי שקורה ביחס של סיבה ותוצאה שנוכר לעיל. בהשתלשלות של סיבה ותוצאה, התוצאה מכירה ומשיגה במידה מסוימת את סיבתה, ומתבטלת לפנייה מכוח השגה זו;

"מקיף" מתאר את אופן הגעת ההשפעה: היא אינה מתגלה בתוך העולמות. בהשתלשלות של סיבה ותוצאה, התוצאה מכירה משהו מסיבתה ומתבטלת לפנייה מכוח הכרה זו.

והיינו ששפע העילה בעלול היא בבחי' גילוי ממש משא"כ בנבראים לגבי האור והכח השופע בו מא"ס ב"ה להוותו מאין ליש שהכח השופע בו אינו מושג אצלו כלל וכלל.

כלומר, השפעת הסיבה בתוצאה היא בגילוי ממש. לא כך הנבראים ביחס לאור ולכוח הנמשכים לתוכם מאין סוף ברוך הוא כדי להוותם מאין ליש: הכוח הנמשך לתוך הנברא אינו מושג בו כלל וכלל.

ביחס של סיבה ותוצאה, השפעת הסיבה בתוצאה גלויה. לעומת זאת, נברא אינו משיג כלל את הכוח מאין סוף שמתהווה ממנו מאין ליש.

11 ולכן הנברא הוא יש ודבר נפרד בעיני עצמו מחמת הסתר זה רק שבאמת הוא כמו דקמ"י [דקמיה] ית' כולא כלא חשיבי

לכן הנברא הוא בעיני עצמו מציאות ודבר נפרד, בגלל ההסתר הזה; אך לאמיתו של דבר, "לפניו יתברך הכול נחשב כאין".

מכיוון שכוח הבריאה נסתר, הנברא רואה את עצמו כמציאות העומדת בפני עצמה ונפרדת מה'. אך לאמיתו של דבר, "לפניו הכול נחשב כאין".

וזהו בחי' סוכ"ע שהשפעה ממנו ית' באה בבחי' הסתר כי אלו היה בבחי' גילוי לא הי' [היה] יכול להשתלשל ולהיות כלל עלמין

וזהו בחינת סובב כל עלמין: ההשפעה ממנו יתברך באה באופן של הסתר. אילו הייתה ההשפעה גלויה, לא היה אפשר לה להשתלשל ולהתהוות לעולמות כלל;

ההסתר הזה הוא משמעותו של סובב כל עלמין. אילו ההשפעה הייתה גלויה, היא לא הייתה יכולה להשתלשל בשלבים ולהתהוות לעולמות כלל.

אלא הי' [היה] הכל בחי' א"ס כנ"ל אבל באמת לית אתר פנוי מיני' כמו קודם שנברא העולם.

אלא הכול היה בבחינת אין סוף, כפי שהוסבר לעיל. אך לאמיתו של דבר, "אין מקום פנוי ממנו", ממש כפי שהיה לפני שנברא העולם.

הכול היה נשאר בבחינת אין סוף, כפי שהוסבר לעיל. ואף על פי כן, "אין מקום פנוי ממנו", והעולם כעת הוא כפי שהיה לפני הבריאה.

12 וזהו שנק' הקב"ה דהיינו שהוא ית' קדוש ומובדל מהעולמות. והבריאה היא יש מאין ממש שהאור

וחיות המתלבש בהעולמות היא כלא חשיבא קמי' [קמיה] ית'

וזהו הטעם שהוא נקרא "הקדוש ברוך הוא": כלומר, הוא יתברך קדוש ומובדל מן העולמות. הבריאה היא יש מאין ממש, שכן האור והחיות המתלבשים בעולמות נחשבים כלא לפניו יתברך;

"הקדוש" פירושו שה' מובדל מן העולמות. לכן הבריאה היא יש מאין ממש: האור והחיות שבעולמות נחשבים כלא לפניו.

דהיינו שעיקר התהוות העולמות הוא ע"י מדת מלכותו ית' כמאמר יחיד חי העולמים מלך היינו שבאמת הוא יחיד ומיוחד כמו קודם בריאת העולם.

כלומר, התהוות העולמות נעשית בעיקר באמצעות מידת מלכותו יתברך, כפי שנאמר: "יחיד, חי העולמים, מלך" — כלומר, באמת הוא יחיד ומיוחד, כפי שהיה קודם בריאת העולם.

העולמות מתהווים בעיקר באמצעות מידת מלכותו של ה'. הביטוי מן התפילה, "יחיד, חי העולמים, מלך", מלמד שה' נשאר יחיד ומיוחד, בדיוק כפי שהיה קודם הבריאה.

13 וחי העולמים הוא רק מבחי' מלך. כמו עד"מ מלך בשר ודם שבחי' היותו מלך על המדינה אינו בחי'

ממהותו ועצמותו

ו[הוא] "חיי העולמים" רק מבחינת "מלך". למשל, מלך בשר ודם: היותו מלך על המדינה אינו חלק ממהותו ועצמותו,

ה' הוא "חיי העולמים" רק בבחינת "מלך". מלך אנושי משמש משל לכך: היותו מלך על המדינה אינו חלק ממהותו ועצמותו.

כי מהותו ועצמותו הוא מה שהוא חכם ונבון ורק ענין מלכותו הוא מה ששמו נקרא עליהם שמולך על הארץ.

שכן מהותו ועצמותו הן היותו חכם ונבון, ואילו מלכותו היא רק עניין של שמו שנקרא עליהם, בכך שהוא מולך על הארץ.

מהותו היא חכמתו ובינתו. מלכותו מתבטאת רק בכך ששמו נקרא על העם, משום שהוא מולך על הארץ.

14 וכך יובן למעלה שהתהוות ובריאת כל העולמות עליונים ותחתונים הוא רק ע"י מדת מלכות שאין לכל העולמות ערך ושייכות למהותו ועצמותו ית'

כך יובן גם למעלה: התהוותם ובריאתם של כל העולמות, העליונים והתחתונים, היא רק באמצעות מדת מלכות, שכן אין לעולמות כל יחס או קשר למהותו ועצמותו יתברך,

בדומה לכך, כל העולמות, העליונים והתחתונים, מתהווים רק באמצעות מדת מלכות. אין להם כל יחס למהותו ועצמותו של ה', ואין להם קשר אליה.

שהוא רם ומתנשא מהם והחיות והתהוות העולמות נמשך להם רק ממה שנק' הוא ית' מלך עליהם ואין מלך בלא עם^{31, 32, 33, 34}

משום שהוא נעלה ונישא מהם; החיות והתהוות של העולמות נמשכות אליהם רק מכך שהוא יתברך נקרא מלך עליהם, ו"אין מלך בלא עם".

ה' נעלה מן העולמות, והם מקבלים חיות רק מכך שהוא נקרא מלכם. מלך זקוק לנתינים: "אין מלך בלא עם".

ולכן נק' בחי' מלכות בשם כתר מלכות כמו כתר שהיא עטרה על הראש ונעשה מאבנים טובות ואין לה שייכות עם עצם הלובשה מ"מ

לכן בחינת מלכות נקראת בשם כתר מלכות: בדומה לכתר, שהוא עטרה על הראש ועשוי מאבנים טובות, ואין לו קשר לעצמותו של מי שעונד אותו; ואף על פי כן,

לכן מלכות נקראת כתר מלכות. כתר עשוי אבנים טובות מונח על הראש, אך אין לו קשר לעצמותו של מי שעונד אותו.

בהיות הכתר עליו אז נגלה וניכר בחי' מלכותו מכ"כ [מכל כך] ענין בחי' מלכות דאצי' הוא שכל העולמות אין שייכים לעצמותו שיהיו פועלים בו איזה שינוי ח"ו [חס ושלום]

כאשר הכתר עליו, מלכותו מתגלה וניכרת. כך גם עניינה של בחינת מלכות דאצילות: אין לעולמות קשר לעצמותו, עד כדי כך שיוכלו לגרום בו שינוי כלשהו, חס ושלום;

ובכל זאת, כאשר המלך עונד את הכתר, מלכותו מתגלה וניכרת. כך גם בחינת מלכות דאצילות פירושה שלעולמות אין קשר לעצמותו של ה' שיוכל לגרום בו שינוי כלשהו.

רק חיות והתהוות העולמות והנבראים הוא מבחי' מדת מלכותו ית' שע"י העולמות ניכר מדת מלכותו ונקרא אז מלך עליהם

אלא שהחיות והתהוות של העולמות והנבראים הן מבחינת מדת מלכותו יתברך: באמצעות העולמות ניכרת מדת מלכותו, ואז הוא נקרא מלך עליהם.

העולמות מקבלים חיות והתהוות רק ממדת מלכותו. באמצעותם נודעת מלכותו, והוא נקרא מלכם.

כי אין מלך בלא עם הו' מלשון עוממות היינו בחי' צמצומים והסתרות שע"י צמצומים אלו אז שייך להיות בחי' מלך.

שהרי "אין מלך בלא עם", ו"עם" הוא מלשון "עוממות", כלומר בחינת צמצומים והסתרות; באמצעות צמצומים אלה נעשית אפשרית בחינת המלכות.

המילה "עם" קשורה ל"עוממות", שמשמעותה עמדם: העם מרוחק ומעומעם ביחס למלך. רק באמצעות צמצומים והסתרות יכול ה' להיות מלך על זולתו.

אבל באמת הוא סכ"ע [סובב כל עלמין] ואני הוי' לא שניתני³⁵ כמו קודם שנברא העולם ואת השמים ואת הארץ אני מלא.³⁶

אבל באמת הוא סובב כל עלמין, ו"אני הוי' לא שניתני" — הוא כפי שהיה קודם שנברא העולם; ו"את השמים ואת הארץ אני מלא".

אך באמת, ה' עצמו הוא סובב כל עלמין, ואינו משתנה מאז שהיה קודם הבריאה, כפי שהוא אומר: "אני הוי' לא שניתני". והוא ממלא את השמים ואת הארץ.

15 ולכן בחי' מלי' נקי' גי'כ שם כי שם מורה על גילוי כי מה שנקי' מלך הוא רק שנגלה בחי' מלך ע"י הסתר והעלם עצמותו. ולכן נקי' הקב"ה פי' שהוא ית' קדוש וברוך.

לכן גם בחינת מלכות נקראת "שם", שכן שם מבטא גילוי; שהרי העובדה שהוא נקרא מלך פירושה רק שבחינת המלך מתגלה באמצעות הסתר והעלם של עצמותו. לכן הוא נקרא גם "הקדוש ברוך הוא", כלומר, הוא יתברך קדוש וברוך.

גם מלכות נקראת "שם", מפני ששם מבטא גילוי: העובדה שה' נקרא מלך היא גילוי שמתרחש באמצעות הסתרת עצמותו. לכן הוא נקרא בשם הכפול "הקדוש ברוך הוא": ה' גם "קדוש" וגם "ברוך".

היינו כי הוא במהו"ע [במהותו ועצמותו] קדוש ומובדל מהעולמות ואעפ"כ [ואף על פי כן] הוא ג"כ ברוך פי' לשון ברכה והמשכה ונמשך בתוך העולמות ע"י בחי' שמו ומלכותו שמבחי' מלי' נמשך התהוות כל העולמות כנ"ל:

כלומר, בהווייתו ובעצמותו הוא קדוש ונבדל מן העולמות, ואף על פי כן הוא גם "ברוך" — לשון ברכה והמשכה; והוא נמשך אל תוך העולמות באמצעות כחינת שמו ומלכותו, שכן מבחינת מלכות נמשכת התהוותם של כל העולמות, כפי שהוזכר לעיל.

"קדוש" פירושו שבהווייתו ובעצמותו ה' נבדל מן העולמות. "ברוך" מתפרש מלשון ברכה, במשמעות של המשכה: ה' נמשך אל תוך העולמות באמצעות שמו ומלכותו, שמהם מתהווים כל העולמות.

קטע 4 • 161-22

גדולה ושפלות במקום אחד

16 וזהו שאמרו נתאוה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים^{37,38} דהיינו שיהיה התהוות עולמות תחתונים

ע"י ריבוי הצמצומים אשר עצמו מספר ואעפ"כ [ואף על פי כן] שם ג"כ יהיה

וזהו [פירוש] מה שאמרו: "הקדוש ברוך הוא נתאוה שתהיה לו דירה בתחתונים". כלומר, שהעולמות התחתונים יתהוו באמצעות ריבוי צמצומים, שאין להם מספר, ואף על פי כן גם שם יהיה

זהו פירוש דברי המדרש: "הקדוש ברוך הוא נתאוה שתהיה לו דירה בתחתונים". העולמות התחתונים נבראו באמצעות צמצומים רבים מספור, ואף על פי כן גם שם ה' ישרה.

דירה והשראת אור אי"ס ב"ה ונגלה כבוד³⁹ ה' עין בעין יראו⁴⁰ כו' והיינו ע"י המשכה מבחי' סוכ"ע אשר קמיה רוחניות וגשמיות ועליונים ותחתונים הכל שוין.

דירה והשראת אור אין סוף, ברוך הוא, ו"ונגלה כבוד ה'", "עין בעין יראו" וכו'. והיינו על ידי המשכה מבחינת סוכב כל עלמין, שלפניו רוחניות וגשמיות, עליונים ותחתונים, שווים כולם.

תהיה דירה והשראת אור אין סוף, כפי שמנבאים הנביאים: "ונגלה כבוד הוי"ו ו"עין בעין יראו". הדבר נעשה באמצעות המשכה מבחינת סוכב כל עלמין, שלפניה רוחני וגשמי, עליון ותחתון, שווים.

17 והוא ע"ד מארז"ל [מאמר רבותינו זכרונם לברכה] במקום גדולתו שם אתה מוצא ענותנותו.⁴¹ פי' ענותנותו

הוא מה שהוא ית' משפיל עצמו להשגיח בשמים וארץ הגשמיות כ"כ [כל כך] בפרטי פרטיות להיות

וזה על דרך מאמר חז"ל: "במקום גדולתו שם אתה מוצא ענותנותו". פירוש "ענותנותו" הוא שהוא יתברך משפיל את עצמו להשגיח בשמים ובארץ הגשמיים, עד כדי כך, בפרטי פרטים, להיות

חז"ל אומרים: "במקום גדולתו שם אתה מוצא ענותנותו". ענותנותו של ה' היא שהוא משפיל את עצמו להשגיח בשמים ובארץ הגשמיים עד לפרט הקטן ביותר.

בוחן כליות ולב⁴² ומהי מצעדי גבר כוננו⁴³ הכל בהשגחה פרטיות שזהו ענוה גדולה שהוא ית' א"ס ומשפיל א"ע [את עצמו] להשגיח בבריות שפלים כו' וזהו ג"כ גדולתו.

"בוחן כליות ולב", ו"מהוי מצעדי גבר כוננו" — הכול בהשגחה פרטית. וזו ענוה גדולה: שהוא יתברך אין סוף, ובכל זאת משפיל את עצמו להשגיח בבריות שפלות וכו'; וזהו גם גדולתו.

הי "בוחן כליות ולב" ומכונן את צעדיו של כל אדם: הכול נתון בהשגחה פרטית. עבור אין סוף להשגיח בבריות שפלות זו ענוה גדולה, וזהו גם גדולתו.

כי באמת מאחר שהוא ית' קדוש ומובדל וסכ"ע [וסובב כל עלמין] אין שייך לומר שזהו גדולתו דוקא מה שברא עולמות עליונים

כי באמת, מאחר שהוא יתברך קדוש ומובדל וסובב כל עלמין, לא מתאים לומר שגדולתו מתבטאת דווקא בכך שברא עולמות עליונים;

מאחר שהי קדוש ומובדל וסובב כל עלמין, גדולתו אינה יכולה להתבטא דווקא בכך שברא את העולמות העליונים.

כי אפילו ג"ע [גן עדן] העליון הוא רק זיו והארה בעלמא ולפניו כחשיכה כאורה⁴⁴ ואפ"י [ואפילו] אור צח אוכם הוא⁴⁵ קדם עילת העילות.⁴⁶ רק אדרבה מה שהוא ית' משפיל א"ע [את עצמו] לראות בשמים ובארץ⁴⁷ זהו גדולתו.

שהרי אפילו גן עדן העליון הוא רק זיו והארה בלבד, ולפניו "כחשיכה כאורה"; ואפילו "אור צח" — אוכם הוא קדם עילת העילות". אלא להפך: בכך שהוא יתברך משפיל את עצמו להביט בשמים ובארץ — בכך מתבטאת גדולתו.

אפילו גן עדן העליון אינו אלא זיו והארה; לפניו "כחשיכה כאורה", ואפילו "אור צח" חשוך לפני עילת העילות. לכן גדולתו מתבטאת דווקא בכך שהוא משפיל את עצמו להביט בשמים ובארץ.

18 והענין כי הנה איתא בגמ' [בגמרא] ע"פ ומספר את רובע⁴⁸ ישראל⁴⁹ זרע היוצא מהן מן התשמיש שלהן ועל דבר זה נסמית עינו של בלעם הרשע באמרו טהור עינים מראות ברע⁵⁰ כו'.

העניין הוא כך: בגמרא נאמר על הפסוק "ומספר את רובע ישראל": הזרע היוצא מהם בשעת תשמיש; ועל כך נסמית עינו של בלעם הרשע, כשאמר: "טהור עיניים מראות ברע" וכו'.

הגמרא מפרשת את "מי מנה את רובע ישראל" כהקב"ה המונה את זמני הזיווג של ישראל, ומצפה לטיפה שממנה ייווצר אדם צדיק. עינו של בלעם נסמית בגלל הדבר הזה, שכן הוא טען שהטהור אינו צריך להביט בדבר כזה — טענה שהמאמר מבטא במילים "טהור עיניים מראות ברע".

והיינו כי לפי טעותם שהתהוות העולמות ממנו ית' הוא דרך השתלשלות עילה ועלול אי"כ נמשך מזה שראוי שיהיה הוא ית' בבחי' רם על כל גוים⁵¹ ה' בלי שישפיל עצמו לראות בהשגחה פרטית בעוה"ז.

כלומר, לפי טעותם, שהתהוות העולמות ממנו יתברך היא בדרך של השתלשלות של עילה ועלול, נובע מכך שהיה ראוי שהוא יתברך יהיה בכחינת "רם על כל גוים הי", בלי להשפיל את עצמו ולהשגיח השגחה פרטית בעולם הזה.

טעותו של בלעם נבעה מן התפיסה שהעולמות מתהווים מה' בדרך של עילה ועלול. לפי תפיסה זו, היה ראוי שה' יישאר "רם על כל גוים" ולא ישפיל את עצמו להשגחה פרטית על העולם הזה.

כי מה שהוא בדרך השתלשלות עילה ועלול הנה התלבשות העילה בהעלול פועל בו שינוי לכן אמר אין נכון

שהרי בדבר הבא בדרך של השתלשלות עילה ועלול, התלבשות העילה בעלול גורמת בה שינוי. לכן אמר שאין זה ראוי

בהשתלשלות של עילה ועלול, העילה המתלבשת בעלול משתנה בעקבות זאת. משום כך סבר בלעם שאין זה ראוי.

שיתלבש הוא ית' כ"כ [כל כך] בעלולים השפלים שבעוה"ז להיותו טהור עינים מראות ברע והיה ראוי יותר שיהיה רם ומרומם בלי שישפיל א"ע [את עצמו] כ"כ [כל כך] למטה.

שהוא יתברך יתלבש כל כך בעלולים השפלים שבעולם הזה, שהרי הוא "טהור עיניים מראות ברע"; והיה ראוי יותר שיהיה רם ונישא, בלי להשפיל את עצמו כל כך למטה.

לפי תפיסתו, התלבשותו של ה' במידה כה רבה בעלולים השפלים של העולם הזה הייתה משפילה אותו, שהרי הוא "טהור עיניים מראות ברע". ראוי יותר היה שיישאר רם ונישא, רחוק מכל אלה.

אבל לפי האמת שהוא ית' קדוש ומובדל מכל העולמות ואין ההשפעה ממנו בבחי' התלבשות ועילה ועלול.

אבל לפי האמת, הוא יתברך קדוש ומובדל מכל העולמות, והשפעה ממנו אינו בדרך של התלבשות ושל עילה ועלול. האמת היא שה' קדוש ומובדל מכל העולמות. השפעה ממנו אינו מגיע בדרך של התלבשות בהם, כעילה המתלבשת בעלולה.

19 וכמשי"ל [וכמה שכתוב לעיל] באריכות בענין נפלאותיך ומחשבותיך אלינו אין ערוך אליך. אין ערוך ממש

ולא מיני' ולא מקצתי' [מקצתיה] מהערך שבהשתלשלות עילה ועלול עד שאע"פ [שאף על פי]

כפי שהוסבר לעיל בהרחבה בענין "נפלאותיך ומחשבותיך אלינו" — אין ערוך אליך": אין שום השוואה אליך, ממש לא בכללות ולא בחלק, מן ההשוואה הקיימת בהשתלשלות של עילה ועלול, עד שאף על פי

הענין הוסבר לעיל בהרחבה, על כך ש"אין ערוך אליך": אין כלל ההשוואה, לא בכללות ולא בחלק, הקיימת בין עילה לעלול.

שהוא ית' מחיה ומהוה העולמות מאין ליש עכ"ז [עם כל זה] אין פועלים בו שום שינוי ע"י חיות זה שמשפיע הוא ית' אליהן וכמאמר יחיד וחי העולמים רק מבחי' מלך כו'.

שהוא יתברך מחיה את העולמות ומהוה אותם מאין ליש, בכל זאת אין הם פועלים בו שום שינוי באמצעות חיות זו שהוא יתברך משפיע להם; וכמאמר "היחיד וחי העולמים" — רק מבחינת "מלך" וכו'.

אף שהי' מחיה את העולמות ובורא אותם מאין, חיות זו שהוא מעניק להם אינה מחוללת בו שום שינוי. כפי שנאמר בתפילה: "היחיד וחי העולמים" — הוא חיי העולמים רק בבחינת "מלך".

20 ושלכן הוא ית' בשוה ממש גם עתה כמו קודם שנברא העולם ממש. א"כ כיון שמה שהוא מחיה העולמות אין פועל בו שום שינוי כלל.

ולכן הוא יתברך ממש אותו הדבר גם עכשיו, כפי שהיה לפני שנברא העולם. אם כן, מאחר שנתנית החיות לעולמות אינה מחוללת בו שום שינוי כלל,

הי' זהה בדיוק לעצמו עכשיו כפי שהיה לפני שנברא העולם, משום שנתנית החיות לעולמות אינה מחוללת בו שום שינוי.

ולכן אין שום דבר גדול וקטן נעשה חוץ ממנו בכל העולמות עליונים ותחתונים וכמארז"ל [וכמאמר

רבתינו זכרונם לברכה] אין אדם נוקף אצבעו מלמטה⁵²

לכן שום דבר, גדול או קטן, אינו נעשה בכל העולמות, העליונים והתחתונים, שלא מכוחו; וכפי שאמרו חז"ל: "אדם אינו נוקף אצבעו מלמטה

לכן שום דבר, גדול או קטן, אינו מתרחש באף עולם שלא מכוחו. חז"ל אומרים: "אדם אינו נוקף אצבעו מלמטה, אלא אם כן מכריזים עליו מלמעלה".

אלא א"כ מכריזין עליו מלמעלה וכתוב שאול ואבדון נגד⁵³ הי' כו' ידע מה בחשוכא^{54, 55} כו'

אלא אם כן מכריזים עליו מלמעלה". ונאמר: "שאל ואבדון נגד הוי" וכו'; "יודע מה בחושך" וכו';

הפסוקים אומרים אותו הדבר: "שאל ואבדון נגד הוי" — גם מעמקי השאל גלויים לפניו; וכן: "יודע מה בחושך".

אם יסתר איש במסתרים⁵⁶ ואני לא אראנו נאם הי' וכל אלו ההשגחות הפרטיים אין פועלים בו שום

שינוי ח"ו [חס ושלו]

"אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאום הוי". וכל ההשגחות הפרטיות האלה אינן מחוללות בו שום שינוי, חס ושלו,

וכן נאמר: "אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו? נאום הוי". אף אחד מפרטי ההשגחה האלה אינו משנה את הי' בשום דרך.

כמו שהיותו מחיה ומהווה אותן מאין ליש אין פועל בו שינוי ח"ו [חס ושלום] מטעם הנ"ל דאין ערוך כו' כשם שנתנית החיות לעולמות והבאתם לידי מציאות מאין ליש אינן מחוללות בו שינוי, חס ושלום, מן הטעם שהוזכר לעיל, שאין ערוך וכו'.

הדבר אינו משנה אותו, כשם שבריאת העולמות וקיומם אינם משנים אותו, משום שכפי שהוסבר, אין ערוך כינם לבינו.

ולכן זה שהוא ית' משפיל א"ע [את עצמו] להשגיח בשמים וארץ גשמיים [גשמיים] זהו גדולתו יותר ממה שברא עולמות עליונים כי כל השבחים וגדולותיו ועולמות עליונים כו'

לכן, העובדה שהוא יתברך משפיל את עצמו להשגיח בשמים ובארץ הגשמיים היא גדולתו, יותר מבריאת עולמות עליונים. שכן כל השבחים, גדולתו והעולמות העליונים וכו',

לכן, השפלתו להשגיח בשמים ובארץ הגשמיים מגלה את גדולתו יותר מבריאת העולמות העליונים. הטעם לכך יוסבר בהמשך: כל שבחיו והעולמות העליונים בטלים במציאות לפניו.

באמת כלא חשיבי קמיי [קמיה] ית' רק זהו גדולתו שמשפילי א"ע [את עצמו] לראות בשמים ובארץ שהוא מפני כי אני⁵⁷ הוי לא שניתי כו'

נחשבים באמת כלא כלום לפניו יתברך. אלא זוהי גדולתו: שהוא משפיל את עצמו להביט בשמים ובארץ, משום ש"אני הוי לא שניתי" וכו',

מאחר שהכול נחשב כלא כלום לפניו, גדולתו האמיתית היא שהוא משפיל את עצמו להביט בשמים ובארץ. הדבר אפשרי משום ש"אני הוי לא שניתי": השגחתו על העולם אינה משנה אותו.

ושאין ערוך אליו ב"ה ואת השמים ואת הארץ אני מלא⁵⁸ והתהוות העולמות הוא רק מבחי שם מלכותו והוא ית' סכ"ע [סובב כל עלמין].

וכיוון שאין ערוך אליו יתברך, ו"את השמים ואת הארץ אני מלא", התהוות העולמות היא רק מבחינת שם מלכותו, ואילו הוא יתברך סובב כל עלמין.

משום שאין ערוך אליו, הוא ממלא את השמים ואת הארץ. העולמות מתהווים רק משם מלכותו, ואילו הוא עצמו סובב כל עלמין.

21 ויובן עוד ענין זה עפמ"ש [על פי מה שכתוב] ומתחת זרועות עולם⁵⁹ פיי כי הנה עד"מ אופן בתוך האופן

היינו עיגול בתוך עיגול שהעיגול הגדול שמבחוץ

אפשר להבין עניין זה גם על פי הכתוב: "ומתחת זרועות עולם". כלומר, על דרך משל, "אופן בתוך אופן" — עיגול בתוך עיגול: העיגול הגדול, החיצוני,

דרך נוספת להבין זאת היא מן הפסוק "ומתחת זרועות עולם". המשל הוא "אופן בתוך אופן" — עיגול בתוך עיגול, שבו העיגול החיצוני מקיף את הפנימי.

כמו שמקיף למעלה בגובה העיגול הפנימי כך הוא מקיף ג"כ בתחתיתו למטה ושם הוא נמוך מעיגול הפנימי ונשפל יותר ממנו כך בו ית' כתיב ומתחת זרועות עולם כו'.

כשם שהוא מקיף מלמעלה, בגובהו של העיגול הפנימי, כך הוא מקיף גם מלמטה, בתחתיתו; ושם הוא נמוך מן העיגול הפנימי ונמצא למטה ממנו. כך גם נאמר עליו יתברך: "ומתחת זרועות עולם" וכו'.

העיגול החיצוני, המקיף את הפנימי מלמעלה, מקיף אותו גם מלמטה, ושם הוא נמוך מן העיגול הפנימי. כך נאמר על ה', המקיף את הכול, שגם זרועותיו נמצאות "מתחת".

22 ואף שאין לו דמות הגוף מ"מ הוא עד"מ דהיינו לפי שהוא ית' סוכ"ע ומרומם ונשגב מכל העולמות ואין ערוך כו' א"כ מה"ט [מהאי טעמא] הוא משפילי לראות⁶⁰ גם למטה מטה.

ואף שאין לו דמות גוף, בכל זאת זה נאמר בדרך משל. כלומר, מכיוון שהוא יתברך סוכב כל עלמין, ונעלה ונשגב מכל העולמות ואין ערוך אליו וכו', הרי שמשום כך הוא "משפיל לראות" גם למטה מטה.

לח' אין צורה גופנית, ולכן מדובר רק במשל. מכיוון שהוא סוכב כל עלמין ונעלה מעל כל העולמות, ואין ערוך אליו, דווקא משום כך הוא "משפיל את עצמו לראות" גם במקומות הנמוכים ביותר.

וז"ש [וזהו שכתוב] רם על כל גוים⁶¹ כו' מי כה' אלקינו המגביהי לשבת⁶² המשפילי כו' שמה שהוא ית' משפילי לראות כו'

וזהו שנאמר: "נישא מעל כל הגוים" וכו'; "מי כמו ה' אלקינו, היושב במרומים, המשפיל" וכו': מה שהוא יתברך משפיל את עצמו לראות וכו',

זו משמעות הפסוק: "נישא מעל כל הגוים... מי כמו ה' אלקינו, היושב במרומים ומשפיל את עצמו לראות".

זהו מפני שהוא ית' מגביהי שמהו"ע [שמהותו ועצמותו] ית' רם ונשא עד שאין ערוך אליו ממש ולא כעו"ג [כעובדי גלולים] שאומרים רם כו'

הוא משום שהוא יתברך "יושב במרומים": הווייתו ועצמותו יתברך נעלות ונישאות, עד שאין ערוך אליו ממש; ולא כפי שאומרים עובדי האלילים "נישא" וכו',

הוא משפיל את עצמו לראות משום שהוא אכן "יושב במרומים": עצמותו נעלית כל כך, עד שאין ערוך אליו. אין זו הרוממות שעובדי האלילים מתכוונים אליה כשהם אומרים שהוא "נישא".

לפי שהיו סוברים שההשתלשלות עילה ועלול. אלא דאין ערוך ממ. וזהו שהגדולה והענוה הם במקום א' כנ"ל:

משום שהם סברו שההשתלשלות היא בדרך של עילה ועלול. אלא שאין ערוך אליו ממש. וזוהי הסיבה לכך שהגדולה והענוה נמצאות במקום אחד, כנזכר לעיל.

הם אמרו שהוא נישא משום שסברו שההשתלשלות העולמות היא בדרך של עילה ועלול, ולכן המרחק בין העליון לתחתון גדול. אך באמת אין ערוך כלל, ולכן הגדולה והענוה מתקיימות במקום אחד.

קטע 5 • 231-28

יחוד הקדוש ברוך הוא ושכינתו באמצעות התורה

23 ג והנה ע"פ כל הנ"ל יובן ענין יחוד קוב"ה [קודשא בריך הוא] ושכינתה כי שכינה הוא בחי' מלכותו ית' השוכן בתחתונים

3. כעת, על פי כל האמור לעיל, יובן ענין היחוד של הקדוש ברוך הוא ושכינתו. שכן שכינה היא בחינת מלכותו ית', השוכנת בתחתונים;

כאן מתחיל סעיף ג. על יסוד הדברים האלה מסביר המאמר את היחוד של הקדוש ברוך הוא ושכינתו: שכינה היא מלכותו של ה', השוכנת בתחתונים.

כי מלכותך מלכות כל עולמים⁶³ והוא בחינת ממכ"ע [ממלא כל עלמין] שהוא רק הארה בעלמא מבחי' מהו"ע [מהותו ועצמותו] ית' הסוכ"ע כנ"ל.

שהרי "מלכותך מלכות כל עולמים"; והיא בחינת ממלא כל עלמין, שאינו אלא הארה בלבד מבחינת מהותו ועצמותו ית', הסובב כל עלמין, כפי שנתבאר לעיל.

כדברי הפסוק: "מלכותך מלכות כל עולמים". מלכות היא ממלא כל עלמין, האור הממלא את כל העולמות, שאינו אלא הארה בלבד מעצמותו של ה', הסובב כל עלמין.

24 ובחי' סוכ"ע הוא קדוש ומובדל. ויחוד קוב"ה [קודשא בריך הוא] ושכינתה היינו כאשר יש התגלות בחינת סוכ"ע מה שהוא קדוש ומובדל ונמשך ונתגלה בעולמות תחתונים וזהו ענין דירה בתחתונים שהיא תכלית בריאת כל העולמות.

ובחינת סוכ"ע כל עלמין היא קדושה ומובדלת. איחוד הקדוש ברוך הוא ושכינתו הוא כאשר בחינת סוכ"ע כל עלמין, שהיא קדושה ומובדלת, מתגלה, ונמשכת ומתגלה בעולמות התחתונים. זהו עניינה של דירה בתחתונים, שהיא תכלית בריאת כל העולמות.

סוכ"ע כל עלמין הוא הדבר המתואר כ"קדוש ומובדל". איחוד הקדוש ברוך הוא ושכינתו מתרחש כאשר הבחינה הנעלית והנבדלת הזאת נמשכת ומתגלה בעולמות התחתונים; זוהי הדירה למטה, תכלית בריאת כל העולמות.

אך ע"י מה נעשה התגלות זה הנה ע"י נאמר ששים המה מלכות כו' כי משניות נק' מלכות כמארז"ל [כמאמר רבותינו זכרונם לברכה] מתניתא מלכתא⁶⁴ כי

אך כיצד מתגלה הדבר? על כך נאמר: "שישים המה מלכות" וגו'. המשניות נקראות "מלכות", כדברי חז"ל: "מתניתא מלכתא", שכן

מה מביא להתגלות הזאת? הפסוק "שישים המה מלכות" נותן את התשובה: המשניות נקראות מלכות, כפי שאומרים חז"ל: "מתניתא מלכתא".

הנה אמרז"ל [אמרו רבותינו זכרונם לברכה] כל הקורא ושונה⁶⁵ הקב"ה יושב ושונה כנגדו^{66, 67} וכמ"ש המגיד להב"י [להבית יוסף] אני המשנה המדברת⁶⁸ בפיך.

חז"ל אמרו: "כל הקורא ושונה, הקדוש ברוך הוא יושב ושונה כנגדו"; וכפי שאמר המגיד לבית יוסף: "אני המשנה המדברת בפיך".

חז"ל לימדו: "כל הקורא ושונה, הקדוש ברוך הוא יושב ושונה כנגדו", והמגיד משמים אמר לרבי יוסף קארו, הבית יוסף: "אני המשנה המדברת בפיך". כאשר יהודי לומד תורה, ה' עצמו לומד עמו ומדבר מתוך פיו.

25 וזהו מ"ש בכל מקום אשר אזכיר את שמי⁶⁹ אבא אליך כו' דהל"ל [דהוה ליה למימר] תזכיר. אך הוא

וזהו פירוש הכתוב: "בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך" וכו'; שהרי היה צריך לומר "תזכיר". אלא הדברים מסבירים את הפסוק "בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך". לכאורה היה צריך לומר "בכל המקום אשר תזכיר את שמי", שכן האדם הוא שמזכיר את שם ה'.

כמאמר דוד רוח ה' דיבר בי ומלתו על לשוני.⁷⁰ שהדבור שהאדם מדבר בד"ת [בדברי תורה] הוא ממש דיבורו ית'.

כך, כפי שאמר דוד: "רוח הו"י דיבר בי, ומלתו על לשוני". הדיבור שאדם מדבר בדברי תורה הוא ממש דיבורו של ה' יתברך.

התשובה עולה מדברי דוד המלך: "רוח הו"י דיבר בי, ומלתו על לשוני". כשאדם מדבר דברי תורה, הדיבור שלו הוא ממש דיבורו של ה'.

היינו שה' מדבר בו ממש ע"י פיו של האדם וכמ"ש דוד המלך ע"ה [עליו השלום] אדני שפתי תפתח⁷¹ ופי יגיד תהלתך.

כלומר, ה' מדבר בו ממש באמצעות פיו של האדם, וכפי שכתב דוד המלך עליו השלום: "ה', פתח שפתי, ופי יגיד תהלתך".

ה' עצמו מדבר באמצעות פיו של האדם. לכן אמר דוד: "ה', פתח שפתי, ופי יגיד תהלתך".

כי הכל מאתו יתברך רק פי יגיד יגיד הוא לשון המשכה⁷² כמו נגד ונפק מן קדמוהי^{73, 74} שהפה הוא רק הכלי שיומשך על ידו ויתגלה דבורו ית' וחכמתו ורצונו ממש

שהרי הכול ממנו יתברך; אלא "פי יגיד" — "יגיד" הוא לשון המשכה, כמו "נגד ונפק מן קדמוהי", כלומר, נמשך ויצא מלפניו. הפה הוא רק הכלי שבאמצעותו נמשכים ומתגלים דיבורו של ה' יתברך, וכן חכמתו ורצונו ממש.

הכול בא מה'. "פי יגיד" פירושו רק שהפה ממשך ומוריד, כמו "נגד" בפסוק "נהר די נור נגד ונפק מן קדמוהי" — נהר של אש נמשך ויצא מלפניו. הפה הוא הכלי שבאמצעותו נמשכים ומתגלים דיבורו, חכמתו ורצונו של ה'.

כי באמת לית אתר פנוי מיניה ואתה מחיה את כולם⁷⁵ ולך הוי' הגדולה כו' ואין עוד מלבדו⁷⁶ ממש.

שהרי באמת "לית אתר פנוי מיניה", "ואתה מחיה את כולם", "לך הוי' הגדולה" וכו', ו"אין עוד מלבדו" ממש.

באמת "אין מקום פנוי ממנו", "ואתה מחיה את כולם", "לך הוי' הגדולה", ו"אין עוד מלבדו".

רק שהעולמות נראים ליש ודבר נפרד בפ"ע [כפני עצמו] לעינינו לבד מחמת ההסתרות ורבוני הצמצומים.

אכן קמיה ית' שאין שייך שום צמצום והסתר לפניו הרי באמת אין ואפס זולתו ית' אחד האמת.⁷⁷

אלא שהעולמות נראים בעינינו בלבד כמציאות וכדבר נפרד בפני עצמו, כגלל ההסתרות וריכוני הצמצומים. אבל לפניו יתברך, שלגביו אין שייכים כלל צמצום או הסתר, באמת אין ואפס זולתו יתברך, האחד והאמיתי.

העולמות נראים לנו כמציאויות נפרדות רק בגלל ההסתרות והצמצומים. לפני ה', שלגביו אין שייכים צמצום או הסתר, אין דבר מלבדו.

26 והכל רק אלהותו ית' המהווה הכל והיש בטל לגמרי באמת. והלכך כשהאדם עוסק בתורה שהיא

חכמתו ורצונו בלי הסתר פנים אזי גורם לאהפכא חשוכא לנהורא⁷⁸ שמתבטלים הצמצומים וההסתרות ואז הוא גילוי האמת.

הכול אינו אלא אלקותו ית', המהווה את הכול, והיש בטל באמת לגמרי. לכן, כאשר אדם עוסק בתורה, שהיא חכמתו ורצונו ללא הסתר פנים, הוא גורם להפיכת החושך לאור: הצמצומים וההסתרות מתבטלים, ואז מתגלה האמת.

הכול אינו אלא אלקותו של ה', המהווה אותו, והיש בטל באמת. התורה היא חכמתו ורצונו של ה' בלי הסתר פנים, ולכן כאשר אדם לומד אותה הוא "הופך חושך לאור": הצמצומים וההסתרות מתבטלים, והאמת מתגלה.

27 ונמצא שדיבור האדם בתורה הוא ממש דבר ה' הדובר בו⁷⁹ חכמתו ורצונו וזהו אזכיר את שמי שמה

שהאדם קורא ושונה הוא באמת בחינת אזכיר את שמי כמו שהשי"ת [שהשם יתברך] דיבר בו.

נמצא שדיבורו של אדם בתורה הוא ממש דבר ה', המדבר בו את חכמתו ורצונו. וזהו [פירוש] "אזכיר את שמי": מה שאדם קורא ולומד הוא באמת בחינת "אזכיר את שמי", כאילו ה' יתברך דיבר בו.

לכן דיבורו של אדם בתורה הוא ממש דבר ה', המדבר בו את חכמתו ורצונו. זהו "אזכיר את שמי": מה שאדם קורא ולומד הוא ה' המזכיר את שמו, כביכול, כאילו ה' דיבר בו.

וזהו ענין מהפכין חשוכא לנהורא⁸⁰ ומרירו למיתקא. פי' מרירו למיתקא הוא קאי על שבירת התאוה שיהפוך כל מדותיו ורצונותיו לה'

וזהו ענין "מהפכין חשוכא לנהורא ומרירו למיתקא" — הפיכת החושך לאור והמר למתוק. "מרירו למיתקא" פירושו שבירת התאוה, כך שהאדם הופך את כל מדותיו ורצונותיו לה';

זהו מאמר הזוהר: "מהפכין חשוכא לנהורא ומרירו למיתקא" — הופכים חושך לאור ומר למתוק. "מרירו למיתקא" היא שבירת התאוה, והפיכת כל רגשותיו ורצונותיו של האדם לה'.

וחשוכא לנהורא הוא כשמחשבתו ודיבורו בתורה אז במקום החשך יאיר אור ה' להיות גילוי חכמתו ורצונו בדבור שמדבר האדם שהוא בחי' רוח ה' דיבר ב'

ו"חשוכא לנהורא" הוא כאשר מחשבתו ודיבורו של האדם נתונים בתורה: אז, במקום החושך, מאיר אור ה', וחכמתו ורצונו מתגלים בדיבורו של האדם — בחינת "רוח הוי' דיבר ב'",

"חשוכא לנהורא" הוא כאשר מחשבתו ודיבורו של האדם נתונים בתורה: במקום החושך מאיר אור ה', וחכמתו ורצונו מתגלים בדיבורו של האדם. זהו "רוח הוי' דיבר ב'".

כי אני המשנה המדברת בפיו כנ"ל ועי"ז מהפך ממש חשוכא כו' כי הוא כמלך הגוזר ואומר שיהיה כך וכך שדבר מלך שלטון^{81, 82} להיות נעשה עי"ז כך וכך.

כי "אני המשנה המדברת בפיו", כנזכר לעיל. ועל ידי כך הוא אכן הופך חושך וכו', שכן הוא כמלך הגוזר ואומר שיהיה כך וכך, שהרי "דבר מלך שלטון", ועל ידי כך נעשה כך וכך.

זהו "אני המשנה המדברת בפיו", ועל ידה האדם אכן הופך חושך לאור. הוא כמלך שגזרתו מתקיימת, שהרי "דבר מלך שלטון".

כך כשעוסק בתורה ואומר מותר עד"מ הוא בחי' חסד שמתיר את הדבר שהי' [שהיה] קשור בידי החיצונים שנפל לשם ע"י שבה"כ [שבירת הכלים] וכעת הוא מתיר

כך גם כאשר אדם עוסק בתורה ואומר, למשל, "מותר", הרי זו בחינת חסד: הוא מתיר את הדבר שהיה קשור בידי החיצונים, לאחר שנפל לשם בעקבות שבירת הכלים; וכעת הוא מתיר

כאשר אדם לומד תורה ופוסק על דבר שהוא "מותר", זוהי בחינת חסד. הוא מתיר את הדבר שהיה קשור בידי החיצונים, לאחר שנפל לשם בעקבות שבירת הכלים — האירוע הקדמון שבו נפלו ניצוצות של קדושה לתחום הקליפה.

אותו שיתהפך מחשוכא לנהורא ויוכ לל באל קות ע"י שיאכל את הבשר היתר ויעבוד את ה' בכחו זה ועי"ז יתבטל ויתכלל למעלה באלקות.

אותו, כדי שיהפוך מחושך לאור ויכלל באלקות, באמצעות [האדם] האוכל את הבשר המותר ועובד את ה' בכוח שהוא מקבל ממנו; ועל ידי כך יתבטל ויכלל למעלה באלקות.

משהותר הדבר, הוא יכול להתהפך מחושך לאור ולהיכלל באלקות. כשהאדם אוכל בשר מותר ועובד את ה' בכוח שהוא מקבל ממנו, הדבר מתבטל ונכלל למעלה באלקות.

28 וכשפוסק אסור הוא מצד הגבורה שמאל דוחה שלא יוכל המאכל לעלות ולהבטל וליכלל באין ועד"ז אמרו מאן מלכי רבנן⁸³

וכשהוא פוסק "אסור", הדבר נובע מצד הגבורה — "שמאל דוחה" — כדי שהמאכל לא יוכל לעלות, להתבטל ולהיכלל באין. ועל דרך זו אמרו: "מי הם המלכים? חכמים".

כשהוא פוסק על דבר שהוא "אסור", הדבר נובע מגבורה, מ"שמאל דוחה": המאכל אינו יכול לעלות, להתבטל ולהיכלל באין האלוקי. באותו מובן אמרו חז"ל: "מי הם המלכים? חכמים".

היינו שעל ידי דיבורם בתורה הרי גורמים וגוזרים עליית הניצוצים שנפלו בשכח"כ [בשכירת הכלים] שיתפכו מחשוכא לנהורא או להפך וזהו מבחי' חו"ג [חסד וגבורה]

כלומר, באמצעות דיבורם בתורה הם גורמים וגוזרים את עליית הניצוצות שנפלו בשכירת הכלים, כדי שיהפכו מחושך לאור, או להפך. הדבר נובע מבחינת חסד וגבורה.

באמצעות דיבורם בתורה גורמים החכמים וגוזרים את עליית הניצוצות שנפלו בשכירת הכלים, והפיכתם מחושך לאור, או להפך. פסיקותיהם נובעות מחסד ומגבורה.

כי מצד החסד מים יורדים מגבוה לנמוך שמתפשט החסד למטה חסד דרועא ימינא מתיר את הדבר שיוכל ליכלל באחד כי ימין מקרבת ומצד הגבורה שמאל דוחה כו'

שכן מצד החסד, בדומה למים היוורדים ממקום גבוה למקום נמוך, החסד מתפשט כלפי מטה: חסד, "הזרוע הימנית", מתיר את הדבר כדי שיוכל להיכלל באחד, שהרי "ימין מקרבת"; ואילו מצד הגבורה, "שמאל דוחה" וכו'.

החסד מתפשט כלפי מטה, כמו מים הזורמים ממקום גבוה למקום נמוך: חסד, "הזרוע הימנית", מתיר דבר כדי שיוכל להיכלל באחד, שהרי "ימין מקרבת". הגבורה, "שמאל", דוחה.

וכ"ז [וכל זה] הוא על ידי החכמה שמתלבשת בהמדות ובחכמה אתברירו דאורייתא מחכמה נפקת ומה שראוי ע"פ החכמה שיכול לעלות באחד נמשך ע"ז מדת החסד להתיר

וכל זה נעשה באמצעות חכמה, המתלבשת במדות; "בחכמה יתבררו", שהרי "התורה מחכמה נפקת". ומה שראוי, על פי החכמה, להיות מסוגל לעלות ולהיכלל באחד — באמצעות זה נמשכת מידת החסד להתיר [אותו];

כל זה נעשה באמצעות חכמה, המתלבשת במדות: הדברים מתבררים באמצעות חכמה, והתורה יוצאת מחכמה. מה שהחכמה מוצאת ראוי לעלות ולהיכלל באחד, מוריד את מידת החסד כדי להתיר אותו.

וכן להיפך נמשך מדת הגבורה והכל ע"י חכמתו ורצונו ומ"ש ששים המה מלכות⁸⁴ הוא נגד ששה מדות וכל אחד כלול מעשר כנודע

וכך גם להפך נמשכת מידת הגבורה; והכול נעשה על פי חכמתו ורצונו. ועל הכתוב "ששים המה מלכות" נאמר שהוא מכוון כנגד שש המדות, שכל אחת מהן כלולה מעשר, כידוע.

במקרה ההפוך נמשכת הגבורה כדי לאסור את הדבר, והכול נעשה על פי חכמתו ורצונו של ה'. "ששים המה מלכות" מכוון כנגד שש המדות, שכל אחת מהן כוללת עשר.

(וע' בזהר פ' שמות י"ד ב' ובמק"מ [ובמקדש מלך]⁸⁵ שם בשם הרח"ו [הרבי חיים ויטאל] ז"ל [זכרונו לברכה / זכרונו לברכה] בפ"י ששים המה מלכות)

(ועיינו בזהר, פרשת שמות, י"ד ע"ב, ובמקדש מלך שם, בשם רבי חיים ויטאל ז"ל, בפירוש "ששים המה מלכות").

בסוגריים מפנה אדמו"ר הזקן לזוהר בפרשת שמות (י"ד ע"ב), הדורש את הפסוק "ששים המה מלכות", ולפירוש מקדש מלך שם, המביא את ביאור הפסוק בשם רבי חיים ויטאל.

והכח הזה בדבור האדם בתורה הוא לפי שדיבורו הוא ממש דבר ה' וכמ"ש ואשים דברי בפיו וכנ"ל.

וכוח זה שיש לדיבורו של אדם בתורה נובע מכך שדיבורו הוא ממש דבר ה', ככתוב: "ואשים דברי בפיו", וכאמור לעיל.

לדיבורו של אדם בתורה יש כוח זה מפני שהוא ממש דבר ה', ככתוב: "ואשים דברי בפיו".

וזהו ייחוד קוב"ה [קודשא בריך הוא] ושכינתיה כי שכינתיה הוא בחי' ההארה שנמשך ממנו ית' להיות שוכן בתחתונים בבחי' ממכ"ע [ממלא כל עלמין] וע"י לימוד התורה נמשך להיות ייחוד וגילוי אור ה' הסוכ"ע שהוא בחי' קדוש ומובדל

וזהו ייחוד הקדוש ברוך הוא ושכינתו. שכן שכינתו היא בחינת ההארה הנמשכת ממנו יתברך כדי לשכון בתחתונים, בבחינת ממלא כל עלמין; ובאמצעות לימוד התורה נמשכים ייחוד וגילוי של אור ה' הסובב כל עלמין, שהוא בחינת "קדוש ומובדל":

זהו ייחוד הקדוש ברוך הוא ושכינתו. השכינה היא ההארה השוכנת בתחתונים בבחינת ממלא כל עלמין, ולימוד התורה ממשיך לתוכה גילוי של סובב כל עלמין, הבחינה שהיא "קדוש ומובדל".

הנה הוא נמשך ומתגלה למטה בשכינתיה היינו בבחי' ההארה מה ששכון בתחתונים שם נגלה אור ה' הסוכ"ע ממש והיינו מטעם הנ"ל שבשעה שהאדם קורא ושונה הקב"ה קורא ושונה כנגדו.

הוא נמשך ומתגלה למטה בשכינה שלו. כלומר, בבחינת ההארה השורה בתחתונים, שם מתגלה ממש אור ה' הסובב כל עלמין. והטעם לכך הוא כפי שהוסבר לעיל: כאשר אדם קורא ולומד, הקדוש ברוך הוא קורא ולומד כנגדו.

האור הנעלה הזה מתגלה למטה בשכינה, כהארה השורה בתחתונים. הדבר מתרחש משום שכאשר אדם קורא ולומד, הקדוש ברוך הוא קורא ולומד כנגדו.

אזכיר את שמי כמו שהקב"ה בעצמו אומר הדין בפיו כי אני המשנה המדברת בפיו א"כ היינו ממש גילוי בחי' אור א"ס הסוכ"ע בשכינתיה ונק' ייחוד קוב"ה [קודשא בריך הוא] ושכינתיה וזהו ענין מהפכין חשוכא לנהורא:⁸⁶

"אזכיר את שמי": כאילו הקדוש ברוך הוא עצמו אומר את ההלכה בפיו, שהרי "אני המשנה המדברת בפיו". אם כן, הרי זו ממש התגלות של בחינת אור אין סוף הסובב כל עלמין בשכינה שלו; והיא נקראת ייחוד הקב"ה ושכינתו. וזהו ענין "מהפכין חשוכא לנהורא".

זהו "אזכיר את שמי": כאילו ה' עצמו אומר את ההלכה בפיו של האדם, "אני המשנה המדברת בפיו". התגלות אור אין סוף הסובב כל עלמין בשכינה היא ייחוד הקב"ה ושכינתו, וזהו הפיכת החושך לאור.

קטע 6 • 291-35

פילגשים ועלמות

29 ושמנים פילגשים אלו ברייתות.⁸⁷ הנה הענין הברייתא היא לבאר המשנה בפרטיות יותר כדי שיוכן גם

לתלמידים שאינם גדולים כל כך

"ושמונים פילגשים" — אלו הברייתות. והענין הוא כך: הברייתא באה לבאר את המשנה בפירוט רב יותר, כדי שגם תלמידים שאינם גדולים כל כך יוכלו להבין אותה.

המאמר עובר לביטוי השני בפסוק: "ושמונים פילגשים" הן הברייתות. הברייתא מפרטת את המשנה, כדי שגם תלמידים שאינם גדולים כל כך יוכלו להבין אותה.

כי לחכמים גדולים היה די במשנה לחוד שבאמת נרמז במשנה כל פרטי הדינים שבברייתא כמאמר אילפא מי איכא מידי⁸⁸ בברייתא דלא פשיטנא ליה ממתניתין כו'

לחכמים גדולים הייתה המשנה לבדה מספיקה, שכן למעשה נרמזים במשנה כל פרטי הדינים שבברייתא, כפי שאמר אילפא: "האם יש דבר בברייתא שאיני יכול לפשוט מן המשנה שלנו?" וכו'.

לחכמים גדולים הספיקה המשנה, שכן כל פרט מן הדינים שבברייתא נרמז בה. משום כך אמר אילפא שאין דבר בברייתא שאינו יכול לפשוט מן המשנה.

רק היינו אילפא דוקא שהיה חכם גדול יוכל להבין ברמז ושמנו מעיד עליו לשון אאלפך חכמה.⁸⁹

אלא שהדבר אמור דווקא באילפא, שהיה חכם גדול ויכול להבין מתוך רמז; ושמנו מעיד עליו, שכן הוא מלשון "אאלפך חכמה".

רק חכם גדול כאילפא יכול היה להבין מתוך רמז, ושמנו מעיד על כך: אילפא מזכיר את הביטוי "אאלפך חכמה".

אבל שאר תלמידים לא יבינו כלל וכ"ש [וכל שכן] כשנתמעטו הלבבות לכן הוצרכו לבאר המשנה בפרטיות יותר ועד"מ בהשפעה מרב לתלמיד שכדי שיבין התלמיד צריך

אבל תלמידים אחרים לא יבינו כלל, וכל שכן כשהלבבות התמעטו. לכן היה צורך לבאר את המשנה בפירוט רב יותר. למשל, כשמורה משפיע לתלמיד, כדי שהתלמיד יבין, על המורה

תלמידים אחרים לא היו מבינים כלל, וכל שכן לאחר שהלבבות התמעטו במהלך הדורות; לכן היה צורך לבאר את המשנה בפירוט רב יותר. דוגמה לכך היא מורה המשפיע לתלמיד.

הרה לשישת עצות בנפשו⁹⁰ איך להשפיע לו שיוכל לקבל וציך לומר לו פסקי פסקי ולקצר ולהעלים עומק המושכל עד שיהיה ביכולת המקבל להכיל ההשפעה.

"לערוך עצות בנפשו" כיצד להשפיע לו באופן שיוכל לקבל; עליו לומר לו את הדברים קטע אחר קטע, לקצר ולהעלים את עומק המושכל, עד שהמקבל יהיה מסוגל להכיל את ההשפעה.

המורה צריך "לערוך עצות בנפשו" כיצד להשפיע באופן שהתלמיד יוכל לקבל. הוא מוסר לו את הרעיון קטע אחר קטע, מקצר ומסתיר את עומקו, עד שהתלמיד מסוגל להכיל אותו.

30 וזהו לשון ברייתא דהיינו לשון חוץ הוא ההשפעה לזולתו לבר מגופא. וע"כ אין הגילוי אור א"ס כ"כ

[כל כך] בדיני הברייתא

וזהו [המשמעות של] המונח "ברייתא", כלומר ביטוי של "חוץ": השפעה לזולת, "מחוץ לגוף". לכן אור אין סוף אינו מתגלה באותה מידה בדיני הברייתא.

המילה "ברייתא" פירושה "חוץ": תורה הנמסרת לזולת, "מחוץ לגוף". לכן אור אין סוף מתגלה פחות בדיני הברייתא.

כמו בהמשנה שהוא גילוי אור א"ס ממש. אבל בהברייתא הוא בהסתר קצת כנ"ל במשל שההשפעה למקבל צ"ל ע"י הסתר והעלם.

כמו במשנה, שהיא גילוי של אור אין סוף עצמו; ואילו בברייתא הוא מוסתר במידה מסוימת, כפי שהוסבר לעיל במשל: ההשפעה למקבל צריכה להיעשות באמצעות הסתר והעלם.

במשנה מתגלה אור אין סוף עצמו; בברייתא הוא מוסתר במידה מסוימת. הדבר מתאים למשל של המלמד, שצריך להסתיר ולהעלים כדי להשפיע.

31 וכן אנו רואים ג"כ בחוש שהטעמים של דיני המשנה נגלים ומבוארים יותר מטעמים של הדינים

שבברייתות כגון ע"ד דוגמא דין המשנה סוכה שהיא גבוה למעלה מעשרים אמה פסולה⁹¹ יכולים למצוא הטעם של דין זה.

וכך גם אנו רואים בבירור, שהטעמים לדיני המשנה גלויים ומבוארים יותר מן הטעמים לדינים שבברייתות. למשל, אפשר למצוא את הטעם לדין המשנה: "סוכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה — פסולה".

הניסיון מאשר זאת: טעמיהם של דיני המשנה גלויים יותר מטעמיהם של דיני הברייתות. למשל, אפשר למצוא את הטעם לדין המשנה שסוכה הגבוהה מעשרים אמה פסולה.

משא"כ סוכת גנב"ך ורקב"ש⁹² אי"א למצוא כל כך הטעם של דין זה. ולפיכך נקי המשנה מלכתא⁹³ והברייתא פלגש.

לעומת זאת, בסוכות גנב"ך ורקב"ש אין אפשרות למצוא את טעם הדין באותה מידה. לכן המשנה נקראת "מלכה", והברייתא — "פילגש".

בסוכות גנב"ך ורקב"ש שבברייתא, אי אפשר למצוא את טעם הדין באותה מידה. לכן המשנה נקראת "מלכה", והברייתא — "פילגש".

כי עד"מ המלך עם המלכה הם דרים תדיר יחד משא"כ עם פלגשו⁹⁴ הולך אליה בצנעה ולא בגילוי⁹⁵ גם היחוד אינו בתדירא רק באקראי.

למשל, המלך והמלכה מתגוררים יחד תמיד, ואילו אל פילגשו הולך המלך בחשאי ולא בגלוי; גם החיבור ביניהם אינו תמידי, אלא מזדמן בלבד.

במשל, המלך והמלכה מתגוררים יחד תמיד, ואילו המלך הולך אל פילגשו בחשאי ולא בגלוי, ורק מדי פעם.

כמ"כ [כמו כן] במשנה אור אי"ס מאיר שם בחינת גילוי ובתדירא כידוע שהתגלות אור אי"ס הוא בחכמה (ועמ"ש סדי"ה מה טובו וסדי"ה ביאור ע"פ וכל בניך למודי) לפיכך נקי מתניתין מלכתא.⁹⁶

כך גם במשנה: אור אין סוף מאיר בה בגילוי ובאופן תמידי, כידוע שהתגלות אור אין סוף היא בחכמה (וראו מה שנכתב בסוף המאמר הפותח "מה טובו", ובסוף המאמר הפותח "ביאור על הפסוק: וכל בניך לימודי היי"); לכן המשנה נקראת "מלכה".

כך גם אור אין סוף מאיר במשנה בגלוי ובאופן תמידי, שכן אור אין סוף מתגלה בחכמה; משום כך המשנה נקראת "מלכה". בסוגריים מופנה אדמו"ר הזקן לסוף המאמר "מה טובו" ולסוף המאמר המבאר את הפסוק "וכל בניך לימודי היי".

אבל ברייתא היא בחינת השפעה דלבר מגופא שם אין הגילוי כ"כ [כל כך] רק ע"י הסתר ולבוש וצנעא ע"כ נקרא פלגשים שהיחוד בצנעא ובאקראי

אבל הברייתא היא בחינת השפעה שמחוץ לגוף; שם הגילוי אינו גדול כל כך, והוא בא רק באמצעות הסתר, לבוש והצנע. לכן הברייתא נקראת "פילגשים", שכן החיבור הוא בחשאי ומזדמן.

הברייתא היא לימוד שיוצא "מחוץ לגוף", ושם הגילוי מועט יותר ומגיע רק באמצעות הסתר, לבוש והצנע. לכן הברייתא נקראת "פילגשים": החיבור עמן הוא בחשאי ומזדמן.

(ועמ"ש עוד מזה מזה כפ' שמות בדבור המתחיל ואלה שמות ובד"ה קול דודי ובפ' חיי שרה בד"ה ויצא יצחק לשוח בשדה):

(וראו עוד על כך בפרשת שמות, במאמר הפותח "ואלה שמות" ובמאמר הפותח "קול דודי", ובפרשת חיי שרה, במאמר הפותח "ויצא יצחק לשוח בשדה").

אדמו"ר הזקן מפרש נוסף בפרשת שמות, במאמרים "ואלה שמות" ו"קול דודי", ובפרשת חיי שרה, במאמר "ויצא יצחק לשוח בשדה".

32 ד ועלמות אין מספר^{97,98} הם הלכות^{99,100} שבגמרא ומימרות האמוראים ונקרא עלמות לשון העלם. בתולה ואיש לא ידעה¹⁰¹ שלא היה עדיין עמה יחוד כלל.

4. "ועלמות אין מספר" הן ההלכות שבגמרא ומאמרי האמוראים. הן נקראות "עלמות" מלשון העלם: "בתולה ואיש לא ידעה" — שלא היה עמה שום ייחוד כלל.

חלק 4 נפתח. "עלמות אין מספר" הן ההלכות שבגמרא ומאמרי האמוראים. הן נקראות "עלמות" מלשון העלם, כמו "בתולה ואיש לא ידעה" — שלא היה עמה ייחוד.

והענין כי התלמוד עיקרו להבין הטעמים והטעמים הם באמת בבחינת העלם שאין יכולים לעמוד על שרשו של הטעם ועיקרו שלא יכול כלל לבא בהתגלות למטה (רק לעתיד יתגלו טעמי תורה).

והענין הוא שעיקר התלמוד הוא להבין את הטעמים, והטעמים מצויים באמת בעלם, שכן אי אפשר להשיג את שורש הטעם ואת עיקרו, שאינם יכולים להתגלות למטה כלל. רק לעתיד לבוא יתגלו טעמי התורה.

עיקר עניינו של התלמוד הוא להבין את טעמי ההלכות, והטעמים הללו נסתרים באמת: אי אפשר להשיג את שורשם, והם אינם יכולים להתגלות למטה. רק לעתיד לבוא יתגלו טעמי התורה.

ואף שבגמרא מפרש הטעם מ"מ בעיון ובעמקות לא בא הטעם בהשגה כגון ע"ד דוגמא קיי"ל [קיימא לן] כסות לילה פטור מציצית מדכתיב וראיתם אותו¹⁰² פרט לכסות לילה¹⁰³ וכסות סומא חייב בציצית שישנו בראיה אצל אחרים.

ואף שהגמרא מפרשת את הטעם, הרי שבעיון מעמיק הטעם אינו מושג. לדוגמה: אנו פוסקים שבגד לילה פטור מציצית, משום שנאמר "וראיתם אותו" — פרט לבגד לילה; ואילו בגדו של עיוור חייב בציצית, משום שאחרים יכולים לראותו.

הגמרא אמנם מציינת טעמים, אך בהתבוננות מעמיקה אין הם באים לידי השגה. למשל, בגד לילה פטור מציצית בגלל "וראיתם אותו", ואילו בגדו של עיוור חייב משום שאחרים יכולים לראותו.

והנה באמת אם באנו לפסוק רק מצד השכל הנה אדרבה לפי שכלו יותר היה ראוי לחייב כסות לילה

והנה, באמת, אילו היינו פוסקים על פי השכל בלבד, הרי אדרבה, מצד השכל היה ראוי יותר לחייב בגד לילה

על פי השכל בלבד, היה ראוי יותר לחייב את בגד הלילה.

(שישנו בראיה אצלו ע"י הנר משא"כ סומא אינו רואה כלל. אלא שע"פ חכמת התורה נתחייב כסות מפני שישנו בראיה אצל אחרים אף שהוא אינו רואה כלל.

(שהרי אפשר לראותו לאור הנר, ואילו עיוור אינו רואה כלל. אלא שעל פי חכמת התורה הבגד [של העיוור] חייב, משום שאחרים יכולים לראותו, אף שהוא עצמו אינו רואה כלל.)

מי שלובש בגד לילה יכול לראותו לאור הנר, ואילו עיוור אינו רואה כלל. ואף על פי כן, על פי חכמת התורה בגדו של העיוור חייב, משום שאחרים יכולים לראותו.

וא"כ זה שנתפוס טעם זה לעיקר היינו מה שישנו בראיה אצל אחרים יותר ממה שכסות לילה נראה ע"י אור הנר לא בא כלל בהתגלות למטה) לכך

ואם כן, העובדה שאנו תופסים כטעם העיקרי את האפשרות שאחרים יראו את הבגד, ולא את העובדה שבגד לילה נראה לאור הנר, כלל לא באה לידי גילוי למטה.) לכן,

הסיבה שהתורה רואה באפשרות שאחרים יראו את הבגד את הטעם הקובע, ולא בכך שבגד הלילה נראה לאור הנר, לא התגלתה למטה. זהו הרעיון שבדוגמה.

הנה אף שאנו יכולים ללמוד התלמוד בעמקות כגון להעמיק אח"כ מהו כסות לילה מ"מ עצם שרש הטעם דכסות לילה פטור הוא בבחי' העלם מאתנו.

אף שאנו יכולים ללמוד את התלמוד בעיון, למשל להעמיק לאחר מכן בשאלה מהו בגד לילה, הרי שורש הטעם עצמו לכך שבגד לילה פטור מצוי בהעלם מאיתנו.

אנו יכולים לעיין בתלמוד לעומק, למשל לנתח מה נחשב לבגד לילה. ובכל זאת, שורש הטעם לכך שבגד לילה פטור נותר נסתר מאיתנו.

כי הטעם שבא בתלמוד הוא רק דרך כלל מדכתיב וראיתם אותו פרט כו' אבל לא בא בהתגלות כל פרטי עניני הטעם בעמקות

כי הטעם המובא בתלמוד הוא רק באופן כללי — "משום שנאמר 'וראיתם אותו', פרט וכו'" — אך פרטי הטעם, בעומקם, לא באו לידי גילוי.

הטעם שמביאה הגמרא, "משום שנאמר 'וראיתם אותו', פרט לבגד לילה", נאמר רק באופן כללי. פרטי הטעם, בעומקם, לא התגלו.

(מדוע לא נתמעט כסות סומא כנ"ל) כי זה אינו יכול לבא כלל בהתגלות בעולמות וכמ"ש מאד עמקו מחשבותיך.¹⁰⁴

(מדוע, כאמור לעיל, כסותו של סומא לא נתמעטה); שכן הדבר הזה אינו יכול להתגלות כלל בעולמות, כמו שכתוב: "מחשבותיך עמוקות מאוד".

אחד ההיבטים הוא השאלה מדוע כסותו של סומא לא נתמעטה. עומק כזה אינו יכול להתגלות כלל בעולמות, כמו שכתוב: "מחשבותיך עמוקות מאוד".

ואף שבהשתלשלות נמשך ונשתלשל איזו השגה עד שיוכל האדם להשיג הטעם של המשנה וא"כ לכאורה איך שייך ע"ז מאד עמקו כו'

ואף על פי שבהשתלשלות נמשכה וירדה איזו השגה, עד שהאדם יכול להשיג את טעמה של המשנה — ואם כן, לכאורה, כיצד שייך לומר על כך "עמוקות מאוד" וכו'? —

אפשר להקשות: באמצעות ההשתלשלות ירדה השגה כלשהי, עד שהאדם יכול להבין את טעמה של משנה. אם כן, כיצד אפשר לומר על כך "עמוקות מאוד"?

אבל באמת אדרבה מה שנשתלשל יותר למטה הנה שרשו ממקום גבוה יותר. ולכן גם כשנשתלשל למטה מ"מ אינו יכול להתגלות עומק המושג.

אבל האמת היא להפך: ככל שדבר ירד למטה יותר, שורשו הוא במקום גבוה יותר. לכן, גם לאחר שירד למטה, עומק העניין אינו יכול להתגלות.

התשובה היא להפך: לדבר שירד למטה יותר יש שורש במקום גבוה יותר. לכן, גם לאחר ירידתו, עומק הרעיון אינו יכול להתגלות.

ולכן נקראו המימרות עלמות לשון עלמה בתולה ואיש לא ידעה שלא קיבלה עדיין טפת זכר שלא בא התגלות הטעם ועומקו למטה רק נשאר בהעלם

לכן נקראות המימרות [של האמוראים] "עלמות", מלשון "עלמה" – "בתולה שאיש לא ידעה", שעדיין לא קיבלה טיפת זכר; שכן טעמו של העניין ועומקו לא התגלו למטה, אלא נותרו בהעלם.

לכן נקראות המימרות של האמוראים "עלמות" – כמו "בתולה שאיש לא ידעה", שעדיין לא קיבלה טיפת זכר. הטעם ועומקו של העניין לא התגלו למטה ונותרו בהעלם.

(ועי' עוד מעניין ועלמות אין מספר בפ' פנחס דר"ט"ז סע"א [סוף עמוד א'] ובת"ז [ובתיקוני זוהר] תיקון כ"א ועי' עוד בפ' ויצא דקנ"ט ע"א ובפ' פקודי דרכ"ז סע"ב [סוף עמוד ב'])

(ועיינו עוד בעניין "ועלמות אין מספר" בפרשת פנחס, בסוף דף רט"ז ע"א, ובתיקוני זוהר, תיקון כ"א; וכן בפרשת ויצא, דף קנ"ט ע"א, ובפרשת פקודי, בסוף דף רכ"ז ע"ב.)

הערת סוגריים מפנה לזוהר על "ועלמות אין מספר" בפרשת פנחס (בסוף דף רט"ז ע"א), לתיקוני זוהר (תיקון כ"א), לפרשת ויצא (דף קנ"ט ע"א) ולפרשת פקודי (בסוף דף רכ"ז ע"ב).

והנה בזה יובן ענין מעלת עסק ההלכה בעיון ועומק הדעת ועי"ז מוציא דין חדש או שעומד על טעם של איזה דין שהיה נעלם תחלה.

וכעת יובן עניין מעלתה של העיסוק בהלכה מתוך עיון ועומק הדעת, שבאמצעותו מוציאים דין חדש או עומדים על טעמו של דין כלשהו שהיה נסתר בתחילה.

מכאן מתבארת מעלתו המיוחדת של לימוד הלכה בעומק הדעת: באמצעותו מחדשים דין או מבינים את טעמו של דין שהיה נסתר.

הנה זהו בחי' הליכון היינו שמה שהיה תחלה בחי' עלמות והעלם גמור כעת נמשך בבחי' גילוי ועייז נמשך בגילוי אור אי"ס בחי' לובן העליון שהלובן מורה על גילוי אחדות הפשוטה כמ"ש במ"א.

זוהי בחינת הליכון, כלומר, מה שהיה בתחילה בבחינת "עלמות" ובהעלם גמור, נמשך כעת לידי גילוי. ועל ידי כך נמשך בגילוי אור אין סוף, בחינת הלובן העליון; שכן הלובן מורה על גילוי האחדות הפשוטה, כפי שמוסבר במקום אחר.

לימוד כזה הוא ליכון — בירור והלבנה: מה שהיה נסתר, כמו ה"עלמות", בא לידי גילוי. באמצעותו נמשך אור אין סוף בבחינת הלובן העליון, שכן הלובן מסמל את גילוי אחדותו הפשוטה של ה'.

33 ואף שנת' [שנתבאר] שעומק הטעם של ההלכות אי"א לעמוד עליו מ"מ זהו שרשו ועיקרו של הטעם כנ"ל בענין כסות לילה כו'.

ואף שנתבאר שאי אפשר לעמוד על עומק הטעם של ההלכות, הרי הכוונה היא לשורש ולעיקר של הטעם, כפי שהוזכר לעיל בענין כסות לילה וכו'.

האמירה שאי אפשר לעמוד על עומק הטעמים של ההלכות נוגעת רק לשורש ולעיקר של הטעם, כמו בדוגמה של כסות לילה.

אבל זה יכולים אנו לפלפל בקושיות ופירוקים בטעמי הגמ' [הגמרא] עצמן שלא יה סתירה ממקום למקום וה"ז [והרי זה] ג"כ גילוי ההעלם ונקי ליכון הלכתא.

אבל אנו יכולים לפלפל בקושיות ובתירוצים בטעמי הגמרא עצמם, כדי שלא תהיה סתירה ממקום למקום; וגם זה גילוי של הנסתר, ונקרא ליכון הלכתא.

מה שאפשר לעשות הוא לנתח את טעמי הגמרא עצמה באמצעות קושיות ותירוצים, כדי שלא תהיה סתירה בין מקומות שונים. גם בכך מתגלה דבר שהיה נסתר, והדבר נקרא ליכון הלכתא — בירור ההלכה.

34 ונמצא גם ע"י עסק התורה שבבחינת עלמות שהם גמרא ופוסקים ראשונים ואחרונים לעמוד על עומקי הסברות נמשך ג"כ גילוי אור אי"ס ב"ה להיות יחוד קודשא בריך

נמצא שגם באמצעות העיסוק בתורה שבבחינת "עלמות" — שהיא הגמרא ודברי הפוסקים הראשונים והאחרונים — כדי לעמוד על עומק הסברות, נמשכת גם כן התגלות של אור אין סוף, ברוך הוא, כדי שיהיה ייחוד הקדוש ברוך הוא

לכן גם לימוד התורה שבבחינת "עלמות" — הגמרא ודברי הפוסקים הראשונים והאחרונים — כאשר מעמיקים בעומק סברותיה, ממשיך את התגלות אור אין סוף ומביא לייחוד הקדוש ברוך הוא והשכינה.

הוא ושכינתיה כנ"ל בענין מתניתין מלכתא ואדרבה ליבון הלכתא היא מעלה יתירה שמגלה הנעלם ותעלומות חכמה וכמ"ש במ"א ע"פ מאמר הרע"מ [הרע"א מהימנא] והמשכילים יזהירו¹⁰⁵ כו' ועיקר פי' ליבון הלכתא נתבאר בפ' שמות בד"ה קול דודי ע"ש.¹⁰⁶

ושכינתו, כנזכר לעיל בעניין "מתניתין מלכתא". ואדרבה, ליבון ההלכה הוא מעלה נוספת, שכן הוא מגלה את הנסתר ואת "תעלומות חכמה", כפי שנתבאר במקום אחר על מאמר רע"א מהימנא "והמשכילים יזהירו" וגו'. ועיקר פירוש "ליבון הלכתא" נתבאר בפרשת שמות, בדרוש המתחיל "קול דודי"; עיין שם.

זהו אותו ייחוד שתואר ביחס למשנה, ה"מלכה"; ואדרבה, בליבון ההלכה יש מעלה נוספת, מפני שהוא מגלה את הנסתר ואת "תעלומות חכמה". אדמו"ר הזקן מפנה לביאורו במקום אחר על מאמר רע"א מהימנא "והמשכילים יזהירו", וכן לביאור העיקרי של הביטוי בדרוש "קול דודי" שבפרשת שמות.

(ועמ"ש בד"ה תורה צוה¹⁰⁷ ארוסין ונשואין) והנה כשהאדם לומד ע"ד הנ"ל ע"ז נאמר קול דודי (ועיין במה שנכתב בדרוש המתחיל "תורה צוה", בעניין אירוסין ונשואין). והנה, כאשר אדם לומד בדרך המתוארת לעיל, עליו נאמר: "קול דודי!"

הוא מפנה גם לדרוש "תורה צוה", העוסק באירוסין ונשואין. לאחר מכן הוא חוזר לפסוק: על אדם הלומד בדרך זו נאמר "קול דודי!"

הנה זה בא¹⁰⁸ שע"י עסק התורה בא ונמשך קול דודי הוא התגלות אור א"ס גם עתה ממש. הנה זה בא": באמצעות העיסוק בתורה בא ונמשך "קול דודי" — התגלות אור אין סוף — גם עכשיו ממש. "הנה זה בא": באמצעות לימוד התורה בא ונמשך קולו של הדוד, התגלות אור אין סוף, גם עכשיו.

וזהו הנה זה בא לשון הוה כי הקב"ה קורא ושונה כנגדו (ועמ"ש סד"ה מצה זו¹⁰⁹ גבי בעבור זה ומ"ש בפ' יתרו סד"ה משה ידבר¹¹⁰ בענין ידבר ויעננו לשון הוה)

וזהו ש"הנה זה בא" נאמר בלשון הוה, כי הקדוש ברוך הוא קורא ושונה כנגדו. (ועיין במה שנכתב בסוף הדרוש המתחיל "מצה זו" בעניין "בעבור זה", ובמה שנכתב בפרשת יתרו בסוף הדרוש המתחיל "משה ידבר", בעניין "ידבר" ו"יעננו" שנאמרו בלשון הוה.)

לכן הפסוק משתמש בלשון הוה, "הנה זה בא": הקדוש ברוך הוא קורא ושונה כנגד הלומד. ההערה שבסוגריים מפנה לסוף הדרוש "מצה זו", בעניין "בעבור זה", ולסוף הדרוש "משה ידבר" בפרשת יתרו, בעניין לשון הוה של "ידבר" ו"יעננו".

והמשכה זו הוא בבחי' מדלג על ההרים כי א"א להיות ההמשכה בדרך השתלשלות עילה ועלול כמבואר למעלה באריכות ע"פ נפלאותיך ומחשבותיך אלינו אין ערוך אליך¹¹¹ כו' והמשכה זו היא בבחינת "מדלג על ההרים", שכן ההמשכה אינה יכולה להיות בדרך של השתלשלות, עילה ועלול, כפי שנתבאר לעיל באריכות על הפסוק "נפלאותיך ומחשבותיך אלינו אין ערוך אליך" וגו'.

המשכה זו היא בבחינת "מדלג על ההרים", מפני שאינה יכולה לבוא באמצעות שרשרת של עילה ועלול, כפי שנתבאר באריכות על הפסוק "אין ערוך אליך".

דאין ערוך ממש ולא מיניה ולא מקצתיה מהערך שבין עלול לעילתו אפי' [אפילו] בריבוי השתלשלות עילה

שהרי אין שום ערך ממש, לא כולו ולא מקצתו, לערך שבין עלול לעילתו, אפילו לאחר השתלשלות מרובה של עילה

אין כלל ערך, לא כולו ולא מקצתו, מן הסוג הקיים בין עלול לעילתו, אפילו לאחר שרשרת ארוכה של סיבות.

ועלול רבבות אין שיעור מ"מ שייך ערך מהעלול היותר נמוך לעילה הראשונה אבל נפלאותיך ומחשבותיך אלינו ו אין ערוך ממש עצמו מספר כו'.

ועלול, רבבות לאין שיעור; ואף על פי כן יש ערך כלשהו מן העלול הנמוך ביותר אל העילה הראשונה. אבל "נפלאותיך ומחשבותיך אלינו" — אין ערוך ממש, "עצמו מספר" וגו'.

גם לאחר אינספור שלבים של עילה ועלול, העלול הנמוך ביותר עדיין קשור במידה כלשהי לעילה הראשונה. אבל בין ה' ובין העולמות אין ערוך כלל; הם "עצמו מספר".

35 ולכן להיות ההמשכה מאור א"ס ב"ה להתלבש בתורה ולהיות קורא ושונה כנגדו אזכיר את שמי¹¹²

וכו' הוא ע"י דילוג מדלג על ההרים¹¹³ כו'. דהיינו שבא ההתגלות דרך דילוג וקפיצה שלא על ידי השתלשלות עילה ועלול:

לכן, כדי שאור אין סוף ברוך הוא יימשך ויתלבש בתורה, וכדי שהקדוש ברוך הוא יקרא וישנה כנגדו — "אזכיר את שמי" וכו' — הדבר נעשה באמצעות דילוג: "מדלג על ההרים" וכו'. כלומר, ההתגלות באה בדרך של דילוג וקפיצה, ולא באמצעות השתלשלות של עילה ועלול.

כדי שאור אין סוף יימשך לתוך התורה, וכדי שה' ילמד כנגד מי שלומד — "אזכיר את שמי" — נדרש דילוג: "מדלג על ההרים". ההתגלות באה בדילוג ובקפיצה, ולא בהשתלשלות של עילה ועלול.

קטע 7 • 361-42

אחת היא יונתי: מסירות נפש לפני התורה

36 ה אך עוד אחת היא העולה כל כולנה. והוא כי מתי בא התגלות הנ"ל ע"י עסק התורה שיהיה בחי' קול

דודי¹¹⁴

5. אך יש עוד עניין אחד, העולה על כולם. כלומר: מתי מתרחשת ההתגלות האמורה באמצעות העיסוק בתורה, כך שתהיה בחינת "קול דודי" —

כאן מתחיל סעיף ה'. יש נקודה נוספת העולה על כל השאר: מתי מתרחשת בפועל ההתגלות באמצעות לימוד התורה, בבחינת "קול דודי"?

הנה זה בא להיות יחוד קוב"ה [קודשא בריך הוא] ושכינתיה ע"י עסק התורה שהן ס' מסכתות הנק' ס' מלכות כו'.

"הנה זה בא", כדי שיתחולל הייחוד בין הקדוש ברוך הוא לשכינה, באמצעות העיסוק בתורה, שהיא ששים המסכתות הנקראות "ששים מלכות" וכו'?

כלומר, מתי לימוד התורה — ששים המסכתות הנקראות "ששים מלכות" — מביא לייחוד בין הקדוש ברוך הוא לשכינה?

כ"ז [כל זה] הוא דוקא בהקדים תחלה בחי' אחת היא יונת¹¹⁵ דהיינו שיהיה אצל האדם בחי' ומדרגת הנק' אחת. פ"י אחת הוא לשון נוקבא שהוא בחי' מקבל מבחי' אחד.

כל זה דווקא לאחר שמקדימה תחילה בחינת "אחת היא יונת", כלומר, שלאדם תהיה הבחינה והמדרגה הנקראת "אחת". פירוש הדבר: "אחת" היא צורת הנקבה של "אחד", והיא בחינת מקבל ביחס לבחינת "אחד".

הדבר מתאפשר רק לאחר שקדמה לכך הבחינה של "אחת היא יונת". "אחת" היא צורת הנקבה של "אחד", והיא מציינת מקבל — מי שמקבל מבחינת "אחד".

37 והוא כשמקבל האדם בפנימיותו בחינת יחודו ית' באמרו שמע ישראל וכו'¹¹⁶ הוי' אחד כי שמע הוא לשון אסיפה בתוך תוכו¹¹⁷ ולא ידיעה לבד כ"א ע"י העמקת דעתו בהתבוננות ובבחי' לאסתכלא ביקרא דמלכא^{118, 119, 120, 121}

זהו כאשר האדם מקבל בפנימיותו את בחינת אחדותו יתברך, באומרו: "שמע ישראל... הוי' אחד". "שמע" הוא לשון של כינוס פנימה, אל תוך תוכו של האדם; אין זו ידיעה בלבד, אלא הדבר נעשה באמצעות העמקת הדעת בהתבוננות ובבחינת "לאסתכלא ביקרא דמלכא" — להתבונן בכבוד המלך.

כך הדבר כאשר האדם קולט את אחדות ה' בתוך הווייתו, כשהוא אומר: "שמע ישראל... הוי' אחד". "שמע" פירושו לכנס פנימה, אל תוכו ממש: לא ידיעה בלבד, אלא התבוננות מעמיקה, "להתבונן בכבוד המלך".

(דלשון לאסתכלא היינו כמו מי שמסתכל על דבר הפלא ופלא שלא תשבע עינו מהסתכל בו כך ויותר מזה לאין קץ כשיתבונן המשכיל בעין השכל בגדולתו ית' שהוא למעלה עד אין קץ כו' ("להתבונן" פירושו כמי שמביט בדבר מופלא ביותר, ועינו אינה שבעה מלהביט בו; כך, לאין ערוך יותר מכך, כאשר האדם המשכיל מתבונן בעין השכל בגדולתו יתברך, שאין לה קץ, וכו',

בסוגריים מוסבר הביטוי "להתבונן": כמו אדם המביט בפלא גדול, ועינו אינה מתעייפת מלהביט בו. כך, ולאין ערוך יותר, המשכיל מביט בעין שכלו בגדולת ה', שאין לה קץ.

ובנפלאותיו הגדולים ואשר ברא עולמות עליונים לאין קץ ותכלית ורגלי החיות כנגד כולן¹²² כו' היינו שסוף בחי' שבעליון כוללת כל מה שלמטה ממנה שהוא כאין לגבי הגבוה מהם.

ובנפלאותיו הגדולים, ובכך שברא עולמות עליונים בלי קץ וגבול, ו"רגלי החיות כנגד כולן", וכו'; כלומר, הקצה של בחינה הנמצאת בעולם עליון כולל את כל מה שמתחתיו, הנחשב לאין לעומת מה שלמעלה ממנו.

האדם מתבונן בנפלאות ה', בעולמות העליונים שאין להם קץ, ובכך ש"רגלי החיות כנגד כולן": הנקודה הנמוכה ביותר של מדרגה עליונה כוללת את כל מה שמתחתיה, הנחשב לאין לעומת מה שלמעלה.

ועדי' יש עולמות לאין קץ גבוה מעל גבוה שומר¹²³ כו' והכל כאין ואפס אצלו ית' ממש. ואין ערוך אליך ממש¹²⁴ שהוא ית' אדון הנפלאות.

וכך יש עולמות בלי קץ, "גבוה מעל גבוה שומר", וכו', והכול נחשב באמת לאין ואפס לפניו יתברך. "ואין ערוך אליך" ממש, שכן הוא יתברך אדון הנפלאות.

כך יש עולמות בלי קץ, "גבוה מעל גבוה שומר", וכולם בטלים ונחשבים לאין ממש לפני ה'. "ואין ערוך אליך", שכן הוא אדון הנפלאות.

אזי לא תשבע עין השכל מלהסתכל ולהתבונן בזה היטב ולהתענג תענוג נפלא לאין שיעור מזה).

אז עין השכל לא תשבע מלהביט ולהתבונן בכך היטב, ולהתענג על כך תענוג מופלא שאין לו שיעור.

אז עין השכל לא תתעייף מלהביט בכך ולהתבונן בזה, והיא תתענג על כך תענוג שאין לו שיעור.

וזהו בחי' יונת י כמו יונים מסתכלים זה בזה וזהו התענוג שלהם ממה שמסתכלים זה בזה. כמ"כ [כמו כן] תקנו פסודי' [פסוקי דזמרה] הוא ענין התבוננות כל חד לפום שיעורא דליה.

וזהו בחינת "יונת" כמו יונים המביטות זו בזו, וזהו תענוגן — מכך שהן מביטות זו בזו. וכך גם תיקנו את פסוקי דזמרה, שענינם התבוננות, "כל אחד לפי שיעורו".

זוהי בחינת "יונת" היונים מביטות זו בזו, וההבטה ההדדית היא תענוגן. לשם כך תיקנו חכמים את פסוקי דזמרה — פסוקי שבח המיועדים להתבוננות, "כל אחד לפי שיעורו".

ברוך שאמר והיה העולם אשר באמירה אחת ברא כל העולמות ומחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית.

"ברוך שאמר והיה העולם": באמירה אחת ברא את כל העולמות, ו"מחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית".

פסוקי דזמרה פותחים במילים "ברוך שאמר והיה העולם": באמירה אחת ברא ה' את כל העולמות. המילים "מחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית" הן מתוך הברכה שלפני קריאת שמע.

38 ולשון והיה העולם דמשמע ממילא הוא ע"ד מ"ש כי הוא צוה ונבראו¹²⁵ דלשון ונבראו משמע ג"כ כן

והביטוי "והיה העולם", שמשמע ממנו שהעולם נעשה מאליו, הוא על דרך הכתוב "כי הוא ציווה ונבראו"; גם הביטוי "ונבראו" משמע כך.

המילים ב"ברוך שאמר", "והיה העולם", רומזות שהעולם נוצר כאילו מאליו. גם "כי הוא ציווה ונבראו" משמע כך.

וכן אתה הוא עד שלא נברא העולם ומשנברא וכו' והכוונה בזה הוא דלפי שאין ערוך כלל כל העולמות שהם בעלי גבול לא"ס ב"ה אשר אין לו תחלה וכו'.

וכן גם "אתה הוא עד שלא נברא העולם ומשנברא" וכו'. כוונת הדברים היא, שכל העולמות, שהם מוגבלים, אינם בערך כלל לאין סוף, ברוך הוא, שאין לו ראשית וכו'.

כך גם "אתה הוא עד שלא נברא העולם ומשנברא". כל הביטויים האלה מלמדים שהעולמות המוגבלים אינם בערך כלל לאין סוף, שאין לו ראשית.

והתהוותם ממנו ית' הוא ע"י צמצומים רבים ועצומים להסתיר ולהעלים האור עד שיוכל להבראות עולמות כו'

והתהוותם ממנו יתברך היא באמצעות צמצומים רבים ועצומים, המסתירים ומעלימים את האור, עד שיוכלו להיברא עולמות וכו'.

התהוותם ממנו היא באמצעות צמצומים רבים ועצומים, המסתירים ומעלימים את האור עד שיוכלו להיברא עולמות.

לכך נאמר נבראו כאלו הוא ממילא להורות על ריחוק הערך ושהוא ית' סתימו דכל סתימין

לכן נאמר "נבראו", כאילו מאליהם, כדי להורות על הריחוק שבערך, ועל כך שהוא יתברך סתימו דכל סתימין — הנסתר מכל הנסתרים.

לכן נאמר "נבראו" כאילו מאליהם, כדי להראות עד כמה העולמות רחוקים מכל השוואה לה', שהוא "הנסתר מכל הנסתרים".

(כי כשהשפעה בגילוי מן המשפיע למקבל בבחי' עילה ועלול שהעלול יש לו השגה בעילתו הרי המקבל יודע מי הוא המשפיע לו.

(כאשר ההשפעה גלויה מן המשפיע אל המקבל, בבחינת עילה ועלול, כך שלעלול יש השגה בעילתו, המקבל יודע מי הוא המשפיע לו.

במאמר מוסגר מוסבר שכאשר ההשפעה עוברת בגילוי מן המשפיע אל המקבל, כמו ביחס של עילה ועלול, העלול משיג את עילתו ויודע מי משפיע לו.

משא"כ ההארה מבחי' סוכי'ע אי"ס ב"ה בעולמות שהוא באה בבחינת העלם והסתר ולית מחשבה תפיסא ביה כלל כנ"ל לכך שייך ע"ז לשון נברא כאלו הוא ממילא ר"ל [רוצה לומר] שאין העולמות משיגים הכח השופע בהם ומהווה אותם מאין

אבל לא כך הוא בנוגע להארה מבחינת סוכב כל עלמין, אין סוף ברוך הוא, בעולמות: היא באה בעלם ובהסתר, ו"לית מחשבה תפיסא ביה כלל", כפי שנזכר לעיל. לכן מתאים לגביה הביטוי "נברא", כאילו מאליו; כלומר, העולמות אינם משיגים את הכוח השופע בהם ומהווה אותם יש מאין.

ההארה של סוכב כל עלמין בעולמות באה בעלם ובהסתר, ו"לית מחשבה תפיסא ביה". לכן העולמות אינם תופסים את הכוח שמהווה אותם יש מאין, והבריאה מתוארת כאילו התרחשה מאלוה.

וזהו ברוך שאמר והיה העולם דאיתא ע"ז בכוונת האריז"ל [האריז' זכרנו לברכה] רדל"א [רישא דלא אתידע].¹²⁶ פ"י לא אתידע הוא כמ"ש והחכמה מאין תמצא¹²⁷ נזכר לשון מציאה שאין ה מוצא מציאה יודע ממי בא לו המציאה והוא ענין אחד עם בחי' נבראו והמ"י [והמשכיל יבין].

וזהו "ברוך שאמר והיה העולם", שעל כך נאמר בכוונות האריז' ז"ל: רדל"א, רישא דלא אתידע — הראש שאינו נודע. פירוש "לא אתידע" הוא על דרך הכתוב "והחכמה מאין תמצא". נזכר כאן לשון "מציאה", משום שמי שמוצא מציאה אינו יודע ממי הגיעה אליו; וזהו ענין אחד עם הבחינה של "נבראו". והמשכיל יבין.)

כוונות האריז' קושרות את "ברוך שאמר והיה העולם" עם רדל"א, רישא דלא אתידע — הראש שאינו נודע. "לא אתידע" הוא בדומה ל"והחכמה מאין תמצא": מי שמוצא דבר אינו יודע מהיכן הגיע, וזהו אותו ענין כמו "נבראו", כאילו מאלוהם.

וז"ש [וזהו שכתוב] יהללו את שם¹²⁸ הוי' כי הוא צוה כו'. דהיינו שנבראו כדי שיתגלה שם ה' ומלכותו. ופ"י כי הוא צוה היינו כי דבר מלך שלטון¹²⁹ כי הוא אמר¹³⁰ ויהי.

וזהו שנאמר "יהללו את שם הוי' כי הוא ציווה" וכו': כלומר, הם נבראו כדי שיתגלה שם ה' ומלכותו. ופירוש "כי הוא ציווה" הוא ש"דבר מלך שלטון", כלומר, "כי הוא אמר ויהי".

לכן נאמר "יהללו את שם הוי' כי הוא ציווה": הנבראים נוצרו כדי שיתגלו שם ה' ומלכותו. "כי הוא ציווה" פירושו "דבר מלך שלטון", כמו "כי הוא אמר ויהי".

וכי' [וכל זה] מפני שכך עלה ברצונו שאין מלך בלא עם הללוהו כל מלאכיו¹³¹ היינו שהמלאכים הם תמיד בביטול מחמת התבוננות בהתהוותם תמיד מאין ליש

וכל זה מפני שכך עלה ברצונו, שהרי "אין מלך בלא עם". "הללוהו כל מלאכיו" — כלומר, המלאכים נתונים תמיד בביטול, משום שהם מתבוננים בהתהוותם התמידית מאין ליש;

כל זה הוא מפני שכך רצה ה', שהרי "אין מלך בלא עם". "הללוהו כל מלאכיו": המלאכים נתונים תמיד בביטול, משום שהם מתבוננים תמיד בהתהוותם מאין ליש.

וכמאמר אתה קדוש וכו' וקדושים הם המלאכים יהללוך סלה שההלול שלהם הוא סלה בלי הפסק מחמת התבוננות שלהם בבחי' שמך קדוש המהווה ומחיה אותם כנ"ל.

וכמאמר: "אתה קדוש" וכו', ו"קדושים" הם המלאכים, "יהללוך סלה" — ההלול שלהם הוא "סלה", ללא הפסק, משום שהם מתבוננים בבחינת "שמך קדוש", המהווה אותם ומחיה אותם, כנזכר לעיל.

כמו שנאמר בתפילה: "אתה קדוש... וקדושים יהללוך סלה". ה"קדושים" הם המלאכים, והם מהללים "סלה", ללא הפסק, משום שהם מתבוננים בבחינת "שמך קדוש", המהווה אותם ומחיה אותם.

39 והנה ע"י התבוננות כל אחד ואחד לפי ערכו בכל פסוקי דזמרה וקריאת שמע וברכותיה ע"ד מ"ש בהעמקת הדעת לאסתכלא ביקרא דמלכא יקבל יחודו ית' בתוך תוכו לאמתו ויבא מזה לבחי' ואהבת כו'

והנה, באמצעות התבוננותו של כל אחד ואחד לפי ערכו בכל פסוקי דזמרה, בקריאת שמע ובברכותיה, כפי שנתבאר — בהעמקת הדעת, "להביט בכבוד המלך" — הוא יקבל את אחדותו ית' לתוך פנימיותו ממש, באמת, ומתוך כך יבוא לבחינת "ואהבת..."

באמצעות התבוננות, כל אדם לפי מדרגתו, לאורך פסוקי דזמרה וקריאת שמע עם ברכותיה, ובהעמקה — "להביט בכבוד המלך" — האדם מפנים באמת את אחדות ה'. מכך הוא מגיע לבחינת "ואהבת".

בכל נפשך¹³² אפילו נוטל את נפשך¹³³ וכמ"ש אליך ה' נפשי אשא.¹³⁴ כי זה יכול כל אדם להיות לו מס"נ [מסירות נפש] כי נשמת ישראל שרשה למעלה מעלה

"בכל נפשך" — אפילו הוא נוטל את נפשך; וכמו שנאמר: "אליך הוי' נפשי אשא". לכך יכול כל אדם להגיע: למסירות נפש, שהרי נשמת ישראל מושרשת למעלה מעלה,

האהבה הנדרשת היא "בכל נפשך", שחכמים פירשו: "אפילו הוא נוטל את נפשך", כפי שאמר דוד: "אליך הוי' נפשי אשא". כל אדם מסוגל למסירות נפש כזאת, מפני שנשמת ישראל מושרשת למעלה מעלה.

כמאמר נשמה שנתת בי טהורה היא¹³⁵ מבחי' טהירו עילאה ומשם נמשכה ע"י השתלשלות רבות אתה בראתה וכו' עד שנפחת בי והירידה צורך עליה ואתה עתיד ליטלה כו' ולהחזירה וא"כ אליך ה' נפשי אשא עכשיו.

כמאמר: "נשמה שנתת בי טהורה היא" — מבחינת טהירו עילאה; ומשם נמשכה למטה דרך השתלשלויות רבות — "אתה בראתה" וכו' — עד "נפחת ב". והירידה היא לצורך עלייה: "ואתה עתיד ליטלה" וכו', "ולהחזירה". ואם כן, כבר עכשיו "אליך הוי' נפשי אשא".

בברכת הבוקר נאמר: "נשמה שנתת בי טהורה היא"; מקורה בטהירו עילאה, ומשם ירדה דרך שלבים רבים, "אתה בראתה... נפחת ב". הירידה היא לצורך עלייה: "ואתה עתיד ליטלה... ולהחזירה", ולכן כבר עכשיו "אליך הוי' נפשי אשא".

40 ומחמת ששרש הנשמה גבוה מאד נעלה לכך יש בכח כל איש למסור נפשו ע"י התבוננות בהעמקת דעתו שעיי"ז יאיר בו אור נשמתו.

ומכיוון ששורש הנשמה גבוה ונעלה מאוד, יש בכוחו של כל אדם למסור את נפשו באמצעות התבוננות והעמקת הדעת; כך יאיר בו אור נשמתו.

מכיוון ששורש הנשמה גבוה כל כך, כל אדם יכול למסור את נפשו באמצעות התבוננות עמוקה, ובאמצעותה אור נשמתו מאיר בו.

לכך אחר שאמר שמע ישראל¹³⁶ וכו' לשון הסכת ושמע¹³⁷ היינו שהתבונן והאזין וקיבל היטב במוחו ותבונתו יחודו ית' שהוא הוי' אחד ושהוא אלקים ממש כי ברא כרעא^{138, 139} כו'.

לכן, לאחר שאמר "שמע ישראל" וכו' — לשון של "הסכת ושמע", כלומר, הוא התבונן, הקשיב וקיבל היטב במוחו ובהבנתו את ייחודו ית': שהוא "הוי' אחד" ושהוא אלקים ממש, כי "ברא כרעא" וכו' —

לכן, לאחר שהוא אומר "שמע ישראל" — שמע במשמעות של "הסכת ושמע" — הוא מקשיב ומפנים בשכלו שהי' הוא "הוי' אחד" ושהוא גם אלקים ממש. אלקים, הכוח הנסתר בטבע, מאוחד עם הוי', כמאמר "ברא כרעא דאבוה" — הבן הוא רגלו של אביו, כלומר, הרחבה שלו.

41 ועיי"ז נתגלה אור נשמתו בגופו שלא יסתיר שום דבר ואזי גם נפש השכלי [השכלית] תסכים עי"ז שלא יהיה מניעה משום דבר.

וכך אור נשמתו מתגלה בגופו, בלי ששום דבר יסתיר אותו — ואז גם הנפש השכלית תסכים לכך, ושום דבר לא יעמוד בדרכה.

כך אור נשמתו מתגלה בגופו, בלי ששום דבר יסתיר אותו; ואז גם הנפש השכלית מסכימה, ושום דבר אינו עומד בדרכה.

ואח"כ אומרים בכל מאדך¹⁴⁰ בכל ממונך¹⁴¹ כי יש לך אדם שממונו חביב עליו מגופו.¹⁴² מה גם לאחר מכן אומרים "בכל מאודך" — בכל ממונך; שהרי יש אדם שממונו יקר לו יותר מגופו. יתר על כן, בהמשך בא "בכל מאודך", שחכמים מפרשים "בכל ממונך", שכן יש אנשים שממונם יקר להם יותר מגופם.

כי כל המסי"נ [המסירות נפש] אינו בפועל ממש רק הסכם ורצון על מסי"נ [מסירות נפש] אכן כשנותן אח"כ צדקה¹⁴³

כל מסירות הנפש אינה מתבטאת במעשה ממש, אלא רק בהחלטה וברצון למסור את הנפש; אולם כאשר הוא נותן אחר כך צדקה,

יתר על כן, מסירות הנפש שבקריאת שמע היא רק החלטה ונכונות, ולא מעשה ממש. נתינת צדקה לאחר מכן שונה, כפי שמבואר בחלק הבא.

אזי הוא מקיים בפועל ממש מעין בחינת מס"נ [מסירות נפש] שנותן מיגיע כפיו מה שעמל ויגע בהם בגופו ונפשו ונותן מחמת מצות ה'. ומה לי קטליי [קטליה] כולא^{144, 145} כו'.

הרי הוא מקיים בפועל ממש דבר הדומה לבחינת מסירות נפש: הוא נותן מיגיע כפיו, ממה שעמל ויגע בו בגופו ובנפשו, ונותן זאת בגלל מצוות ה'. "ומה לי אם הרג את כולו" וכו'.

נתינת צדקה מממשת בפועל דבר הדומה למסירות נפש: אדם נותן מיגיע כפיו, ממה שעבד למענו בגופו ובנפשו, משום שה' ציווה על כך. הביטוי התלמודי "מה ההבדל אם הרג את כולו" מיושם כאן: נתינת חלק ממה שהניב עמלו בחיים נחשבת כנתינת חייו.

42 והנה אחר שקיבל יחודו ית' בתוך תוכו להיות ואהבת בכל נפשך ומאדך וזהו בחינת אחת היא יונתי¹⁴⁶ היינו שמקבל מבחינת אחד. אזי אומרים אח"כ בק"ש [בקריאת שמע] והיו הדברים האלה¹⁴⁷ אשר אנכי מצוך היום.

עתה, לאחר שקיבל את אחדותו ית' בתוך תוכו, כך שיתקיים בו "ואהבת בכל נפשך ובכל מאדך" — וזוהי בחינת "אחת היא יונתי", כלומר, שהוא מקבל מבחינת אחד — אומרים לאחר מכן בקריאת שמע: "והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום".

לאחר שהאדם הפנים את אחדותו של הקב"ה ואהב אותו "בכל נפשך ובכל מאדך", הוא מגיע לבחינת "אחת היא יונתי", ומקבל מבחינת אחד. לאחר מכן ממשיכה קריאת שמע: "והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום".

שהוא להיות המשכת אור א"ס הסכ"ע [הסובב כל עלמין] למטה שיתגלה בעולמות ע"י עסק התורה שע"י ממשיכים להיות יחוד קוב"ה [קודשא בריך הוא] ושכינתיה כנ"ל באריכות בענין ששים המה מלכות כו' הכוונה היא להמשכת אור אין סוף, הסובב כל עלמין, למטה, כדי שיתגלה בעולמות באמצעות העיסוק בתורה; על ידי כך ממשיכים את יחודו של הקב"ה עם שכינתו, כפי שנתבאר לעיל באריכות בעניין "שישים המה מלכות" וכו'.

הדברים מכוונים ללימוד התורה, שממשיך את אור אין סוף, הסובב כל עלמין, למטה כדי שיתגלה בעולמות. כך נעשה יחודו של הקב"ה עם שכינתו, כפי שנתבאר באריכות בעניין "שישים המה מלכות".

משא"כ בעסק התורה לבד בלי קדימת בחינת מס"נ [מסירות נפש] הנ"ל לא ימשיך כ"כ [כל כך] גלוי אור א"ס ב"ה הסכ"ע [הסובב כל עלמין] כו'

אך לא כך הוא בעיסוק בתורה בלבד, ללא הקדמת בחינת מסירות הנפש שהוזכרה לעיל: לימוד כזה לא ימשיך גילוי גדול כל כך של אור אין סוף ברוך הוא, הסובב כל עלמין וכו'.

לימוד תורה בלבד, בלי מסירות הנפש שצריכה להקדים לו, לא ימשיך גילוי גדול כל כך של אור אין סוף, הסובב כל עלמין.

(ועמ"ש בביאור ע"פ הראיני את מראיך השמיעני את קולך כו' ומ"ש בד"ה והנה מנורת זהב¹⁴⁸ בענין כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים תחלה ואחר כך יקבל עליו עול מצות)¹⁴⁹

(ועיינו במה שנכתב בביאור על הפסוק "הראיני את מראיך השמיעני את קולך" וכו', וכן במה שנכתב במאמר הפותח במילים "והנה מנורת זהב", בעניין "כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים תחילה ואחר כך יקבל עליו עול מצוות").

הערת סוגריים מפנה לביאור הפסוק "הראיני את מראיך השמיעני את קולך" ולמאמר "והנה מנורת זהב", בעניין הסדר שבמשנה: תחילה מקבלים את עול מלכות שמים, ולאחר מכן את עול המצוות.

ולכן דוקא ע"י בחי' אחת היא יונתי שהוא המס"נ [המסירות נפש] והעלאה ממטה למעלה ולהיות יחודו ית' בתוכיות הלב

לכן דווקא באמצעות בחינת "אחת היא יונתי" — שהיא מסירות הנפש והעלייה למטה למעלה, והימצאות אחדותו ית' בעומק הלב —

דווקא באמצעות "אחת היא יונתי", שהיא מסירות נפש ועלייה למטה למעלה, כאשר אחדותו של הקב"ה נתונה בעומק הלב, מתאפשר השלב הבא.

אזי יוכל להיות אח"כ ההמשכה למטה ע"י עסק התורה מבחינת סכ"ע [סובב כל עלמין] להיות קול דודי הנה זה בא מדלג¹⁵⁰ כו' כנ"ל.

יכול להיות לאחר מכן גם המשך השפע למטה באמצעות העיסוק בתורה, מבחינת סובב כל עלמין, כך שיהיה "קול דודי הנה זה בא מדלג" וכו', כנזכר לעיל.

לאחר מכן לימוד התורה יכול להמשיך למטה את האור של סובב כל עלמין, וכך מתקיים "קול דודי הנה זה בא מדלג".

(ועד"ז יובן ענין הזאת כה"ג [כהן גדול] ביוהכ"פ [ביום הכפורים] אחת למעלה בינה ושבע למטה חג"ת [חסד גבורה תפארת] נהי"מ [נצח הוד יסוד מלכות] וכך היה מונה אחת¹⁵¹ כתר אחת ואחת חו"ב [חכמה ובינה] כו' עד אחת ושבע בינה וחג"ת [וחסד גבורה תפארת] נהי"מ [נצח הוד יסוד מלכות] והיינו

(ובדרך זו יובן עניין ההזאה של הכהן הגדול ביום הכיפורים: אחת למעלה — בינה — ושבע למטה — חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד ומלכות. וכך היה מונה: "אחת" — כתר; "אחת ואחת" — חכמה ובינה וכו', עד "אחת ושבע" — בינה וחסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד ומלכות. והיינו

הערת סוגריים משווה לכך את הזאות הכהן הגדול ביום הכיפורים: הזאה אחת למעלה, כנגד בינה, ושבע הזאות למטה, כנגד שבע המדות מחסד עד מלכות. הוא היה מונה "אחת" — כתר; "אחת ואחת" — חכמה ובינה, וכן הלאה, עד "אחת ושבע".

כי אחת למעלה הוא המס"נ [המסירות נפש] דכנ"י [דכנסת ישראל] שע"ז נאמר אחת היא לאמה היינו שע"ז עולין לשרשן ישראל עלו במחשבה ע"ד המבואר בד"ה יונתי כפי קומי לך רעיתי כו' וע"י העלאה זו נמשך גילוי אור א"ס

משום ש"אחת למעלה" היא מסירות הנפש של כנסת ישראל, ועל כך נאמר "אחת היא לאמה"; כלומר, באמצעות עולים לשרשם — "ישראל עלו במחשבה" — כפי שמבואר במאמר הפותח במילים "יונתי", בפירוש "קומי לך רעיתי" וכו'. ועל ידי עלייה זו נמשך גילוי של אור אין סוף.

"אחת למעלה" היא מסירות הנפש של כנסת ישראל, שעליה נאמר "אחת היא לאמה": באמצעות עולים לשרשם, "ישראל עלו במחשבה". אדמו"ר הזקן מפנה למאמר "יונתי", על הפסוק "קומי לך רעיתי".

מלמעלה למטה בח"ע [בחכמה עילאה] עד מלי דאצילות מקור דבי"ע וזהו שגם בכל השבע שלמטה הוא מונה עמהם אותה אחת שלמעלה כי ההעלאה דאחת היא יונתי הוא הגורם שימשך האור מבחי" סכ"ע [סובב כל עלמין] בכל השבע שלמטה כו').

מלמעלה למטה, בחכמה עילאה, עד מלכות דאצילות, מקורם של [העולמות] בריאה, יצירה ועשיה. וזהו שגם עם כל השבע שלמטה הוא מונה את אותה "אחת" שלמעלה: העלייה של "יונתי" היא הגורמת לכך שהאור מבחינת סובב כל עלמין ימשך לכל השבע שלמטה וכו'.

עלייה זו ממשיכה גילוי של אור אין סוף מלמעלה, דרך חכמה עילאה, עד מלכות דאצילות, מקורם של בריאה, יצירה ועשיה. לכן ה"אחת" שלמעלה נמנית עם כל אחת מהשבע: העלייה של "יונתי" מביאה את אור סובב כל עלמין לכל השבע שלמטה.

וזהו אשר אנכי מצוך היום ענין היום היינו בכל יום^{152, 153} יהיו בעיניך כחדשים ואף שהתורה ניתנה מכבר זה יותר משלושה אלפים שנה.

וזהו [פירוש] "אשר אנכי מצוך היום". משמעות ה"יום" היא: "בכל יום יהיו בעיניך כחדשים" — אף שהתורה ניתנה כבר לפני יותר משלושה אלפים שנה.

"אשר אנכי מצוך היום": "היום" פירושו ש"בכל יום יהיו בעיניך כחדשים", אף שהתורה ניתנה לפני יותר משלושה אלפים שנה.

אך הואיל וע"י מס"נ [מסירות נפש] ממשיך מבחי" אנכי מי שאנכי בחי" סוכ"ע שאינו בגדר זמן ומקום וא"כ בכל יום הם כחדשים ממש שהרי נמשך מבחי" שלמעלה מהזמן לגמרי.

אבל מאחר שעל ידי מסירות נפש ממשיכים מבחינת "אנכי מי שאנכי", בחינת סובב כל עלמין, שאינה מוגבלת בזמן ובמקום, הרי שבכל יום הם חדשים ממש, שכן הם נמשכים מבחינה שלמעלה לגמרי מהזמן.

על ידי מסירות נפש ממשיכים מבחינת "אנכי מי שאנכי", בחינת סובב כל עלמין, שלמעלה מהזמן והמקום. לכן הדברים חדשים ממש בכל יום, משום שהם באים מבחינה שלמעלה לגמרי מהזמן.

קטע 8 • 43-44

"לאמר" ו"תמתי"

43 ובוזה יובן פי' וענין תיבת לאמר^{154, 155} שבתחלת עשרת הדברות דלכאורה אינו מוכן פירושו כנוזכר לעיל.

ובכך יובן פירושה ומשמעותה של המילה "לאמר" בתחילת עשרת הדיברות, שמשמעותה לכאורה אינה מובנת, כפי שהוזכר לעיל.

כך מתבארת המילה "לאמר" בתחילת עשרת הדיברות, שכפי שנשאל בתחילה נראתה חסרת פשר, שהרי כל ישראל שמעו את דברי ה' ישירות.

אך הענין והפי' לחזור ולאומרו בכל זמן ולדורות דהיינו גם עכשיו כשאדם לומד יהיה ממש אלא הענין והפירוש הם: לחזור ולומר זאת בכל עת ובכל הדורות; כלומר, גם עכשיו, כשאדם לומד, הדבר יהיה ממש

"לאמר" פירושו שיש לומר את הדברים מחדש בכל עת ובכל דור, כך שגם עכשיו, כשאדם לומד, הדבר הוא כפי שמתואר בחלק הבא.

כמו שהקב"ה בעצמו אומר ומדבר כמו בשעת מ"ת [מתן תורה] כי כך הוא באמת הלימוד הוא המשכת סוכ"ע אני המשנה המדברת בפיך כנ"ל

כאילו הקדוש ברוך הוא עצמו אומר ומדבר, כפי שהיה בשעת מתן תורה. כך אכן הוא באמת: לימוד התורה הוא המשכה של סוכב כל עלמין — "אני המשנה המדברת בפיך", כפי שהוזכר לעיל.

הרי זה כאילו ה' עצמו אומר ומדבר, כפי שהיה במתן תורה. לאמיתו של דבר, לימוד התורה ממשיך את סוכב כל עלמין: "אני המשנה המדברת בפיך".

(ועמ"ש מזה ג"כ בד"ה וידבר משה אל ראשי המטות כו' גבי פי' לאמר זה הדבר¹⁵⁶ כו' ובפי' יתרו בד"ה החדש השלישי כו')

(וראה גם מה שנכתב על כך במאמר המתחיל "וידבר משה אל ראשי המטות" וכו', בעניין פירוש "לאמר: זה הדבר" וכו', ובפרשת יתרו, במאמר המתחיל "החודש השלישי" וכו').

בסוגריים מובאים הפניה למאמר "וידבר משה אל ראשי המטות", העוסק בפירוש "לאמר: זה הדבר", והפניה למאמר "החודש השלישי" שבפרשת יתרו.

והנה ז"ש [זהו שכתוב] לאמר אנכי¹⁵⁷ הוי אלקיך פי' שע"י עסק התורה בבחי' זו יהיה אנכי הוי אלקיך שיומשך מבחי' אנכי מי שאנכי¹⁵⁸ סוכ"ע להיות אלקיך שלך ממש והוא יחוד קוב"ה [קודשא בריך הוא] ושכינתיה הקב"ה שונה כנגדו¹⁵⁹ וה"ע [זהו ענין] דירה בתחתונים.

וזהו שנאמר "לאמר: אנכי הוי אלקיך". פירוש הדבר הוא שעל ידי לימוד התורה באופן זה יהיה "אנכי הוי אלקיך": מבחינת "אנכי מי שאנכי", סובב כל עלמין, תימשך ההשפעה ותהיה "אלקיך" — שלך ממש. זהו ייחוד הקב"ה ושכינתו — הקב"ה שונה כנגדו — וזהו ענין דירה בתחתונים.

לכן "לאמר: אנכי הוי אלקיך" פירושו שעל ידי לימוד תורה כזה נמשכת בחינת "אנכי", אנכי מי שאנכי, דרגת סובב, ונעשית "אלקיך" — שלך ממש. זהו ייחוד הקב"ה ושכינתו, כשהקב"ה לומד כנגד הלומד, וזהו ענין דירה בתחתונים.

44 ולכן יהיה בכל יום כחדשים כמוכ אז בשעת מ"ת [מתן תורה] מאחר שהגילוי יהיה מבחי' אנכי סכ"ע [סובב כל עלמין] וכנ"ל.

ולכן בכל יום יהיה הדבר כחדש, כפי שהיה אז, בשעת מתן תורה, מכיוון שהגילוי יהיה מבחינת אנכי — אור אין סוף סובב כל עלמין, כפי שהוזכר לעיל.

כך התורה תהיה חדשה בכל יום, כפי שהייתה בשעת מתן תורה, מכיוון שהגילוי בא מבחינת אנכי, מדרגת סובב כל עלמין.

ואזי יהי' [יהיה] בחינת תמתי פי' תמתי שישראל גורמים התמימות והשלימות יחוד קוב"ה [קודשא בריך הוא] מה שהוא קדוש ומובדל ואינו יכול לבוא בהתגלות תוך עלמין

ואז תהיה בחינת "תמתי". פירוש "תמתי" הוא שישראל גורמים לשלמותו של ייחוד הקב"ה — אותו קדוש ונבדל, שאינו יכול להתגלות בתוך העולמות:

אז תהיה בחינת "תמתי": ישראל גורמים לשלמותו של ייחוד הקב"ה, אותה מדרגה קדושה ונבדלת שאינה יכולה להתגלות בתוך העולמות.

הנה ע"י כל הנ"ל בעסק התורה יומשך ויתגלה להיות יחוד ותמימות ממש אחרי שמסרו נפשם בבחי' ביטול ממש שע"יז יוכל להיות הגילוי כו'

באמצעות כל האמור לעיל, בעיסוק בתורה, תימשך ותתגלה בחינה זו, ויהיו ייחוד ושלמות ממש, לאחר שמסרו את נפשם בבחינת ביטול ממש, שבאמצעותו יכול לבוא הגילוי וכו'.

באמצעות כל המתואר, בלימוד התורה, נמשכת ומתגלה אותה מדרגה, ונוצרים ייחוד ושלמות ממש. הדבר בא לאחר שמסרו את עצמם בביטול ממש, המאפשר את הגילוי.

והיינו ג"כ מארז"ל [מאמר רבותינו זכרונם לברכה] תמתי תאומתי^{161, 160} כו' ברה היא ליולדתה¹⁶² מלשון ברה כחמה¹⁶³ היא בחי' אתהפכא חשוכא לנהורא¹⁶⁴ כו' וזהו נעוץ תחלתן בסופן וסופן בתחלתן.

וזהו גם מאמר חז"ל: "תמתי — תאומתי" וכו'. "ברה היא ליולדתה" — מלשון "ברה כחמה"; וזהו בחינת הפיכת החושך לאור וכו'. וזהו "נעוץ תחילתן בסופן וסופן בתחילתן".

חז"ל דורשים "תמתי" מלשון "תאומתי". את "ברה היא ליולדתה" דורשים מלשון "ברה כחמה" — הפיכת החושך לאור; וזהו "נעוץ תחילתן בסופן וסופן בתחילתן".

ראוהבנות ו יאשרוה מבואר בזהר ויחי (דרמ"ה סע"ב [סוף עמוד ב]) והוא כענין המבואר במ"א בפ"י אשר קדשנו במצותיו. אשר הוא בחינת תענוג עליון כו':¹⁶⁵

"ראוה בנות ויאשרוה" מבואר בזהר, ויחי (דרמ"ה סע"ב); והדבר דומה לעניין המבואר במקום אחר בפירוש "אשר קדשנו במצותיו": "אשר" הוא בחינת תענוג עליון וכו'.

הפסוק "ראוה בנות ויאשרוה" מבואר בזהר על פרשת ויחי (דרמ"ה סע"ב). הדבר דומה לפירוש המבואר במקום אחר על "אשר קדשנו במצותיו", שבו "אשר" הוא תענוג עליון.

בעבודה

לפני הלימוד, על האדם להתבונן בגדולת ה' ובאחדותו בפסוקי דזמרה ובקריאת שמע, עד שיהיה נכון למסור את נפשו לה', ולממש נכונות זו במעשה באמצעות נתינת צדקה מעמל כפיו. אז לימוד התורה שלו — משנה, ברייתא וגמרא כאחד, ובעיקר לימוד מעמיק שמברר את ההלכה — נעשה דיבורו של ה' עצמו בפיו, מתחדש מדי יום והופך חושך לאור.

שאלות לשיחה

1. מדוע המאמר עומד על כך שהבריאה אינה יכולה להיות השתלשלות של סיבה ומסובב, וכיצד הדבר מוביל לרעיון שגדולת ה' ושפלותו נמצאות במקום אחד?
2. באיזה מובן הדיבור של האדם בתורה הוא "דיבורו של ה'", וכיצד הדבר מסביר את הפסוק "בכל מקום אשר אזכיר את שמי"?
3. מדוע המשנה היא "מלכות", הבריתא "פילגש" והלכות הגמרא "עלמות"? מה מלמד כל אחד מהם על מידת הגילוי של אור אין סוף?
4. מדוע מסירות הנפש של קריאת שמע, וכן צדקה הניתנת מעמל כפיו של האדם, צריכות להקדים את לימוד התורה כדי שזה ימשיך את האור סובב כל עלמין?
5. כיצד משיב המאמר בסופו על שאלתו בנוגע למילה "לאמר" בעשרת הדיברות, ומה פירוש הדבר שהתורה מתחדשת מדי יום?

הערות

פסקה 1

1 ששים המה מלכות

לפי ההערה, מאמר זה הועתק בידי אדמו"ר האמצעי, והעתקתו נדפסה בראש כרך מאמרי אדמו"ר הזקן משנת 5570.

הערת קה"ת

הנחת כ"ק אדמו"ר האמצעי נדפס בסה"מ תק"ע ע' א. וראה הערת כ"ק אדמו"ר לעיל בהערות וצינונים יט, ד. ולכללות המאמר ראה ד"ה וידבר וגוי וארא מכ"ד טבת ה'תשל"ב (נדפס בקונטרס מאמרים ע' קכג). ובד"ה הנ"ל מש"פ וארא ה'תשל"ב (הנחה). תו"א מט, ב ואילך.

2 הערת קה"ת מפנה ל-Song of Songs 6:8-9 למילים האלה.

Song of Songs 6:8-9 שיר השירים ו:ח-ט

ששים המה מלכות ושמונים פילגשים ועלמות אין מספר: אחת היא יונתית תמתי אחת היא לאמה ברה היא ליוֹלֶדֶתָהּ ראוהָ בנות וְאֶשְׁרוּהָ מלכות ופילגשים וְהַלְלוּהָ:

There are threescore queens, And fourscore concubines, And maidens without number. My dove, my undefiled, is but one; She is the only one of her mother; She is the choice one of her that bore her. The daughters saw her, and called her happy; Yea, the queens and the concubines, and they praised her

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

3 "ששים המה מלכות ושמונים פילגשים, ועלמות אין מספר". הפסוק שעליו בנוי המאמר כולו.

Song of Songs 6:8 שיר השירים ו:ח

ששים המה מלכות ושמונים פילגשים ועלמות אין מספר:

There are threescore queens, And fourscore concubines, And maidens without number

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

4 וארז"ל ס' מלכות

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

שהש"ר במקומו.

5 ולשון מדרש שהש"ר

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

פ"ו, ט.

6 ועלמות אין מספר אין קץ

רבי יצחק קורא את הפסוק כרומו לחלקי התורה: ששים המלכות הן ששים מסכתות של הלכות, שמונים הפילגשים הן שמונים פרשות של תורת כהנים, ועל "עלמות אין מספר" הוא אומר: "אין קץ לתוספות". אדמו"ר הזקן מביא את הניסוח הזה בסוגריים.

Shir HaShirim Rabbah 6:9:2 שיר השירים רבה ו:ט:ב

רבי יצחק פתר קריה בפרשיותיה של תורה, ששים המה מלכות, אלו ששים מסכתות של הלכות. ושמונים פילגשים, אלו שמונים פרשיות שקבתורת כהנים. ועלמות אין מספר, אין קץ לתוספות. אחת היא, הן

חולקים אלו עם אלו, וכלהוּן דורשין מטעם אחד, מהלכה אחת, מגזרה שונה, מקל וחמר. רבי יודן ברבי אלעאי פתר קריה בעץ חיים ובגן עדן. ששים המה מלכות, אלו ששים חבורות של צדיקים שיושבות בגן עדן תחת עץ החיים ועוסקות ...

Rabbi Yitzhak interpreted the verse regarding the portions of the Torah. "There are sixty queens," these are the sixty tractates of halakhot. "And eighty concubines," these are the eighty portions in Torat Kohanim. on the book of Leviticus. "And young women without number," these are the Tosefta. contains tannaitic material [baraitot] that was not included in the Mishna. "One is [my faultless dove]," they dispute each other, but all of them expound it from one source, from one halakha, from a verbal analogy, from an a fortiori inference

Midrash Rabbah -- TE (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

7 וידבר אלקים את כל הדברים

פתיחת עשרת הדיברות. המילה "לאמר" עומדת במוקד הקושיה השנייה של המאמר.

Exodus 20:1 שמות כ:א

וידבר אלקים את כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לְאֹמֶר:

And G-d spoke all these words, saying

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמות כ, א.

8 איך שייך תיבת לאמר

תורה אור מעלה את אותה שאלה, שהרי כל ישראל שמעו פנים אל פנים, ומסביר ש"לאמר" מבטא את הכוח שניתן בסיני לומר את כל דברי התורה: כל הלכה שנאמרת בידי תנא או אמורא היא דבר ה' שנאמר למשה בסיני, והיא יוצאת מפיו מתוך ביטולו לה'.

הערת קה"ת

ראה תו"א סז, ב.

9 דבשלמא בשאר מצותיה של תורה

ההערה מפנה להערת שוליים בשיחות הרבי בעניין זה, שלפיה שאר המצוות הגיעו לישראל באמצעות משה.

הערת קה"ת

ראה לקו"ש ח"ו ע' 119 הערה 3.

10 אז ישיר משה

פתיחת שירת הים: "אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לה', ויאמרו לאמר". גם כאן נראה שהמילה "לאמר" מיותרת.

Exodus 15:1 שמות ט"ו:א

אָז יִשְׁרִי־מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְהַבְיָאֵהּ לַיהוָה וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר אֲשִׁירָה לַיהוָה כִּי־נָאָה גָּאָה סוֹס וָרֹכֶב וְרָמָה בָּיָם:

Then sang Moses and the children of Israel this song unto the L-RD, and spoke, saying: I will sing unto the L-RD, for He is highly exalted; The horse and his rider hath He thrown into the sea

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 3

16 ענין ההשתלשלות

ההערה מפנה ל-Or HaTorah על פרשת Re'eh, שם נדון עניין ההשתלשלות — סדר ההשתלשלות שהקטע הזה מתחיל להסביר.

הערת קה"ת

ראה אוה"ת ראה ע' תשפא ואילך. ע' תשפו ואילך.

17 בכל חכמי הגוים ובכל מלכותם מאין כמוך

"כי בכל חכמי הגוים ובכל מלכותם אין כמוך". אדמו"ר הזקן מפרש זאת כהודאה של אומות העולם עצמן בה.

Jeremiah 10:7 ירמיהו י"ז

מי לא יראך מִלֵּךְ הַגּוֹיִם כִּי לֹךְ יֵאָתֶה כִּי בְּכָל־חַכְמֵי הַגּוֹיִם וּבְכָל־מַלְכוּתָם מֵאֵין כָּמוֹךְ:

Who would not fear Thee, O king of the nations? For it befit-teth Thee; Forasmuch as among all the wise men of the na-tions, and in all their royalty, There is none like unto Thee

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ירמ' י, ז.

18 בכל חכמי הגוים ובכל מלכותם מאין כמוך

הוזהר בפרשת משפטים דן בפסוק זה. אדמו"ר הזקן מביא אותו כדי להראות שגם חכמי האומות יודעים שאין כמוך, ואף על פי כן הם תופסים את הבריהא כיחס של סיבה ומסובב.

Zohar, Mishpatim 3:34-43 ספר הזהר, משפטים ג:ל"ד-מ"ג

The last part of the verse also contradicts this idea, for it says: "As among all the wise men of the nations... there is none like unto thee." Seeing that the other nations have so much to boast of, it is surprising that with this verse they do not ascend to the very heaven. But in truth the Holy One, blessed be He, has blinded their eyes, and "all nations be-fore him are as nothing, and they are counted to him less ... than nothing and vanity" (Isa. 40, 17). This

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

19 רבות עשית אתה ה' אלקי נפלאותיך ומחשבותיך אלינו

"רבות עשית אתה הוי' אלקי, נפלאותיך ומחשבותיך אלינו; אין ערוך אליך". המאמר מפרש את הביטוי "אין ערוך" כשלילת כל יחס של סיבה ומסובב בין ה' לעולמות.

Psalms 40:6 תהילים מ"ו

רְבוֹת עָשִׂיתָ אֱתָהּ ה' אֱלֹקֵי נִפְלְאוֹתֶיךָ וּמַחְשְׁבוֹתֶיךָ אֵלֵינוּ אֵין עֶרְךָ אֱלֹיךָ אֲנִידָה וְאִדְבָּרָה עֲצָמוֹ מִסִּפְרָה:

Many things hast Thou done, O L-RD my G-d, even Thy wonderful works, and Thy thoughts toward us; there is none to be compared unto Thee! If I would declare and speak of them, they are more than can be told

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים מ, ו.

20 הערת קה"ת מפנה ל-Song of Songs 2:8 למילים האלה.

Song of Songs 2:8 שיר השירים ב'ח'

קול דודי הנה־זה בא מְדַלֵּג עַל־הַהָרִים מְקַפֵּץ עַל־הַגְּבָעוֹת:

11

דברי רבי עקיבא במשנה: הפסוק לא היה צריך לומר "לאמר", ומכאן שישראל ענו על השירה אחרי משה בכל פסוק. אדמו"ר הזקן מביא זאת כהקבלה לקושייתו.

Sotah 27b:11 סוטה כ"ז ב"י"א

בו ביום דַּרְשׁ רַבִּי עֲקִיבָא: "אָז יָשִׁיר מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְה' וַיֹּאמְרוּ לְאֹמֶר", שְׁאֵין תִּלְמֹד לֹמֶר "לְאֹמֶר", וּמָה תִּלְמֹד לֹמֶר "לְאֹמֶר"? מִלְּמַד שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל עֹנִין שִׁירָה אַחֲרָיו שֶׁל מֹשֶׁה עַל כָּל דָּבָר וְדָבָר כְּקוֹרְאִין אֶת [ה]הַלֵּל: ("אֲשִׁירָה לְה' כִּי גָאָה גָאָה"). לָכֵן נֶאֱמַר "לְאֹמֶר".

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

פסוקה 2

12 והנה צריך להקדים פי' הפסוק

לפי ההערה, קטע מכאן מובא באור התורה, ושם יש הפניה לכמה מקומות בחסידות העוסקים בנושא זה.

הערת קה"ת

קטע מכאן מובא באוה"ת מג"א (הוצאת תש"נ) ע' רנג (הוצאה ראשונה ע' ביתג) ע"ש שמציין לכ"מ בדא"ח בענין זה.

13 קול דודי הנה זה בא

"קול דודי! הנה זה בא, מדלג על ההרים, מקפץ על הגבעות". כאן קוראים זאת כקול מתן תורה, שעדיין "בא".

Song of Songs 2:8 שיר השירים ב'ח'

קול דודי הנה־זה בא מְדַלֵּג עַל־הַהָרִים מְקַפֵּץ עַל־הַגְּבָעוֹת:

Hark! my beloved! behold, he cometh, Leaping upon the hills mountains, skipping upon the hills

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שה"ש ב, ח.

14 קול דודי קאי על מתן תורה

ההערה מפנה לאותו מקום באור התורה בנוגע לפירוש "קול דודי" כמתייחס למתן תורה.

הערת קה"ת

ראה אוה"ת מג"א ע' ביתג.

15 וכל העם רואים את הקולות

בסיני "כל העם רואים את הקולות". מכאן הבסיס לקריאת "קול דודי" כמתן תורה.

Exodus 20:15 שמות כ'ט"ו

וְכָל־הָעָם רֹאִים אֶת־הַקּוֹלֹת וְאֶת־הַלִּפְיָדִם וְאֵת קוֹל הַשֹּׁפָר וְאֶת־הַהָרָר עֲשׂוּ וַיֵּרָא הָעָם וַיִּנְעֻזוּ וַיַּעֲמְדוּ מֵרָחֵק:

And all the people perceived the thunderings, and the light-nings, and the voice of the horn, and the mountain smoking; and when the people saw it, they trembled, and stood afar off.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמות כ, טו.

ראה אוה"ת ראה ע' תשפז. ולכאורה כיון שהתהוותן מכלים דאצ"י אשר הכלים הם מבחי' גבול ותכלית. . וא"כ יש להם ערך עכ"פ כטפה באוקיינוס, אך לפי . יובן שהכח המהווה ומחיי אותן הוא א"ס ב"ה הבלי גבול ורק שמהווה ע"י הכלים דאצ"י ולכן לגבי א"ס אינן ערוך כלל, ע"ש.

פסוקה 8

26 "דבררים רבים עשית, הוי' אלקי: נפלאותיך ומחשבותיך אלינו; אין ערוך אליך." יש לקרוא זאת כאן כמתייחס לבריאת העולמות הרבים באמצעות מחשבתו של ה', שאין בינם לבינו שום יחס.

Psalms 40:6 תהילים מ"ו:

רבות עשית אתה ה' אלקי נפלאותיך ומחשבותיך אלינו אין ערך אליך
אגידה ואדברה עצמו מספר:

Many things hast Thou done, O L-RD my G-d, even Thy wonderful works, and Thy thoughts toward us; there is none to be compared unto Thee! If I would declare and speak of them, they are more than can be told

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

27 אם הי' התהוות העולמות. . ע"י השתלשלות עילה ועלול

בתניא, פרק מח, נאמר שאילו היו העולמות משתלשלים מאור אין סוף ללא צמצומים, מדרגה אחר מדרגה בדרך של עילה ועלול, העולם הזה לא היה יכול להיברא כפי שהוא כיום, מוגבל ובעל תכלית; גם גן עדן והמלאכים מוגבלים. זהו הטיעון שבפסוקה זו.

הערת קה"ת

ראה תניא פרק מח. אוה"ת ואתחנן ע' קצח.

פסוקה 9

28 הבורא ית' בשם הקב"ה

המאמר "צאינה וראינה" שואל מדוע בחרו חז"ל בכינוי "הקדוש ברוך הוא" ולא בכינויים אחרים לה'. הוא מסביר את משמעות "קדוש" בכתוב מלא ר': הוי' מורה על המשכת קדושתו כממלא כל עלמין וכסובב כל עלמין, שאינה אלא הארה בלבד ואין לה כל ערך ביחס אליו, שכן הוא אחדות פשוטה וגם הנבראים הנעלים ביותר מוגבלים.

הערת קה"ת

ראה לעיל כא, ב ובמ"מ לשם.

פסוקה 10

29 את השמים ואת הארץ אני מלא

"האם איני ממלא את השמים ואת הארץ?" אומר הוי'. ה' נמצא בכל מקום, ולכן "מקיף" אינו יכול להתפרש כאילו אורו נמצא מעל העולמות.

Jeremiah 23:24 ירמיהו כ"ג:כ"ד

אם יִסְתֵּר אִישׁ בְּמִסְתָּרִים וְאֵנִי לֹא־אֶרְאֶנּוּ נְאֻמֵּי ה' הֲלוֹא אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ אֲנִי מְלֵא נְאֻמֵּי ה'

Can any hide himself in secret places That I shall not see him? saith the L-RD. Do not I fill heaven and earth? Saith the L-RD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ירמ' כג, כד.

Hark! my beloved! behold, he cometh, Leaping upon the mountains, skipping upon the hills

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 4

21 לפי שכלו יהולל איש

"האדם משוכח לפי שכלו". מובא כדי להראות שרצונותיו ורגשותיו של האדם תואמים את רמת הבנתו.

Proverbs 12:8 משלי י"ב:ח'

לְפִי־שְׁכָלוֹ יִהְיֶה־אִישׁ וְנִצָּנוּחַ־לֵב יִהְיֶה לְבוֹ:

A man shall be commended according to his intelligence; But he that is of a distorted understanding shall be despised

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

משלי יב, ח.

פסוקה 6

22 "רבות עשית... אין ערוך אליך". תשובתו של דוד המלך לפילוסופים: העולמות אינם גורמים שום שינוי בה'.

Psalms 40:6 תהילים מ"ו:

רבות עשית אתה ה' אלקי נפלאותיך ומחשבותיך אלינו אין ערך אליך
אגידה ואדברה עצמו מספר:

Many things hast Thou done, O L-RD my G-d, even Thy wonderful works, and Thy thoughts toward us; there is none to be compared unto Thee! If I would declare and speak of them, they are more than can be told

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 7

23 אתה הוא עד שלא נברא העולם

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

נוסח ברכת השחר.

24 אני הוי' לא שניתי

"כי אני הוי' לא שיניתי". מובא כדי להראות שהבריאה לא חוללה שינוי בה'.

Malachi 3:6 מלאכי ג':ו'

כִּי אֲנִי ה' לֹא שִׁנִּיתִי וְאַתֶּם בְּנֵי־יַעֲקֹב לֹא כִלִּיתֶם:

For I the L-RD change not; and ye, O sons of Jacob, are not consumed

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

מלאכי ג, ו.

25 שהעולמות אין ערוך. . המחיה אותן

כפי שמצוטט בהערה, באור התורה נשאל: העולמות מתהווים מכלי האצילות, שהם מוגבלים, ולכן היה עליהם להיות בערך מסוים, ולו כטיפה לעומת הים. התשובה היא שהכוח המהווה ומחיה אותם הוא אין סוף הבלתי־מוגבל, שפועל באמצעות כלים אלה בלבד; וביחס אליו אין העולמות בערך כלל.

הערת קה"ת

הוא ממלא אותם.

Jeremiah 23:24 ירמיהו כ"ג:כ"ד

אִם־יִסְתֵּר אִישׁ בְּמִסְתָּרִים וְאֲנִי לֹא־אֶרְאֶנּוּ נְאֻמ־יְהוָה הֲלוֹא אֶת־הַשָּׁמַיִם
וְאֶת־הָאָרֶץ אֲנִי מְלֵא נְאֻמ־יְהוָה

Can any hide himself in secret places That I shall not see
him? saith the L-RD. Do not I fill heaven and earth? Saith
the L-RD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוק 16

37 נתאוה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים

על חנוכת המשכן: מיום בריאת העולם רצה הקדוש ברוך הוא לשכון עם
בריותיו בתחתונים.

Bamidbar Rabbah 13:6 במדבר רבה י"ג:ו'

הערת קה"ת

תנחומא נשא טז. במד"ר פ"ג ו. || ע"ל בלק (ע, ג). וש"נ. [כ].

38 נתאוה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים

רבי שמואל בר נחמן: כשברא הקדוש ברוך הוא את העולם, רצה שתהיה לו
דירה בתחתונים, כפי שיש לו בעולמות העליונים. זהו המדרש שעליו
מבוסס הרעיון החסידי של "דירה בתחתונים".

Midrash Tanchuma, Nasso 16:1 מדרש תנחומא, נשא ט"ז:א'

... באתי לגני אחותי כלה (שה"ש ה, א). אמר רבי שמואל בר נחמן,
בשעה שברא הקדוש ברוך הוא את העולם, נתאנה שיהא לו דירה
בתחתונים כמו שיש בעליונים. ברא את האדם וצנה אותו ואמר לו:
מכל עץ הגן אכל תאכל, ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו
(בראשית ב, טז-יז). ועבר על צויו. אמר לקה הקדוש ברוך הוא, כך
הייתי מתאנה שיהא לי דירה בתחתונים כמו שיש לי בעליונים, ודבר
אחד צויתי אותה ולא שמרת אותה. מיד סלק הקדוש ...

So it came to pass on the day that Moses had“ (Numb. 7:1)
finished.” Rav says, “Every place where it is stated, ‘So it
came to pass (wayehi),’ [is referring to] something new”; but
R. Simeon says, “Every place where it says, ‘So it came to
pass (wayehi),’ [is referring to] something which existed, has
ceased [to exist] for a long time, and has returned to be as it
was. 5:7. This text is related (to Cant. 5:1), “When I come to
... my garden, my sister bride.” R. Samuel bar

Midrash Tanchuma -- Torat Emet (Public Domain) • Townsend 1989
translation of Midrash Tanhuma, S. Buber Recension, edited and
supplemented by R. Francis Nataf (CC-BY)

39 ונגלה כבוד ה'

"ונגלה כבוד הוי' וראו כל בשר יחדיו". נבואה על התגלותו של ה' בעולם
הגשמי.

Isaiah 40:5 ישעיהו מ"ה:

וְנִגְלָה כְבוֹד ה' וְרָאוּ כָל־בָּשָׂר יַחְדָּו כִּי פִי ה' דִּבֶּר:

And the glory of the L-RD shall be revealed, and all flesh
shall see it together; for the mouth of the L-RD hath spoken
'.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע"י מ, ה.

30 הנה העלול יודע . . השגה זו

ההערה מציינת שמילים אלה הן לשון איגרת הקודש, סימן כ. שם כותב
אדמו"ר הזקן שהוכח הנמשך לתוך נברא אינו מושג בו כלל, ואין בו כל
השוואה ליחס שבין תוצאה לסיבתה, "שהרי התוצאה יודעת ומשיגה משהו
מסיבתה ומתבטלת לפניו מכוח ידיעה זו".

הערת קה"ת

לשון אגה"ק סי' כ (קכט, ב).

פסוק 14

31 אין מלך בלא עם

מלבד המקורות לאמירה "אין מלך בלא עם", ההערה מפנה להערה במאמרי
הרבי הרי"צ משנת תשי"ד העוסקת בכך.

הערת קה"ת

בחיי וישב לח, ל. ר"פ בלק. כד הקמה ר"ה (ב) ד"ה ועוד (ע' שעט). וראה
סה"מ תשי"ד ע' 17 בהערה.

32 אין מלך בלא עם

בהסבירו את לידתם של פרץ וזרח על פי הקבלה, כותב רבינו בחיי שראש
השנה, שבו נברא העולם, הוא תחילת מעשיו של ה', "כי אין מלך בלא עם".

Rabbeinu Bahya, Bereshit 38:30 רבנו בחיי, בראשית ל"ח:ל'

33 אין מלך בלא עם

בתחילת פרשת בלק מסביר רבינו בחיי שמושל שנתמעט עמו איבד את
התואר מלך ונקרא נשיא, "כי אין מלך בלא עם".

Rabbeinu Bahya, Bamidbar 22:2 רבנו בחיי, במדבר כ"ב:ב'

34 אין מלך בלא עם

"כד הקמח", בערך שופר, כותב רבינו בחיי שביום זה ברא ה' את העולם
ונעשה מלך, "כי אין מלך בלא עם", ושמלכי הארץ מוכתרים בשופר
בראשית מלכותם.

Kad HaKemach, Rosh HaShanah 2:3 כד הקמח, ראש השנה ב':ג'

ועוד במצוה זו רמז למלכותו ית' שביום זה ברא העולם והיה מלך כי
אין מלך בלא עם, ודרך מלכי הארץ לתקוע בשופר בתחלת מלכותם
כענין שנאמר (מלכים א א:ל"ט) ויתקעו בשופר ויאמרו כל העם יחי
המלך שלמה ומלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיעא, ועל כן צונו
יתברך שנתקע בשופר ביום זה בתחלת מלכותו ללמד כי מלך אלקים
על גוים אלקים ישב על כסא קדשו, ועל זה הזכיר דוד ככאן אמרו
בגוים ה' מלך וגו', ועוד כי מנהג המלך שיצוה להכריז והעובר על
מצווה חייב מיתה ועל כן אנו תוקעים בשופר להכריז ...

Kad HaKemach, Warsaw 1872 (Public Domain)

35 ואני הוי' לא שנית

"כי אני הוי' לא שנית". מלכותו של ה' על העולמות אינה מחוללת בו שום
שינוי.

Malachi 3:6 מלאכי ג':ו'

כִּי אֲנִי ה' לֹא שֹׁנֵיתִי וְאַתֶּם בְּנֵי־יַעֲקֹב לֹא כְלִיתֶם:

For I the L-RD change not; and ye, O sons of Jacob, are not
consumed.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

36 ואת השמים ואת הארץ אני מלא

"הלוא את השמים ואת הארץ אני מלא". אף שהוא למעלה מן העולמות,

40 עין בעין יראו

"כי עין בעין יראו בשבוב הוי" ציון". ההתגלות העתידה תיראה בבהירות, כמו מראה העין.

Isaiah 52:8 ישעיהו נ"ב:ח'

קול צפנך נשאו קול יחדו ירננו כי עין בעין יראו בשבוב ה' ציון:

Hark, thy watchmen! they lift up the voice, Together do they sing; For they shall see, eye to eye, The L-RD returning to Zion.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישעיי נב, ח.

פסקה 17

41 במקום גדולתו שם אתה מוצא ענותנותו

רבי יוחנן: בכל מקום שאתה מוצא את גבורתו של הקדוש ברוך הוא, שם אתה מוצא את ענותנותו; הדבר כתוב בתורה, חזר ונשנה בנביאים, ונאמר בפעם השלישית בכתובים.

Megillah 31a:12-13 מגילה ל"א א:י"ב-י"ג

אמר רבי יוחנן: כל מקום שאתה מוצא גבורתו של הקדוש ברוך הוא, אתה מוצא ענותנותו. דבר זה כתוב בתורה, ושנוי בנביאים, ומשולש בכתובים. כתוב בתורה: "כי ה' אלקיכם הוא אלקי האלקים ואדוני האדונים", וכתוב בתריה: "עושה משפט תום ואלמנה". שנוי בנביאים: "כה אמר רם ונשא שוכן עד וקדוש וגו'", וכתוב בתריה: "ואת דכא ושלפל רוח", משולש בכתובים, דכתוב: "סולו לרוכב בערבות קה שמו", וכתוב בתריה: "אבי יתומים ...

Yohanan said: Wherever you find [mentioned in the Bible] the power of the Holy One, blessed be He, you also find his humility. This fact is stated in the Torah, repeated in the Prophets, and stated a third time in the [Sacred] Writings. It is written in the Torah, "For the L-rd your G-d, He is the G-d of gods and L-rd of lords," and it says immediately afterwards, "He executes justice for the orphan and widow" (Deuteronomy 10:17). It is repeated in the Prophets: "For ... thus said He who

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Daf Shevui (CCO)

הערת קה"ת

מגילה לא, א. וראה הערת כ"ק אדמו"ר בסי המאמרים היש"ת, ע' 40. [ע"ל] בואתחנן (ח, ד). ושי"ג. [כ].

42 בוחן כליות ולב

"הוי צבאות, השופט בצדק, הבוחן כליות ולב". ה' יודע את מחשבותיו ורגשותיו הכמוסים ביותר של האדם.

Jeremiah 11:20 ירמיהו י"א:כ'

Havayah צבאות שפט צדק בוחן כליות ולב אראה נקמתה מהם כי אלקי גליתי את ריבי:

But, O L-RD of hosts, that judgest righteously, That triest the reins and the heart, Let me see Thy vengeance on them; For unto Thee have I revealed my cause.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

43 ומה מצעדי גבר כוננו

"ה' מכונן את צעדיו של אדם". כל צעד שאדם עושה מונהג על ידי ה'.

Psalms 37:23 תהילים ל"ז:כ"ג

מה מצעדי גבר כוננו ודרך יחפץ:

It is of the L-RD that a man's goings are established; and He delighted in his way.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים לו, כג.

44 ולפניו כחשיכה כאורה

"גם חושך אינו חשך בעיניך ... החושך כאור". לפני ה', האור והחושך שווים.

Psalms 139:12 תהילים קל"ט:י"ב

גם חשך לא יחשיך ממך ולילה כיום יאיר כחשיכה כאורה:

Even the darkness is not too dark for Thee, But the night shineth as the day; The darkness is even as the light.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

45 אור צח אוכם הוא

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ת"ז ת"ע (קלה, ב).

46 ואפי' אור צח אוכם הוא קדם עילת העילות

בתיקוני זוהר נאמר שכתר העליון, אף שהוא האור הקדמון, האור הצלול והבוקר, נחשב שחור לפני עילת העילות. אפילו האור הנעלה ביותר הוא חושך בהשוואה לה' עצמו.

Tikkunei Zohar 135b:1 תיקוני זוהר קל"ה ב:א'

דאינון י"א, על כל ספירה וספירה, ואינון י"א מן (דברים ו ד) ? הנה א להינו ? הנה א חד, בא אתקרי א"ל עליון, בי יהו"ה, וכן בא אתקרי אלהינו אהי"ה אלקיים אדניי וְהָא אוקמוה. ועוד פתר עלאה אף על גב דאיהו אור קדמון אור צח ואור מצוץ, איהו אוכם קדם עלת העלות, וכל חיליו תליו מניה אתמר בהון (שיר ה יא) קווצותיו תלתלים שחורות כעורב, לית נהורא קיימא קמי נהוריה, דקלהו נהורין אתחשכאן קמיה.

Tikkunei Zohar - Vocalized (Public Domain)

47 לראות בשמים ובארץ

"המשפיל לראות בשמים ובארץ". מבטו של ה' בשמים ובארץ הוא הגדולה שמתארת הפסקה.

Psalms 113:6 תהילים קי"ג:ו'

המשפילי לראות בשמים ובארץ:

That looketh down low Upon heaven and upon the earth

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסקה 18

48 בגמרא ע"פ ומספר את רובע

רבי אבהו: הקדוש ברוך הוא יושב ומונה את הפעמים שבהן ישראל מתאחדים בקשרי אישות, וממתין לטיפה שממנה ייווצר אדם צדיק; על כך

ואדם מה יבין דרכו א"ר אלעזר דם ניקוף מרצה כדם עולה אמר רבא בגודל ימין ובניקוף שני והוא דקאזיל לדבר מצוה אמרו עליו על ר' פנחס בן יאיר מימיו לא בצע על פרוסה שאינה שלו ומיום שעמד על דעתו לא נהנה מסעודת אביו:

Wikisource Talmud Bavli (CC-BY-SA)

Zohar III, 274b זח"ג רעד, ב

הערת קה"ת

חולין ז, ב. זח"ג רעד, ב.

53 שאול ואבדון נגד ה'

"שאל ואבדון נגד ה'; אף כי לבות בני אדם". אין דבר נסתר מה', אפילו לא המעמקים.

Proverbs 15:11 משלי ט"ו:יא

שאל ואבדון נגד ה' אף כי לבות בני אדם:

The nether-world and Destruction are before the L-RD; How much more then the hearts of the children of men

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

משלי טו, יא.

54 ידע מה בחשוכא

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

דניאל (ב, כב). [כ].

55 ידע מה בחשוכא

"הוא ידע מה בחשוכא, ונהורא עמיה שרי".

Daniel 2:22 דניאל ב':כ"ב

הוא גלא עמיקתא ומסתרתא ידע מה בחשוכא ונהורא עמיה שריא:

He revealeth the deep and secret things; He knoweth what is in the darkness, And the light dwelleth with Him

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

56 אם יסתר איש במסתרים

"אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאום הוי", הלוא את השמים ואת הארץ אני מלא". הפסקה מצטטת את שני חלקי הפסוק.

Jeremiah 23:24 ירמיהו כ"ג:כ"ד

אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאם ה' הלוא את השמים ואת הארץ אני מלא נאם ה'

Can any hide himself in secret places That I shall not see him? saith the L-RD. Do not I fill heaven and earth? Saith the L-RD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ירמיה כג, כד.

57 כי אני הוי' לא שנית

"כי אני הוי' לא שנית". ההשגחה של ה' על הדברים הנמוכים אינה משנה אותו.

Malachi 3:6 מלאכי ג':ו'

כי אני ה' לא שנית ואתם בני יעקב לא תליתם:

For I the L-RD change not; and ye, O sons of Jacob, are not consumed

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 20

52 אין אדם נוקף אצבעו מלמטה

רבי חנינא: אין אדם מקבל מכה באצבעו מלמטה אלא אם כן מכריזים עליו מלמעלה, שנאמר: "מהי מצעדי גבר כוננו".

Chullin 7b:15-16 חולין ז' ב:ט"ו-ט"ז

ואמר ר' חנינא אין אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא אם כן מכריזין עליו מלמעלה שנאמר (תהלים לו, כג) מהי מצעדי גבר כוננו (משלי כ, כד)

Thy kingdom is a kingdom for all ages, And Thy dominion
endureth throughout all generations

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 24

64 מתניתא מלכתא

רב פפא מייחס את ההוראות שבמשנה ובברייתא לרב מלכיה, ונותן את
סימן הזיכרון "מתניתין מלכתא" — "המשנה היא מלכה". מכאן הכינוי
"מלכות" למשניות.

Beitzah 28b:14-15 ביצה כ"ח ב:י"ד-ט"ו

רב פפא אָמר: מתניתין ומתניתא — רב מלכיא. שמעתתא — רב מלכיו.
וסימניה: מתניתין מלכתא. מאי בינייהו? איכא בינייהו שפחות. מתני'
לא יאמר אדם לטבח: שקול לי בדינר בשר, אכל שוחט ומחלק ביניהם.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

ביצה כח, ב. (וש"ג) מתניתין. וראה לעיל לב, ג.

65 כל הקורא ושונה

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

תדא"ר פייח. יליש איכה רמז תתרלד.

66 כל הקורא ושונה הקב"ה יושב ושונה כנגדו

בתנא דבי אליהו נאמר: כל תלמיד חכם שיושב, קורא ולומד, הקדוש ברוך
הוא יושב מולו, וקורא ולומד עמו, כפי שנאמר: "לפני ה'".

Tanna DeBei Eliyahu Rabbah 18:1-2 תנא דבי אליהו רבה י"ח:א-ב'
... איכ למה נאמר בכל צרתם לו צר אלא אמר הקב"ה בכל צער וצער
שיש לישראל כביכול אני עמהם שנאמר לו צר א"ת לו צר אלא לי צר
שנאמר (ישעיהו מ"ט:ג') ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר כך אתפאר
לכך נאמר קומי רני בלילה וגו' מאי שפכי כמים לבך נכח פני ה' מכאן
אמרו כל ת"ח שיושב וקורא ושונה ועוסק בתורה הקב"ה יושב כנגדו
וקורא ושונה עמו שכאן נאמר נכח פני ה' ולהלן הוא אומר ויחנו אלה
נוכח אלה וגו' (מלכים א כ':כ"ט) מה להלן פניהם של אלו נוכח פניהם
...

OYW (segmentation according to Warsaw 1880) (Public Domain)

67 כל הקורא ושונה הקב"ה יושב ושונה כנגדו

בילקוט שמעוני על איכה מובאת אותה הוראה: תלמיד חכם שיושב לבדו,
קורא ולומד, הקדוש ברוך הוא, כביכול, יושב מולו, וקורא ולומד עמו.

Yalkut Shimoni on Nach 1034 ילקוט שמעוני על נ"ך תתרל"ד

68 וכמ"ש המגיד להב"י אני המשנה המדברת

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

מגיד משרים פ' ויקרא. ובכ"מ.

58 ואת השמים ואת הארץ אני מלא

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ירמיי שם.

פסוקה 21

59 ומתחת זרועות עולם

"אלקי קדם הוא מעון, ומתחת זרועות עולם". מי שמעל הכול תומך גם בכל
מלטה.

Deuteronomy 33:27 דברים ל"ג:כ"ז

מענה אֱלֹהֵי קֶדֶם וּמִתַּחַת זְרֻעֹת עוֹלָם וַיִּגְרֹשׁ מִפְּנֵיךְ אוֹיֵב וַיֹּאמֶר הַשֵּׁמֶד:

The eternal G-d is a dwelling-place, And underneath are the
everlasting arms; And He thrust out the enemy from before
'thee, And said: 'Destroy

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים לג, כז.

פסוקה 22

60 משפילי לראות

"המשפילי לראות, בשמים ובארץ". המאמר קורא יחד את פסוקים ה'ו':
רוממותו היא הסיבה לכך שהוא משפיל את עצמו.

Psalms 113:6 תהילים קי"ג:ו'

הַמְשַׁפִּילִי לְרֹאוֹת בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ:

?That looketh down low Upon heaven and upon the earth

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

61 רם על כל גוים

"הו"י רם על כל גוים, על השמים כבודו".

Psalms 113:4 תהילים קי"ג:ד'

רֵם עַל־כָּל־גּוֹיִם ה' עַל הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ:

The L-RD is high above all nations, His glory is above the
heavens

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

62 מי כה' אלקינו המגביהי לשבת

"מי כהו"י אלקינו, המגביהי לשבת?"

Psalms 113:5 תהילים קי"ג:ה'

מִי כַה' אֱלֹהֵינוּ הַמַּגְבִּיֵּהִי לְשַׁבָּת:

Who is like unto the L-RD our G-d, That is enthroned on
high

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קיג, ה.

פסוקה 23

63 מלכותך מלכות כל עולמים

"מלכותך היא מלכות כל העולמות, וממשלתך בכל דור ודור". מלכות ה'
היא זו שמגיעה לכל העולמות.

Psalms 145:13 תהילים קמ"ה:י"ג

מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת קְלֵעֲלָמִים וּמִמְשַׁלְתְּךָ בְּכָל־דּוֹר וָדוֹר:

פסוקה 25

69 בכל מקום אשר אזכיר את שמי

"בכל מקום שבו אזכיר את שמי, אבוא אליך וברכתך". הגוף הראשון, "אזכיר", הוא נושא השאלה.

Exodus 20:21 שמות כ':כ"א

מזבח אדמה תעשה-לי וזבחתי עלי ואת-עלתיה ואת-שלקמיה את-צאנה ואת-בקרך בכל-המקום אשר אזכיר את-שמי אבוא אליך וברכתך:

An altar of earth thou shalt make unto Me, and shalt sacrifice thereon thy burnt-offerings, and thy peace-offerings, thy sheep, and thine oxen; in every place where I cause My name to be mentioned I will come unto thee and bless thee

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמות כ, כא.

70 רוח ה' דיבר בי ומלתו על לשוני

דבריו האחרונים של דוד: "רוח הוי דיבר בי, ומילתו על לשוני". כפי שמצוין בהערת קה"ת, בפסוק המילה "דיבר" כתובה בלי יו"ד.

II Samuel 23:2 שמואל ב כ"ג:ב

רוח ה' דבר בי ומלתו עלי לשוני:

The spirit of the L-RD spoke by me, And His word was upon my tongue

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ש"ב כג, ב, ושם "דבר" בלא יו"ד. [כ].

71 אדי שפתי תפתח

"אדני, שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך". הפסוק הפותח את תפילת העמידה, הנקרא כאן כאילו ה' מדבר באמצעות האדם.

Psalms 51:17 תהילים נ"א:י"ז

אדני שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך:

O L-rd, open Thou my lips; and my mouth shall declare Thy praise

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים נא, יז.

72 יגיד הוא לשון המשכה

בקטע הזה מוסבר הפסוק "ה', פתח שפתי, ופי יגיד תהלתך": לפעמים לבו של אדם מתעורר בתפילה בלי שום מאמץ, מיד כשאחדות ה' עולה במחשבתו, מפני שמלכות, המכונה "תפילה", שרה תמיד וממשיכה שפע מלמעלה.

הערת קה"ת

ראה גם לעיל ב, ג.

73 נגד ונפק מן קדמוהי

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

דניאל (ז, י). [כ].

74 נגד ונפק מן קדמוהי

"נהר של אש נמשך ויוצא מלפניו". המילה הארמית "נגד", שמשמעותה

"נמשך", מראה ש"יגיד" פירושו להמשיך למטה.

Daniel 7:10 דניאל ז':י

נהר דייגור נגד ונפק מן-קדמוהי אלה אלפיו ישמשוה ורבו רבכו קדמוהי יקומו ודינא יתב וספרין פתיחו:

A fiery stream issued And came forth from before him; thousand thousands ministered unto him, And ten thousand times ten thousand stood before him; The judgment was set, And the books were opened

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

75 ואתה מחי את כולם

"אתה הוא הוי לבדך... ואתה מחיה את כולם".

Nehemiah 9:6 נחמיה ט':ו

אתה-הוא ה' לבדך אתה עשית את-השמים שמי השמים וכל-צבאם הארץ וכל-אשר עליה הימים וכל-אשר בהם ואתה מחיה את-כלם וצבא השמים לך משתחוים:

Thou art the L-RD, even Thou alone; Thou hast made heaven, the heaven of heavens, with all their host, the earth and all things that are thereon, the seas and all that is in them, and Thou preservest them all; and the host of heaven worshippeth Thee

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

נחמיה ט, ו.

76 ואין עוד מלבדו

"הוי הוא האלקים, אין עוד מלבדו".

Deuteronomy 4:35 דברים ד':ל"ה

אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלקים אין עוד מלבדו:

Unto thee it was shown, that thou mightiest know that the L-RD, He is G-d; there is none else beside Him

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

77 ולך הוי הגדולה

ברכתו של דוד: "לך, הוי, הגדולה והגבורה והתפארת".

I Chronicles 29:11 דברי הימים א כ"ט:י"א

לך ה' הגדלה והגבורה והתפארת והנצח וההוד כייכל בשמים ובארץ לך ה' הממלכה והמתנשא לכל לראש:

Thine, O L-RD, is the greatness, and the power, and the glory, and the victory, and the majesty; for all that is in the heaven and in the earth is Thine; Thine is the kingdom, O L-RD, and Thou art exalted as head above all

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסקה 26

78 לאהפכא חשוכא לנהורא

ההקדמה זוהר פונה אל אלה "שהופכים חושך לאור וטועמים מרירות כמתיקות". המאמר מחיל את הביטוי על לימוד התורה.

Zohar, Introduction 9:48-10:56 ספר זוהר, הקדמה ט"מ-ח"י:נ"ו

פסקה 27

79 רוח ה' דיבר בי

"רוח הוי' דיברה בי". הפסוק מובא שוב בקשר להתגלות חכמת ה' באדם המדבר דברי תורה.

II Samuel 23:2 שמואל ב כ"ג:ב'

רוח ה' דַּבְּרֵי בִי וּמִלְתִּי עַל־שׁוֹנִי:

The spirit of the L-RD spoke by me, And His word was upon my tongue

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

80 מהפכין חשוכא לנהורא

בהקדמת זוהר מדובר על מי "שהופכים חושך לאור וטועמים מרירות כמתיקות". אדמו"ר הזקן מסביר את שני חלקי הביטוי.

Zohar I, 4a זח"א ד, א

הערת קה"ת

זח"א ד, א.

81 שדבר מלך שלטון

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

קהלת (ח, ד). [כ].

82 שדבר מלך שלטון

"כי דבר מלך שלטון, ומי יאמר לו מה תעשה?" דבר המלך מתקיים; כך גם פסיקתו של מי שאומר דברי תורה.

Ecclesiastes 8:4 קהלת ח:ד'

בְּאִשֶּׁר דְּבַר־מֶלֶךְ שְׁלֹטוֹן וּמִי יֹאמְרֵלּוֹ מֶה־תַּעֲשֶׂה:

Forasmuch as the king's word hath power; and who may say 'unto him: 'What doest thou

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסקה 28

83 מאן מלכי רבנן

גניבא בירך את החכמים: "שלום עליכם, מלכים", ולמד שהחכמים נקראים מלכים מן הפסוק "כי מלכים ימלוכו" (משלי 8:15). כפי שנאמר בהערת קה"ת, הנוסח המדויק "מי הם המלכים? החכמים" אינו מופיע שם.

Gittin 62a:14 גיטין ס"ב א:י"ד

רב הונא ורב חסדא הוו יתבי. חליף ואזיל גניבא, אמר לקה חד לתבריה: ניקום מקמיה, דבר אורין הוא. אמר לו: ומקמי פלגא ניקום?! אדחקי אתא איהו לגפניהו, אמר להו: שלמא עליכו מלכי, שלמא עליכו מלכי! אמרו לקה: מנא לה דרבנן איקרו מלכים? אמר להו: דתניב: "כי מלכים ימלוכו וגו'".

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

גיטין סב, א עה"פ בי מלכים. ובלשה"ט כאן ל"מ. [כ].

84 ששים המה מלכות

הוזהר על פרשת שמות, על הפסוק "שישים המה מלכות". אדמו"ר הזקן מפנה את הקורא אליו, יחד עם ביאורו של רבי חיים ויטאל ב"מקדש מלך".

Zohar, Shemot 25:240-26:249 ספר זוהר, שמות כ"ה:ר"מ-כ"ו:רמ"ט
Then R. Eleazar opened his mouth and said: "Threescore queens are they, and fourscore concubines, and virgins without number" (S.S. 6, 8). The "threescore queens" are allegorical of the celestial heroic angels that are of the host of Geburah, and that attach themselves to the "shells" (k'lifoth, i.e. baser elements) of the holy congregation of Israel. The "fourscore concubines" signify the lower "klifoth" that have dominion in this world, and whose power is to the higher powers as one to a hundred. The "virgins without number" ... are those angelic

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

85 בזהר פ' שמות . . ובמק"מ

ההערה מפנה לאור התורה על שיר השירים, לדיון בזהר ובמקדש מלך על "שישים המה מלכות".

הערת קה"ת

ראה אוה"ת שה"ש כרך ב ע' תקעו ואילך. ובאוה"ת פ' שמות ע' יז מביא זוהר והמק"מ ומציין: "ושם הביאו ג"כ פסוק ששים המה מלכות ופ' הרח"ו שהם ו' היכלות דבריה ונ' לפרש . . שעי' לימוד ש"ס משנה ממשיכים יחוד ו"ה שממשיכים הוי' שהוא ת"ת הכולל ו"ק שיהי' נמשך בבחי' מלי' שהו"ע הקול קול יעקב כמ"ש בד"ה וישב יעקב, ומה נמשך ג"כ הגילוי בוי' היכלות דבריה" ע"ש.

86 ואשים דברים בפיה

"ואשים דברי בפיה". דבריו של ה' עצמו נמצאים בפיו של מי שאומר את התורה.

Isaiah 51:16 ישעיהו נ"א:ט"ז

וְאֲשֶׁם דְּבָרֵי בְּפִי וּבִצֵּל יָדִי כְּסִיתִיהָ לְנִטֵּעַ שְׁמִים וְלִיסַד אֶרֶץ וְלֵאמֹר לְצִיּוֹן עֲמִי־אַתָּה:

And I have put My words in thy mouth, And have covered thee in the shadow of My hand, That I may plant the heavens, And lay the foundations of the earth, And say unto Zion: 'Thou art My people

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע"י נא, טז. [כ].

פסקה 29

87 ושמנים פלגשים אלו ברייתות

ההערה מפנה לאור התורה על פרשת שמות, שם מופיעה הקבלה לכל הקטע הזה על הברייתות כ"פילגשים".

הערת קה"ת

לקטע זה ראה אוה"ת פ' שמות ע' יח ואילך.

88 כמאמר אילפא מי איכא מידי

אילפא הכריז שאם מישהו ישאל אותו על ברייתא של רבי חייא ורבי אושעיא והוא לא יוכל ליישב אותה מתוך המשנה, הוא יפיל את עצמו

הערת קה"ת
סוכה ב, א.

92 סוכת גנב"ך ורקב"ש

ברייאת קובעת שסוכות גנב"ך ורקב"ש — של גויים, נשים, בהמות וכותים, ושל רועים, קוצרי תאנים, שומרי העיר ושומרי הפירות — כשרות אם סיככו אותן כראוי.

Sukkah 8b:8-10 סוכה ח' ב:ח"י

"מכל מקום" לאתווי מאי? לאתווי: סוכת גנב"ך. האי תנא דגנב"ך, אלימא לקה גנב"ך משום דקביעי, וקא תנא "מכל מקום" לאתווי רקב"ש, דלא קביעי. והאי תנא דרקב"ש, אלימא לקה רקב"ש, דבני חיוכא נינהו, ותנא "מכל מקום" לאתווי גנב"ך, דלאו בני חיוכא נינהו.

What does 'any sukkah whatsoever' include? It includes the sukkot [whose mnemonic] is ganbak. The tanna of ganbak regards these sukkot as possessing greater validity because they are permanent, and therefore he used the expression, "any sukkah whatsoever" to include rakbash which are not permanent. While the tanna of rakbash regards the rakbash sukkot possessing greater validity since they belong to those who are bound [by the commandment of sukkah] and therefore he used the expression, "any sukkah whatsoever" to include the ganbak sukkot which belong to those who are

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Daf Shevui (CC0)

הערת קה"ת
סוכה ח, ב.

93 נקי המשנה מלכתא

ההערה מפנה להערת הרבי באור התורה על פרשת שמות, העוסקת באמירה "המשנה מלכה", ומציינת שהיא מובאת גם בתורה אור 49b.

Ketubot 73b כתובות ע"ג ב

הערת קה"ת

כתובות עג, ב. וראה הערת כ"ק אדמו"ר באוה"ת פ' שמות ע' יב. נעתק בתו"א מט, ב.

94 עד"מ המלך עם המלכה . משא"כ עם פלגש

לפי ההערה, הצמח צדק מביא שם את ויקרא רבה, פרק 1, כמקור לדימוי: "מלך שהיה לו אשה ופילגש; כשהוא הולך אצל אשתו, הולך הוא בגלוי, וכשהוא הולך אצל פילגשו, הולך הוא בסתר".

הערת קה"ת

באוה"ת פ' שמות ע' יח מציין הצ"צ לרבות פ' ויקרא פ"א: "משל למלך שהיה לו אשה ופלגש כשהוא הולך אצל אשתו הוא הולך בפרהסיא וכשהוא הולך אצל פלגשו הוא הולך במטמונים".

95 עם פלגשו הולך אליה בצנעה ולא בגילוי

חז"ל מדמים זאת למלך שהיה לו אשה ופילגש: אל אשתו הוא הולך בגלוי, ואל פילגשו הוא הולך בסתר. המדרש משתמש בדימוי זה כדי לתאר את ההבדל בין התגלות גלויה לבין התגלות המתרחשת רק בלילה.

Vayikra Rabbah 1:13 ויקרא רבה א:י"ג

96 נקי מתניתין מלכתא

סימן הויכרון "מתניתין מלכתא", כלומר "המשנה היא מלכה", שממנו קיבלה המשנה את הכינוי הזה.

Beitzah 28b:14-15 ביצה כ"ח ב:י"ד-ט"ו

רב פפא אמר: מתניתין ומתניתא — רב מלכא. שמעתתא — רב מלכא. וסימניה: מתניתין מלכתא. מאי ביניהו? איכא ביניהו שפחות. מתני

מראש התורן של הספינה. המאמר מצטט זאת כדי להראות שהמשנה כוללת את כל מה שיש בבריייתות.

Taanit 21a:3-4 תענית כ"א א:ג-ד

... נישדי עליהו האי גודא ונקטלינהו, שמינחין חיי עולם הבא ועוסקין בחיי שעה! אמר לקה אידה: שבקינהו, דאיכא בהו חד דקיימא לקה שעתא. רבי יוחנן שמע, אילפא לא שמע. אמר לקה רבי יוחנן לאילפא: שמע מר מידי? אמר לקה: לא. אמר מדשמעני אנא ואילפא לא שמע, שמע מינה לדידי קיימא לי שעתא. אמר לקה רבי יוחנן: איהדר, ואומי בנפשיאי "כי לא יחדל אביון מקרב הארץ". רבי יוחנן הדר, אילפא לא הדר. עד דאתא אילפא, מליה רבי ...

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

ראה תענית כא, א. וראה באוה"ת שמות ע' כ: "כי משנה וברייאת ע"ד כלל ופרט שלאדם גדול א"צ לפרט הדברים כ"כ".

89 אאלפך חכמה

"החרש ואלפך חכמה". דורשים את השם אילפא כקשור למילה "אאלפך".

Job 33:33 איוב ל"ג:ל"ג

אם-אין אתה שמע-לי החרש ואלפך חכמה:

If not, hearken thou unto me; Hold thy peace, and I will teach thee wisdom

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

איוב לג, לג.

90 עצות בנפשו

"עד אנה אשית עצות בנפשי". הביטוי מושאל לתיאור התלכטותו של המלמד כיצד למסור את הדברים לתלמידו.

Psalms 13:3 תהילים י"ג:ג

עד-אנה אשית עצות בנפשי יגון בלבבי יומם עד-אנה ירום אבני עלי:

How long shall I take counsel in my soul, having sorrow in my heart by day? How long shall mine enemy be exalted ?over me

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 31

91 סוכה שהיא גבוה למעלה מעשרים אמה פסולה

המשנה הפותחת את מסכת סוכה: סוכה שגבוהה מעשרים אמה פסולה. הגמרא מביאה את הטעמים לדין זה.

Sukkah 2a:1-3 סוכה ב' א:א-ג

סוכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה — פסולה. ורבי יהודה מקשיר. ושאנינה גבוהה עשרה טפחים, ושאין לה (שלשה) דפנות, ושחמתה מרובה מצלתה — פסולה. גמי תנן ה"תם: מבוי שהוא גבוה מעשרים אמה — ימעט. רבי יהודה אומר: אינו צריך.

A sukkah which is more than twenty cubits high is not valid. Rabbi Judah validates it. One which is not ten handbreadths high, or which does not have three walls, or which has more sun than shade, is not valid. GEMARA. We have learned elsewhere : [The crossbeam] of an alley [whose entrance] is more than twenty cubits high should be lowered. Rabbi Judah says: this is unnecessary

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Daf Shevui (CC0)

101 בתולה ואיש לא ידעה

רבקה מתוארת כ"בתולה, שאיש לא ידע אותה". המאמר משתמש בביטוי ביחס לעלמות, שטעמיהן עדיין לא התגלו.

Genesis 24:16 בראשית כ"ד:ט"ז

וְהַנַּעַר טַבַּת מְרָאָה מְאֹד בְּתוּלָה וְאִישׁ לֹא יָדָעָהּ וְתֹרֵד הָעֵינָהּ וְתִמְלֹא כָּדָה וְתַעַל:

And the damsel was very fair to look upon, a virgin, neither had any man known her; and she went down to the fountain, and filled her pitcher, and came up

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

102 וראיתם אותו

"והיה לכם לציצית, וראיתם אותו וזכרתם את כל מצוות הוי"ו".

Numbers 15:39 במדבר ט"ו:ל"ט

וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת־כָּל־מִצְוֹת ה' וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא־תִתְּרוּ אַחֲרָי לַכִּבְכֶּם וְאַחֲרָי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר־אֲתֶם זִנִּים אַחֲרֵיהֶם:

And it shall be unto you for a fringe, that ye may look upon it, and remember all the commandments of the L-RD, and do them; and that ye go not about after your own heart and your own eyes, after which ye use to go astray

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

103 וראיתם אותו פרט לכסות לילה

ברייאת מסבירה את דעת רבי שמעון: "וראיתם אותו" ממעט בגד לילה, ואילו בגד של עיוור נכלל, מפני שאחרים יכולים לראות אותו.

Menachot 43a:19-21 מנחות מ"ג א:י"ט-כ"א

ר"ש פוטר בנשים מאי טעמא דר"ש דתניא (במדבר טו, לט) וראיתם אותו פרט לכסות לילה אתה אומר פרט לכסות לילה או אינו אלא פרט לכסות סומא כשהוא אומר (דברים כב, יב) אשר תכסה בה הרי כסות סומא אמור הא מה אני מקיים וראיתם אותו פרט לכסות לילה ומה ראית לרבות כסות סומא ולהוציא כסות לילה מרבה אני כסות סומא שישנה בראיה אצל אחרים ומוציא אני כסות לילה שאינה בראיה אצל אחרים

Wikisource Talmud Bavli (CC-BY-SA)

104 מאד עמקו מחשבותיך

"מה גדלו מעשיך הוי", מאד עמקו מחשבותיך". עומק הטעמים של התורה אינו יכול להתגלות בעולמות.

Psalms 92:6 תהילים צ"ב:ו'

מַה־גָּדְלוֹ מַעֲשֶׂיךָ ה' מְאֹד עֲמָקוֹ מִחֻשְׁבֹּתֶיךָ:

How great are Thy works, O L-RD! Thy thoughts are very deep

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסקה 34

105 והמשכילים יזהירו

"והמשכילים יזהירו כוהר הרקיע". רעיא מהימנא לפרשת נשא קורא את הפסוק כמתייחס לספר הזוהר; קטע זה מוסבר בידי אדמו"ר הזקן באיגרת הקודש כו.

Daniel 12:3 דניאל י"ב:ג'

וְהַמְשַׁכְלִים יִזְהָרוּ כְּזֹהַר הָרָקִיעַ וּמִצְדִּיקֵי הָרַבִּים כְּכֹכְבִּים לְעֹלָם וָעֶד:

לא יאמר אדם לטבח: שקול לי בדינר בשר, אבל שוחט ומחלק ביניהם.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

פסקה 32

97 ועלמות אין מספר

הזוהר בפרשת ויצא (קנ"ט ע"א), שגם אותו מצטט האדמו"ר הזקן לעניין "עלמות אין מספר".

Zohar, Vayetzei 25:254-26:264 ספר הזוהר, ויצא כ"ה:רנ"ד-כ"ו:רס"ד the phrase "upon Alamothe. A song". The term "Alamothe", according to them, has a meaning similar to its homonym in the verse: "There are threescore queens, and fourscore concubines, and maidens ('alamoth) without number" (S. S. 6, 8), whilst the phrase "without number" finds its echo in the passage: "Is there any number in his armies?" (Job 25, 3).

"Hence "maidens without number

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

98 ועלמות אין מספר

הזוהר בפרשת פקודי (סוף רכ"ז ע"ב), שגם אותו מצטט האדמו"ר הזקן לעניין "עלמות אין מספר".

Zohar, Pekudei 16:121-130 ספר הזוהר, פקודי ט"ז:קכ"א-ק"ל Observe that when the fragrance of that spikenard is wafted on high, it is accompanied by an embrace of love, and the spikenard ascends to attach itself above; and all the sacred Chariots emit a fragrance that is woven into a crown for their adornment. Those sacred Chariots are called "maidens of song", alluded to in "upon Alamothe (maidens) of song" (Ps. XLVI, I), as well as in "and maidens without number". Of the same is written: "Is there any number of his armies" (Job 25, 3).

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

99 ועלמות אין מספר הם הלכות

הזוהר בפרשת פינחס (סוף רט"ז ע"א), הראשון מבין המקומות שהאדמו"ר הזקן מביא לעניין "עלמות אין מספר".

Zohar, Pinchas 10:48-58 ספר הזוהר, פנחס י"ז:מ"ח-נ"ח

100 ועלמות אין מספר הם הלכות

בתיקון כ"א מביא תיקוני הזוהר את "עלמות אין מספר", ואומר שהן ההלכות הפסוקות: "הבתולות אחריה רעותיה מובאות לך", של השכינה.

Tikkunei Zohar 43b:4-7 תקוני זוהר מ"ג ב:ד-ז'

שם רמז ואין מספר כד"א ועלמות אין מספר וכו'. ואינון הלכות פסוקות דאינון בתולות אחריה רעותיה דשכינתא. חיות קטנות אלין אתון דאדי עם גדולות אינון אתון דיקו"ק. דאינון מרכבות דקב"ה ושכינתיה. אתו כלהו חבריא לנשקא ליה פרח ולא חזו ליה ולא מידי. פתח רבי אלעזר ואמר אבא. והא שבע ימים אינון וים עלאה איהו על כלהו ועלייהו אתמר כי שפע ימים ינקו. למאן אינון יונקים.

Constantinople, 1740 (CC-BY-NC)

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 35

112 אזכיר את שמי

"בכל מקום אשר אזכיר את שמי." כאן נזכר: ה' מזכיר את שמו שלו כאשר אדם לומד.

Exodus 20:21 שמות כ':כ"א

מִזְבֵּחַ אֲדָמָה תַעֲשֶׂה לִּי וְזִבְחֶתָ עָלָיו אֶת־עֹלֹתֶיךָ וְאֶת־שְׁלֵמֶיךָ אֶת־צֹאנֶךָ וְאֶת־בָּקָרְךָ בְּכָל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֶזְכִּיר אֶת־שְׁמִי אָבֹא אֵלֶיךָ וּבִרְכָתִיךָ:

An altar of earth thou shalt make unto Me, and shalt sacrifice thereon thy burnt-offerings, and thy peace-offerings, thy sheep, and thine oxen; in every place where I cause My name to be mentioned I will come unto thee and bless thee

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

113 מדלג על ההרים

"הנה זה בא, מדלג על ההרים." הדילוג הוא גילוי שאינו עובר דרך הסדר של סיבה ומסובב.

Song of Songs 2:8 שיר השירים ב':ח'

קול דודי הנהיזה בא מדלג על-ההרים מקפץ על-הגבעות:

Hark! my beloved! behold, he cometh, Leaping upon the mountains, skipping upon the hills

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 36

114 קול דודי

"קול דודי! הנה זה בא." השאלה כעת היא מתי קול זה מופיע באמצעות לימוד התורה.

Song of Songs 2:8 שיר השירים ב':ח'

קול דודי הנהיזה בא מדלג על-ההרים מקפץ על-הגבעות:

Hark! my beloved! behold, he cometh, Leaping upon the mountains, skipping upon the hills

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

115 אחת היא יונתי

"אחת היא יונתי, תמתי; אחת היא לאמה." הפסוק הבא אחרי שישם המלכות; ה"אחת" שבו נעשית תנאי להתגלות.

Song of Songs 6:9 שיר השירים ו':ט'

אֶחָת הִיא יוֹנְתִי תַמְתִּי אֶחָת הִיא לְאִמָּה בָּרָה הִיא לְיֹלְדָתָה רְאוּהָ בָנוֹת וַיֵּאָשְׁרוּהָ מְלָכוֹת וּפִילָגְשִׁים וַיְהַלְלוּהָ:

My dove, my undefiled, is but one; She is the only one of her mother; She is the choice one of her that bore her. The daughters saw her, and called her happy; Yea, the queens and the concubines, and they praised her

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 37

116 שמע ישראל וכי הוי אחד

"שמע ישראל, הוי אלקינו, הוי אחד." את המילה "שמע" מפרשים כאיסוף

And they that are wise shall shine as the brightness of the firmament; and they that turn the many to righteousness as the stars for ever and ever

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

106 ע"פ המאמר הרע"מ והמשכילים יזהירו

איגרת הקודש, סימן כ"ו, מבארת את דברי רע"א מהימנא על "והמשכילים יזהירו", ואומרת שכל יהודי יכול לגלות "תעלומות חכמה" ולהביא הבנות חדשות בהלכה ובאגדה, בתורה הנגלית ובתורה הנסתרת, ולהעלות את הניצוצות השייכים לנשמתו. בכך מתבטאת המעלה הנוספת של ליכון ההלכה.

הערת קה"ת

באגה"ק (סי' כו). [כ].

107 בד"ה תורה צוה

הדרוש "תורה צוה לנו" שבפרשת ברכה מבאר את התורה באמצעות המשל של אירוסין ונישואין: בשעת האירוסין החתן נותן לכלה את טבעת הקידושין, ובכך ממשיך אליה מידה מועטת של חיות ומייחד אותה לעצמו.

הערת קה"ת

לעיל פ' ברכה.

108 הנה זה בא

"קול דודי הנה זה בא, מדלג על ההרים, מקפץ על הגבעות". לשון ההווה מראה שקול סיני בא בכל פעם שאדם לומד.

Song of Songs 2:8 שיר השירים ב':ח'

קול דודי הנהיזה בא מדלג על-ההרים מקפץ על-הגבעות:

Hark! my beloved! behold, he cometh, Leaping upon the mountains, skipping upon the hills

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

109 סד"ה מצה זו

בסוף הדרוש "מצה זו", הערה בסוגריים מבארת את "בעבור זה" כהמשכה מן החכמה העליונה, שלמעלה מסדר ההשתלשלות; שם מפורשים "רכות עשית אתה... נפלאותיך ומחשבותיך אלינו" כמידות העליונות, שאין להן שיעור, הנמשכות אל תוך פעולה גשמית. כאן מפנים את הקורא לשם בעניין "בעבור זה".

הערת קה"ת

לעיל פ' צו יב, ד.

110 בפי יתרו סד"ה משה ידבר

בסוף הדרוש "משה ידבר" (תורה אור, יתרו, 69b), "עננו" מתפרש כמלכות העונה לאחר משה, ואת דברי חז"ל "הקדוש ברוך הוא קורא ושונה כנגדו" מבארים כהמשכה מחודשת של התורה אל תוך המלכות.

הערת קה"ת

תו"א סט, ב.

111 נפלאותיך ומחשבותיך אלינו אין ערוך אליך

"נפלאותיך ומחשבותיך אלינו, אין ערוך אליך". פסוק זה נזכר בתחילת המאמר, כדי להסביר מדוע הגילוי צריך לבוא בדילוג.

Psalms 40:6 תהילים מ"ו:

רְבוֹת עָשִׂיתָ אֵתָהּ ה' אֱלֹקֵי נִפְלְאוֹתֶיךָ וּמַחְשְׁבוֹתֶיךָ אֵלֵינוּ אֵין עֶרֶךְ אֵלֶיךָ אֶגִּידָהּ וְאֶדְבָּרָה עֲצֻמוֹ מִסֶּפֶר:

Many things hast Thou done, O L-RD my G-d, even Thy wonderful works, and Thy thoughts toward us; there is none to be compared unto Thee! If I would declare and speak of them, they are more than can be told

אחדותו של ה' אל תוך פנימיות האדם.

Deuteronomy 6:4 דברים ו:ד'

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל הָאֵלֵינוּ הָאֵלֵינוּ הָאֵלֵינוּ:

HEAR, O ISRAEL: THE L-RD OUR GOD, THE L-RD IS ONE

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

117 שמע הוא לשון אסיפה בתוך תוכו

המאמר "שמע ישראל" בפרשת ואתחנן (11b) שואל מה פירוש "שמע", שהוא לשון של כינוס, כמו "וישמע שאל את העם", וגם לשון של הבנה.

הערת קה"ת

ראה להלן פ' ואתחנן יא, ב.

118 לאסתכלא ביקרא דמלכא

אחד הקטעים בוהר שמביאה הערת קה"ת על הביטוי "להביט בכבוד המלך".

Zohar II, 247b זח"ב רמז, ב

הערת קה"ת

ראה זח"ב רמז, ב. זח"א (קצט, א. לח, ב). ובח"ג (יג, א). [כ].

119 לאסתכלא ביקרא דמלכא

אחד הקטעים בוהר שמביאה הערת קה"ת על הביטוי "להביט בכבוד המלך".

Zohar, Miketz 8:127-9:138 ספר הזהר, מקץ ח':קכ"ז-ט':קל"ח

And then He gave a warning to man, as we read further: "And unto man he said: Behold, the fear of the L-rd, that is wisdom; and to depart from evil is understanding" (Ibid. 28, 28), since wisdom is the means to attain to the fear of the Holy One, and understanding is the power by which to separate and keep away the refuse, and thus attain to a knowledge of and an insight into the glory of the Most High King

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

120 לאסתכלא ביקרא דמלכא

אחד הקטעים בוהר שמביאה הערת קה"ת על הביטוי "להביט בכבוד המלך".

Zohar, Bereshit 51:6-54:17 ספר הזהר, בראשית נ"א:ו-נ"ד:י"ז

121 לאסתכלא ביקרא דמלכא

אחד הקטעים בוהר שמביאה הערת קה"ת על הביטוי "להביט בכבוד המלך".

Zohar, Vayikra 27:200-29:209 ספר הזהר, ויקרא כ"ז:ר-כ"ט:ר"ט

122 ורגלי החיות כנגד כולן

הגמרא מודדת את השמים; מעליהם נמצאות החיות הקדושות, ורגלי החיות שוות לכולן, וכן בכל חלק וחלק. המאמר משתמש בכך כדי להסביר כיצד כל דרגה עליונה כוללת את כל מה שמתחתיה.

Chagigah 13a:4 חגיגה י"ג א:ד'

לְמַעַלָּה מִהֶן — חַיִּיּוֹת הַקִּדְּשׁ. רַגְלֵי הַחַיִּיּוֹת כְּנֶגֶד כּוֹלָם, קִרְסוּלֵי הַחַיִּיּוֹת כְּנֶגֶד כּוֹלָן, שׁוֹקֵי הַחַיִּיּוֹת כְּנֶגֶד כּוֹלָן, רְכוּבֵי הַחַיִּיּוֹת כְּנֶגֶד כּוֹלָן, יָרְכֵי הַחַיִּיּוֹת כְּנֶגֶד כּוֹלָן, גּוּפֵי הַחַיִּיּוֹת כְּנֶגֶד כּוֹלָן, צְנֹאֲרֵי הַחַיִּיּוֹת כְּנֶגֶד כּוֹלָן, רְאֵשֵׁי הַחַיִּיּוֹת כְּנֶגֶד כּוֹלָן, קִרְנֵי הַחַיִּיּוֹת כְּנֶגֶד כּוֹלָן. לְמַעַלָּה מִהֶן — פֶּסֶא כְּבוֹד. רַגְלֵי פֶּסֶא הַכְּבוֹד כְּנֶגֶד כּוֹלָן, פֶּסֶא הַכְּבוֹד כְּנֶגֶד כּוֹלָן, מְלָךְ אֵל חֵי וְקִיָּם רִם וְנִשְׁא שׁוֹכֵן עֲלֵיהֶם, וְאַתָּה אֲמַרְתָּ: "אֲעֲלֶה עַל כִּמְתִּי עֵב אֲדַמָּה לְעֲלִיּוֹן" — ...

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

123 גבוה מעל גבוה שומר

"כי גבוה מעל גבוה שומר, וגבוהים עליהם".

Ecclesiastes 5:7 קהלת ה:ז'

אִם-עֵשֶׂק רָשׁ וְגִזְלַת מִשְׁפָּט וְצִדִּיק תִּרְאֶה בְּמִדִּינָה אֲלִיתָמָה עַל-הַחֲפֹץ כִּי גְבוּהָ מֵעַל גְּבוּהָ שֹׁמֵר וּגְבוּהִים עֲלֵיהֶם:

If thou seest the oppression of the poor, and the violent perverting of justice and righteousness in the state, marvel not at the matter; for one higher than the high watcheth, and there are higher than they

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

124 ואין ערוך אליך ממש

"אין ערוך אליך". כל העולמות האינסופיים הם כאין ואפס לפני ה'.

Psalms 40:6 תהילים מ':ו'

רְבוֹת עֲשִׂיתָ אֲתָהּ הִי אֱלֹקֵי נִפְלְאוֹתֶיהָ וּמַחֲשַׁבְתֶּיהָ אֵלֵינוּ אֵין עֲרוּךְ אֵלֶיךָ אֲנִידָה וְאֲדַבְּרָה עֲצָמוֹ מִסִּפֵּר:

Many things hast Thou done, O L-RD my G-d, even Thy wonderful works, and Thy thoughts toward us; there is none to be compared unto Thee! If I would declare and speak of them, they are more than can be told

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסקה 38

125 כי הוא צוה ונבראו

"יהללו את שם הוי", כי הוא ציווה ונבראו". צורת הסביל "נבראו" מרמזת על בריאה שנעשתה בכיכול מאלוה.

Psalms 148:5 תהילים קמ"ח:ה'

יְהַלְלוּ אֶת-שֵׁם ה' כִּי הוּא צִוָּה וַיִּבְרָאוּ:

Let them praise the name of the L-RD; For He commanded, and they were created

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

126 בכוונת האריז"ל רדליא

ההערה מפנה לביאור "ברוך שאמר" בסידור עם דא"ח, בקשר לכוונת האריז"ל של רדליא במילים אלה.

הערת קה"ת

ראה סידור עם דא"ח בפ"י ברוך שאמר.

127 והחכמה מאין תמצא

"והחכמה, מאין תימצא?" הלשון "תימצא" מרמזת על דבר שמקורו אינו ידוע.

Job 28:12 איוב כ"ח:י"ב

וְהַחֲכֵמָה מֵאֵין תִּמְצָא וְאֵי זֶה מְקוֹם בִּינָה:

But wisdom, where shall it be found? And where is the place of understanding

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

איוב כח, יב. [כ].

ובפנדתו, ובאבק שעל רגליו, ולא יעשנו קפנדריא, ורקיקה מקל וחמר.
כל חותמי ברכות שהיו ...

One must bless [G-d] for the evil in the same way as one blesses for the good, as it says, "And you shall love the L-rd your G-d with all your heart, with all your soul and with all your might" (Deuteronomy 6:5). "With all your heart," with your two impulses, the evil impulse as well as the good impulse. "With all your soul" even though he takes your soul [life] away from you. "With all your might" with all your money. Another explanation, "With all your might" whatever ... treatment

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY)

134 אליך ה' נפשי אשא

"אליך, הוי, נפשי אשא." יש לקרוא זאת כהתמסרותה של הנפש לה'.

Psalms 25:1 תהילים כ"ה:א

לְדוֹד אֱלֹהֶיךָ ה' נַפְשִׁי אֲשֹׂא:

.of David. Unto Thee, O L-RD, do I lift up my soul [A Psalm]

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים כה, א.

135 נשמה שנתת בי טהורה היא

כשמתעוררים אומרים: "אלקי, הנשמה שנתת בי טהורה היא. אתה יצרת אותה בתוכי, אתה נפחת אותה בי ... ואתה עתיד ליטלה ממני ולהחזירה בי לעתיד לבוא."

Berakhot 60b:4 ברכות ס"ב:ד

כי מתעורר אומר: "אלקי, נשמה שנתת בי טהורה. אתה יצרתה בי, אתה נפחתה בי, ואתה משמרה בקרבי, ואתה עתיד ליטלה ממני ולהחזירה בי לעתיד לבוא. כל זמן שהנשמה בקרבי מודה אני לפניך ה' אלקי ואלקי אבותי, רבון כל העולמים, אדון כל הנשמות. ברוך אתה ה', המחזיר נשמות לפגרים מתים."

When he awakens he says : "O my G-d, the soul which Thou hast given me is pure. Thou didst create it within me, Thou didst breathe it into me, Thou preservest it within me, and Thou wilt take it from me, but wilt restore it unto me here-after. So long as the soul is within me, I will give thanks unto Thee, O L-rd my G-d and G-d of my fathers, Sovereign of all worlds, L-rd of all souls. Blessed art Thou, O L-rd, Who ... restorest souls unto dead

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

פסוקה 40

136 שמע ישראל

"שמע ישראל, הוי אלקינו הוי אחד."

Deuteronomy 6:4 דברים ו':ד

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל הַוַּיָּה אֱלֹהֵינוּ הַוַּיָּה אֶחָד:

.HEAR, O ISRAEL: THE L-RD OUR GOD, THE L-RD IS ONE

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

128 יהללו את שם ה'

הערת קה"ת מפנה Psalms 148:13 למילים האלה.

Psalms 148:13 תהילים קמ"ח:י"ג

יְהַלְלוּ אֶת־שֵׁם ה' בִּיַּגְשָׁב שְׁמוֹ לְבָדוֹ הוֹדוּ עַל־אֶרֶץ וְשָׁמַיִם:

Let them praise the name of the L-RD, For His name alone is exalted; His glory is above the earth and heaven

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קמח, יג.

129 כי דבר מלך שלטון

"כי דבר מלך שלטון". ציווי של ה' הוא גזרת מלך.

Ecclesiastes 8:4 קהלת ח':ד

בְּאֲשֶׁר דִּבֶּר־מֶלֶךְ שְׁלֹטוֹן וּמִי יֹאמְרֵלּוּ מִה־תַּעֲשֶׂה:

Forasmuch as the king's word hath power; and who may say

'unto him: 'What doest thou

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

130 כי הוא אמר ויהי

"כי הוא אמר ויהי, הוא ציווה ויעמוד".

Psalms 33:9 תהילים ל"ג:ט

כִּי הוּא אָמַר וַיְהִי הוּא־צִוָּה וַיַּעֲמַד:

.For He spoke, and it was; He commanded, and it stood

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

131 הללוהו כל מלאכיו

"הללו אתו כל מלאכיו, הללו אתו כל צבאיו".

Psalms 148:2 תהילים קמ"ח:ב

הַלְלוּהוּ כָל־מַלְאָכָיו הַלְלוּהוּ כָל־צָבָאָו:

.Praise ye Him, all His angels; Praise ye Him, all His hosts

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קמח, ב.

פסוקה 39

132 בכל נפשך

"ואהבת את הוי' אלקיך בכל לבבך, ובכל נפשך ובכל מאודך."

Deuteronomy 6:5 דברים ו':ה

וְאַהֲבַתְּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לִבְּךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ וּבְכָל־מְאֹדְךָ:

And thou shalt love the L-RD thy G-d with all thy heart, and

.with all thy soul, and with all thy might

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

133 בכל נפשך אפילו נוטל את נפשך

המשנה: "בכל נפשך" — אפילו הוא נוטל את נפשך. אהבת ה' כוללת נכונות למסור את החיים.

Mishnah Berakhot 9:5 משנה ברכות ט':ה

... בְּכָל לִבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדְךָ. בְּכָל לִבְּךָ, בְּשֵׁנֵי יְצִירָה, בְּנִצָּר טוֹב וּבְנִצָּר רָע. וּבְכָל נַפְשְׁךָ, אֲפִילוּ הוּא נוֹטֵל אֶת נַפְשְׁךָ. וּבְכָל מְאֹדְךָ, בְּכָל מְמוֹנָה. דָּבָר אֲחֵר בְּכָל מְאֹדְךָ, בְּכָל מְדָה וּמְדָה שֶׁהוּא מוֹדֵד לָךְ הָיוּ מוֹדֵה לוֹ בְּמֵאֵד מְאֹד. לֹא יִקַּל אָדָם אֶת רֹאשׁוֹ כִּנְגֵד שַׁעַר הַמְּוֹרָח, שֶׁהוּא מְכוֹן כִּנְגֵד בֵּית קֹדֶשׁ הַקֹּדֶשִׁים. לֹא יִכְנֹס לְהַר הַבַּיִת בְּמִקְלוֹ, וּבְמַנְעֵלוֹ,

בכל מדה ומדה שהוא מודד לך הוי מודה לו במאד מאד. לא יקל אדם את ראשו כנגד שער המזרח, שהוא מכון כנגד בית קדשי הקדשים. לא יכנס להר הבית במקלו, ובמנעלו, ובפנדתו, ובאבק שעל רגליו, ולא יעשנו קפנדריא, ורקיקה מקל וחמר. כל חותמי ברכות שהיו במקדש, היו אומרים מן העולם...

One must bless [G-d] for the evil in the same way as one blesses for the good, as it says, "And you shall love the L-rd your G-d with all your heart, with all your soul and with all your might" (Deuteronomy 6:5). "With all your heart," with your two impulses, the evil impulse as well as the good impulse. "With all your soul" even though he takes your soul [life] away from you. "With all your might" with all your money. Another explanation, "With all your might" whatever ... treatment

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY)

142 יש לך אדם שממונו חביב עליו מגופו

הגמרא שואלת מדוע נדרשים גם "בכל נפשך" וגם "בכל מאודך", ומשיבה שיש מי שגופו חביב עליו מממונו, ויש מי שממונו חביב עליו מגופו.

Berakhot 61b:5 ברכות ס"א ב:ה'

"ואהבת את ה' אלקיך". תנא, רבי אליעזר אומר: אם נאמר "בכל נפשך", למה נאמר "בכל מאדך"? ואם נאמר "בכל מאדך", למה נאמר "בכל נפשך"? אלא אם יש לך אדם שגופו חביב עליו מממונו — לך נאמר "בכל נפשך". ואם יש לך אדם שממונו חביב עליו מגופו — לך נאמר "בכל מאדך". רבי עקיבא אומר: "בכל נפשך" אפילו נוטל את נפשך.

And thou shalt love the L-rd thy G-d" (Deut. vi. 5). There is "a teaching : R. Eliezer says : If it is stated "With all thy soul," why is it stated "With all thy might"? And if it is stated "With all thy might," why is it stated "With all thy soul"? But should there be a man whose body is dearer to him than his money, therefore it is stated "With all thy soul"; and should ... there be a man whose money is dearer to him than his

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

הערת קה"ת

ברכות סא, ב.

143 אכן כשנותן אה"כ צדקה

כפי שמוכח בהערה, הכרך משנת תק"ע מנסח את הדברים כך: "וכאשר נותן מעותיו לצדקה, יותר מטבעו".

הערת קה"ת

בסה"מ תק"ע ע"ט: "וכשנותן ממונו לצדקה בפזיור יותר מכפי טבעו".

144 ומה לי קטליי כולא

הלשון שבגמרא, "מה לי קטלה כולה מה לי קטלה פלגא", מתייחסת לפגיעה בחלק ולפגיעה בכול כאילו היו שוות.

Bava Kamma 65a בבא קמא ס"ה א

הערת קה"ת

בי"ק סה, א. חולין (לה, סע"ב). [כ].

137 הסכת ושמע

"הסכת ושמע ישראל: היום הזה נהיית לעם". כאן "שמע" פירושו להקשיב בתשומת לב ולקלוט.

Deuteronomy 27:9 דברים כ"ז:ט'

וידבר משה והכהנים הלויים אל כל-ישראל לאמר הסכת ושמע ישראל היום הזה נהיית לעם לה' אלקיך:

And Moses and the priests the Levites spoke unto all Israel, saying: 'Keep silence, and hear, O Israel; this day thou art .become a people unto the L-RD thy G-d

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

138 ברא כרעא

המילים כאן מצטטות את Yevamot 3a:2-4. הקטע מופיע למטה.

Yevamot 3a:2-4 יבמות ג' א:ב:ד'

דאמר רבא: אמר לי רב יצחק בר אבדימי: אתיא "הנה" "הנה", אתיא "ומה" "ומה". השתא דאמרית כל מלתא דאתיא מדרשא חביבא לקה, ליתני לאחות אשה לבסוף! אידי דאידי באיסור אחוותא, תנא אחות אשתו.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

יונת אלם רפ"ב. וראה יבמות ג, א תוד"ה מקמי.

139 ברא כרעא

התוספות (המתחילים במילים "מיקמי") משתמשים בביטוי שלפיו בן הוא רגלו של אביו ("כרעא דאבוה"), כלומר המשך של האב. הערת קה"ת מביאה זאת בשם יונת אלם, תחילת פרק ב, ביחס לביטוי.

Tosafot on Yevamot 3a:7 תוספות על יבמות ג' א:ז'

מקמי אשת אחיו שלא היה בעולמו - וה"ה מקמי אשת אחיו מאמו וחדא מנייהו נקט דתרווייהו לאו קרובי עצמו גינהו אלא ע"י קידושין וכלתו שהיא אשת בנו קרובה מנייהו טפי אבל אין לומר דוקא לגבי אשת אחיו שלא היה בעולמו כלתו קרובה טפי לפי שלא היה בעולמו אבל לגבי אשת אחיו מאמו לא דבאשת בנו איפלג דרא כדאשכחן לענין עדות בבי"ב (ד' קכח). דאפי" מאן דמכשר באבא דאבא פסיל בן אחיו דע"כ לענין עריות אשת בנו קרובה טפי מאשת אח שהבן כרעיה דאבוה הוא דקחשיב בתו ובת בתו קרובי עצמו ...

Vilna Edition (Public Domain)

פסקה 41

140 בכל מאדך

"ובכל מאודך". החלק האחרון בפסוק האהבה.

Deuteronomy 6:5 דברים ו:ה'

ואהבת את ה' אלקיך בכל-לבבך ובכל-נפשך ובכל-מאדך:

And thou shalt love the L-RD thy G-d with all thy heart, and .with all thy soul, and with all thy might

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

141 בכל מאדך בכל ממונך

המשנה: "ובכל מאודך" — בכל ממונך.

Mishnah Berakhot 9:5 משנה ברכות ט:ה'

... בקל לבבך, בשני יצריך, ביצר טוב וביצר רע. ובכל נפשך, אפילו הוא נוטל את נפשך. ובכל מאדך, בקל ממונך. דבר אחר בקל מאדך,

interrupt. Rabbi Joshua ben Korhah said: Why was the section ... of "Shema" placed before that of "And it
Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY)

150 קול דודי הנה זה בא מדלג

”קול דודי הנה זה בא, מדלג על ההרים”.

Song of Songs 2:8 שיר השירים ב:ח'

קול דודי הנה זה בא מדלג על ההרים מקפץ על-הגבעות:

Hark! my beloved! behold, he cometh, Leaping upon the mountains, skipping upon the hills

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

151 וכך היה מונה אחת

הכהן הגדול הזה את הדם בבית קודשי הקודשים פעם אחת למעלה ושבע פעמים למטה, ומנה: "אחת, אחת ואחת, אחת ושתיים... אחת ושבע".

Mishnah Yoma 5:3 משנה יומא ה:ג'

נטל את הדם ממי שהיה ממרס בו, נכנס למקום שנכנס, ועמד במקום שעמד, והזה ממנו אחת למעלה ושבע למטה, ולא היה מתכוון להזות לא למעלה ולא למטה, אלא כמצליף. וכה היה מונה, אחת, אחת ואחת, אחת ושתיים, אחת ושלוש, אחת וארבע, אחת וחמש, אחת ושש, אחת ושבע. יצא והניחו על כן הזהב שבהיכל:

He would take the blood from the one who was stirring it, and enter [again] into the place where he had entered, and stand [again] on the place on which he had stood, and sprinkle once upwards and seven times downwards, and he wouldn't intend to sprinkle either upwards nor downwards but rather like one who cracks a whip. And thus would he count: one, one and one, one and two, one and three, one and four, one and five, one and six, one and seven. Then he ... would go

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY)

152 בכל יום יהיו בעיניך כחדשים

לפי ההערה, העניין שהדברים מתחדשים בכל יום מוסבר שם בהרחבה רבה יותר.

הערת קה"ת

ספרי ופרש"י ואתחנן ו, ו. ובסה"מ תק"ע ע"י בארוכה יותר.

153 בכל יום יהיו בעיניך כחדשים

על המילים "אשר אנכי מצוך היום" אומר הספרי: שלא יהיו בעיניך כצו ישן שאין איש שם אליו לב, אלא כצו חדש שהכול רצים לקרוא.

Sifrei Devarim 33:1 ספרי דברים ל"ג:א'

(דברים ו ו) והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבך, רבי אומר: למה נאמר? לפי שנאמר (דברים ו ו): "ואזהבת את ה' אלקיך בכל לבך", איני יודע: כיצד אזהבים את המקום? תלמוד לומר: והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבך, תן הדברים האלה על לבך, שמתוך כך אתה מכיר את מי שאמר והיה העולם ומדבק בדרךך!

And these things that I command you this" (Devarim 6:6) day shall be upon your heart": From "And you shall love the L-rd your G-d with all your heart," I do not know how I come to love the Holy One Blessed be He; it is, therefore written "And these things that I command you this day shall be

145 ומה לי קטלי כולא

אותו ביטוי מופיע כאן: "מה לי קטלה כולה מה לי קטלה פלגא".

Chullin 35b חולין ל"ה ב

42 פסקה

146 אחת היא יונתי

"אחת היא יונתי, תמתי". "אחת" היא הנשמה שמקבלת את אחדות ה' באמצעות מסירות נפש.

Song of Songs 6:9 שיר השירים ו:ט'

אחת היא יונתי תמתי אחת היא לאמה ברה היא לילדתה ראיה כנות ונאשרה מלכות ופילגשים ויהללה:

My dove, my undefiled, is but one; She is the only one of her mother; She is the choice one of her that bore her. The daughters saw her, and called her happy; Yea, the queens and the concubines, and they praised her

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

147 והיו הדברים האלה

"והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבך". הכוונה ללימוד תורה, הבא לאחר האהבה שבפסוק הקודם.

Deuteronomy 6:6 דברים ו:ו'

והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבך:

And these words, which I command thee this day, shall be upon thy heart

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים ו, ו.

148 בדי"ה מנורת זהב

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

לעיל בהעלותך לו, ד. ואילך.

149 כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים תחלה ואחר כך יקבל עליו עול מצות

רבי יהושע בן קרחה מסביר מדוע פרשת שמע קודמת לפרשת והיה אם שמוע: כדי שיקבל עליו תחילה עול מלכות שמים, ואחר כך עול מצוות.

Mishnah Berakhot 2:2 משנה ברכות ב:ב'

אלו הן בין הפרקים, בין ברכה ראשונה לשניה, בין שניה לשמע, ובין שמע לזהיה אם שמע, בין זהיה אם שמע לויאמר, בין ויאמר לאמת ויצייב. רבי יהודה אומר, בין ויאמר לאמת ויצייב לא יפסיק. אמר רבי יהושע בן קרחה, למה קדמה שמע לזהיה אם שמע, אלא כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים תחלה, ואחר כך יקבל עליו עול מצות. והיה אם שמע לויאמר, שיהיה אם שמע נוהג ביום ובילה, ויאמר אינו נוהג אלא ביום:

These are the breaks between the sections: between the first blessing and the second, between the second and "Shema," between "Shema" and "And it shall come to pass if you listen" between "And it shall come to pass if you listen" and "And the L-rd said" and between "And the L-rd said" and "Emet veYatziv" (true and firm). Rabbi Judah says: between "And the L-rd said" and "Emet veYatziv" one should not in-

בסה"מ תק"ע ע"י כתב בלשון קושיא: "ומה שאמרו ז"ל דכל היושב וקורא ושונה הקב"ה יושב וקורא ושונה כנגדו אעפ"י שהאדם הקורא הוא בבחי' זמן, והקב"ה הוא למעלה מבחי' הזמן כו', הענין הוא דמלמעלה מן הזמן ומקום מאיר ונמשך בבחי' זמן ומקום והוא מ"ש דהקב"ה יושב ושונה כנגדו מלמעלה מן הזמן לבחי' זמן כו'".

פסקה 44

160 תמתי תאומתי

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת
שהש"ר במקומו.

161 תמתי תאומתי

על "יונתי, תמתי", רבי ינאי דורש "תמתי" מלשון "תאומתי": כביכול, "אני איני גדול ממנה והיא אינה גדולה ממני".

Shir HaShirim Rabbah 5:2:2 שיר השירים רבה ה':ב'ב'

... ה' ימלך לעלם ועד, יונתי, במרה, שמשם נצטוו ונצטינו ככל המצוות וצדקות ומעשים טובים כיונה זו שמצאתה, הן הוא דכתיב (שמות טו, כה): שם שם לו חק ומשפט. תמתי, תמתי שנתממו עמי בסיני, ואמרו (שמות כד, ז): כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע. רבי ינאי אמר תאומתי, כביכול לא אני גדולה ממנה ולא היא גדולה ממני. רבי יהושע דסקנין בשם רבי לוי תאומתי מה התאומים הללו אם חושש אחד מהן בראשו חברו מרגיש. כך ...

It is the sound of my beloved knocking" – by means of Moses when he said: "Moses said: So said the L-rd: At about midnight, I will emerge in the midst of Egypt" (Exodus 11:4). "Open for me" – Rabbi Yasa said: The Holy One blessed be He said to Israel: My children, open for Me one opening of repentance like the eye of the needle, and I will open for you openings that wagons and carriages enter through it. Rabbi ... Tanhuma, Rabbi Huna, and Rabbi Abbahu [said] in the Midrash Rabbah -- TE (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

162 ברה היא ליולדתה

"אחת היא יונתי, תמתי; אחת היא לאמה, ברה היא ליולדתה; ראוה בנות ויאשרוה". המאמר מסתיים בהמשך הפסוק.

Song of Songs 6:9 שיר השירים ו':ט'

אחת היא יונתי תמתי אחת היא לאמה ברה היא ליולדתה ראוה בנות ויאשרוה מלכות ופילגשים ויהללוה:

My dove, my undefiled, is but one; She is the only one of her mother; She is the choice one of her that bore her. The daughters saw her, and called her happy; Yea, the queens and the concubines, and they praised her

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת
שה"ש ו, ט.

163 ברה כחמה

"מי זאת הנשקפה כמו שחר, יפה כלבנה, ברה כחמה?" "ברה" מתפרשת כאור בהיר.

Song of Songs 6:10 שיר השירים ו':י'

מי־זאת הנשקפה כמו־שחר יפה כלבנה ברה כחמה אימה כנזגלות:

upon your heart." For in this way you come to recognize the Holy One Blessed be He and to cleave to His ways

Vocalized Edition (CC-BY-NC) • Sifrei by Rabbi Shraga Silverstein (CC-BY)

פסקה 43

154 ובוה יובן פי וענין תיבת לאמר

ההערה מפנה לשיחה של הרבי על משמעות המילה "לאמר" בתחילת עשרת הדיברות.

הערת קה"ת
ראה ספר השיחות תשנ"ב ח"ב ע' 335.

155 תיבת לאמר

"וידבר ה' את כל הדברים האלה לאמור". המילה שמשמעותה המאמר מבקש להסביר.

Exodus 20:1 שמות כ':א'

וידבר אלקים את כל־הדברים האלה לאמר:

And G-d spoke all these words, saying

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

156 וידבר משה אל ראשי המטות כו' גבי פי לאמר זה הדבר

"וידבר משה אל ראשי המטות לבני ישראל לאמור: זה הדבר אשר ציווה הוי"'. אדמו"ר הזקן מפנה לדיונו במילה "לאמור" בפסוק זה.

Numbers 30:2 במדבר ל':ב'

וידבר משה אל־ראשי המטות לבני ישראל לאמר זה הדבר אשר צוה ה' And Moses spoke unto the heads of the tribes of the children of Israel, saying: This is the thing which the L-RD hath commanded

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

157 לאמר אנכי ה' אלקיך

"אנכי הוי' אלקיך". הדיבר הראשון מעשרת הדיברות, הנקרא כמעבר מן ה"אנכי" הנעלה ל"אלקיך".

Exodus 20:2 שמות כ':ב'

אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים:

I am the L-RD thy G-d, who brought thee out of the land of Egypt, out of the house of bondage

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת
שמות כ, ב.

158 אנכי מי שאנכי

בקטע נאמר שאף שהתורה והמצוות עוסקות בעניינים גשמיים, הן הפנימיות של רצון ה', שירדה עד למדרגה הנמוכה ביותר, ככתוב: "לימדתי את אפרים ללכת, לקחם על זרועותיי". כך יכלו ישראל להיכלל בפנימיות הרצון הזה, שהיא נעלית אף מחכמה העילאה. בסמוך לכך מכונה "אנכי מי שאנכי" הפנימיות של הרצון העליון.

הערת קה"ת
ראה לעיל פנחס פ, ב. תניא מהדרי"ק ע' תו.

159 הקב"ה שונה כנגדו

כפי שמוכח בהערה, שם העניין מוצג כשאלה: הקורא נמצא בתוך הזמן, ואילו ה' למעלה מן הזמן. התשובה היא שמלמעלה מן הזמן והמקום מאירה השפעה בתוך הזמן והמקום, כך שהי' "יושב ושונה כנגדו" — מלמעלה מן הזמן אל תוך הזמן.

הערת קה"ת

Who is she that looketh forth as the dawn, Fair as the moon,
?Clear as the sun, Terrible as an army with banners

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שה"ש ו, י.

164 אתהפכא חשוכא לנהורא

זהו הביטוי בזהר על מי ש"הופכים חושך לאור". "ברה" מתפרשת כאור
בהיר הבא מתוך החושך.

Zohar, Introduction 9:48-10:56 ספר הזהר, הקדמה ט"ז:מ"ח-י"ג

165 ראוהבנות ו יאשרוה

הזהר בפרשת ויחי (סוף רמה ע"ב), שהאדמו"ר הזקן מצטט כדי להסביר
את "ראוה בנות ויאשרוה".

Zohar, Vayechi 72:742-751 ספר הזהר, ויחי ע"ב:תשמ"ב-תשנ"א

על המהדורה

המהדורה הזאת כוללת לשון המאמר, התרגום לעברית של ימינו, הביאורים שלנו וההערות.

The Hebrew text of Likkutei Torah: © Kehot Publication Society, via Sefaria, CC BY-NC 4.0; formatting adapted.

התרגום שלנו לעברית של ימינו, מתוך התרגום האנגלי שלנו מלשון הקודש, בלי הערות קה"ת: CC BY 4.0.

הביאורים שלנו, עם הסקירה, השאלות והעמוד לילדים: CC BY-NC 4.0.

The notes: Kehot's marei mekomos ("Sources and References", including the Rebbe's notes) © Kehot Publication Society, via Sefaria, CC BY-NC 4.0; formatting adapted; our notes on them: CC BY-NC 4.0.

Sefaria: Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA); The Holy Scriptures: A New Translation (JPS 1917) דרך (Public Domain); Midrash Rabbah -- TE (Public Domain); The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY); William Davidson Edition - Vocalized Aramaic (CC-BY-NC); The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain); Kad HaKemach, Warsaw 1872 (Public Domain); Midrash Tanchuma -- Torat Emet (Public Domain); Townsend 1989 translation of Midrash Tanhuma, S. Buber Recension, edited and supplemented by R. Francis Nataf (CC-BY); Daf Shevui (CC0); Tikkunei Zohar - Vocalized (Public Domain); Wikisource Talmud Bavli (CC-BY-SA); OYW (segmentation according to Warsaw 1880) (Public Domain); Constantinople, 1740 (CC-BY-NC); Torat Emet 357 (Public Domain); Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY); Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain); Vilna Edition (Public Domain); Vocalized Edition (CC-BY-NC); Sifrei by Rabbi Shraga Silverstein (CC-BY).

המהדורה כולה: CC BY-NC 4.0. מותר להעתיק, להדפיס ולהפיץ בחינם, בציון Kehot Publication Society ו־likuteitorah.com; אסור למכור. <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>

התרגום לעברית נעשה מהמהדורה האנגלית של likuteitorah.com בעזרת בינה מלאכותית (openai/gpt-6-luna-pro:batch), כשלשון המאמר לצדו לבדיקה. עדיין לא עריכה אנושית. כל דבר חשוב יש לבדוק מול לשון המאמר.

הרבי ביקש ללמוד את מאמרי פרשת השבוע, «הפרשה החסידית», באותו שבוע, מחולקים לשבעת ימיו (Sichah of Shabbos Parshas Vayakhel 5725). למה ללמוד, וברכות הרבי: [/likuteitorah.com/about/the-chassidishe-parsha](https://likuteitorah.com/about/the-chassidishe-parsha) (Toras Menachem vol. 42, pp. 306-309).

מיום חגיגי ולא מסחרי. אין כאן מכירה. אין שיוך לקה"ת, ל־Sefaria או לספריית ליובאוויטש. © likuteitorah.com

מתוך likuteitorah.com/he/likutei-torah/shir-hashirim/32/

מוקדש לכבוד

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל

אבי הרבי, רבי לוי יצחק